

Institut for Epidemiologi og Socialmedicin
Aarhus Universitet

UDGIVELSE NR. 40

Rusmiddelforbruget

i folkeskolens afgangsklasse og
udviklingen fra 1995-99

Danske resultater fra en undersøgelse
af europæiske skolebørn

Svend Sabroe
Kirsten Fonager

FADL's Forlag

Rusmiddelforbruget i folkeskolens afgangsklasse
og udviklingen fra 1995-99

af Svend Sabroe og Kirsten Fonager

© 2002 by FADL's Forlag Aktieselskab, Copenhagen
www.fadl.dk/forlag

1. udgave 2002

Tryk: AKA-PRINT A/S, Århus

ISBN 87-7749-378-8

ISSN: 0109-6974

Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse af denne bog
eller dele deraf er kun tilladt i overensstemmelse med overenskomst
mellem Undervisningsministeriet og CopyDan.

Enhver anden udnyttelse uden forlagets skriftlige samtykke
er forbudt ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Indholdsfortegnelse

Forord	7
Resumé og konklusioner	9
The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs	9
Metode og datakvalitet	9
Resultater	16
Alkohol	16
Beruselse	16
Alkohol ved fester	16
Ulovlige rusmidler	17
Rusmiddelforbrugets udvikling fra 1995 til 1999	18
Alkohol	18
Illegale rusmidler	18
Konklusion	19
1 Indledning	21
Baggrund	21
Materiale og metode	22
Spørgeskema	22
Undersøgellesgruppe	22
2 Alkohol	25
Debut	25
Debutalder	26
Alkoholdebut og rusmiddelforbrug i 9. klasse	27
Alkoholdebut. Udviklingen fra 1995 til 1999	28
Forbrug af øl, vin og spiritus	28
Øl	28
Debut	28
Drikkehyppighed	29
Mængde	29
Udviklingen fra 1995 til 1999	30
Spiritus	30
Udviklingen fra 1995 til 1999	31
Vin	32
Udviklingen fra 1995 til 1999	32
Drikkehyppighed	32
Hyppigheden af alkoholforbrug og erfaringer med andre rusmidler	33
Udviklingen fra 1995 til 1999	34
Overforbrug	35
Debut for overforbrug	35
Fuld	36
Hvor meget plejer du at drikke for at blive fuld?	37
Hvor fuld var du, sidste gang du var fuld?	38
Alkoholdebut og rusmiddelforbrug i 9. klasse	39
Udviklingen fra 1995 til 1999	40
Opvækstvilkår	41
Familiens økonomi	41
Familiens økonomi og alkoholdebut	42
Familiens økonomi og overforbrug	42
Familiens økonomi og drikkehyppighed	44
Forældrenes uddannelse	44
Forældrenes uddannelsesniveau og alkoholdebut	44
Forældrenes uddannelsesniveau og de unges alder første gang de var fulde	45
Forældrenes uddannelsesniveau og drikkefrekvens den sidste måned	45
Hjemmets opmærksomhed over for de unge	45
Alkoholdebut	47
Fuld første gang	47
Drikkefrekvens	47
Opdragelsestraditionen i hjemmet	47
Alkoholdebut	48
De unges alder første gang, de var fulde	48
Drikkefrekvens	48
Alkoholadfærd i omgivelserne	49
Søskendes alkoholvaner	49

- Alkoholdebut 49
- Søskendes alder, første gang de var fulde 50
- Drikkefrekvens 51
- Vennernes alkoholvaner 51
- Forældrenes holdning til deres børns alkoholforbrug 52
- Alkoholdebut 53
- De unges alder, første gang de var fulde 54
- Drikkefrekvens 54
- Skoleforhold 54
- Alkoholvaner og skoleforhold 56
- Aktiviteter i fritiden 57
- Alkoholvaner og fritidsaktiviteter 59
- Forældrenes alkoholvaner 60
- Indledning 60
- Forældrenes alkoholvaner 61
- Relationen mellem forældrenes og elevernes alkoholvaner 62
- Forældrenes holdning til deres børns omgang med alkohol 64
- Forældrenes vurdering af deres børns alkoholerfaring 66
- Forældrenes holdning til alkoholpolitiske tiltag 66
- 3 Hash 67**
- Forbrug 67
- Debut 67
- Hyppighed af hashrygning 68
- Tilgængelighed 70
- Sammenligning med de andre ESPAD-lande 70
- Erfaringer med andre rusmidler i relation til frekvensen af hashrygning 70
- Udviklingen fra 1995 til 1999 71
- Hashforbruget i 1999 sammenlignet med de øvrige ESPAD-lande 72
- Opvækstvilkår 72
- Hjemmets opmærksomhed over for deres børn 73
- Vennernes erfaringer med hash 74
- Skole- og fritidsaktiviteter 75
- Færdigheder i skolen 75
- Risikovurdering 75
- 4 Snifning 77**
- Forbrug 77
- Erfaring med at sniffe og andre rusmidler 78
- Udviklingen fra 1995 til 1999 78
- Sammenligning med de øvrige ESPAD-lande 79
- Opvækstvilkår 79
- Familiens økonomiske rammer 79
- Hjemmets opmærksomhed over or de unge 80
- Omgivelsernes adfærd 80
- Fritidsliv 81
- Skoleforhold 81
- Færdigheder i skolen 81
- Fravær i skolen 82
- 5 Beroligende medicin 83**
- Fordelingen af beroligende medicin 83
- Tilgængelighed 83
- Erfaringen med beroligende medicin og andre rusmidler 84
- Udviklingen fra 1995 til 1999 85
- Sammenligning med de øvrige ESPAD-lande 85
- Opvækstvilkår 86
- Familiens økonomiske rammer 86
- Hjemmets opmærksomhed over for de unge 86
- Omgivelsernes rusmiddeladfærd 87
- Fritidsliv 89
- Skoleforhold 89
- Færdigheder i skolen 89
- Fravær i skolen 90
- 6 Stærkere stoffer 91**
- Fordeling af de stærkere stoffer 91
- Tilgængelighed 91
- Erfaring med amfetamin og/eller ecstasy og andre rusmidler 92
- Udviklingen fra 1995 til 1999 92
- Sammenligning med de øvrige ESPAD-lande 93
- Opvækstvilkår 94
- Familiens økonomiske rammer 94
- Hjemmets opmærksomhed over for de unge 94
- Omgivelsernes rusmiddeladfærd 95
- Fritidsliv 96

Skoleforhold	96	Anonymitet	139
Færdigheder i skolen	96	Dobbeltindtastning	139
Fravær i skolen	96	Åbenlyst urigtige oplysninger	139
Litteraturliste	99	Manglende besvarelser af enkeltspørgsmål	140
Appendiks I: Oversigtstabeller	101	Relevin – et ikke-eksisterende narkotikum	140
Appendiks II:		Konsistens mellem svar på forskellige spørgsmål	141
Troværdigheden af resultaterne	139	Er der svaret ærligt?	142
Informationsbias	139	Samplingstrategi og stikprøvens repræsentativitet	143

Forord

Denne rapport er den danske del af en større international undersøgelse af skolebørns rusmiddelforbrug. Oplysningerne i rapporten bygger på spørgeskemaer, der er udfyldt af et repræsentativt udsnit af danske skoleelever, der gik i 9. klasse i 1999.

Der blev foretaget en tilsvarende undersøgelse med det samme spørgeskema i 1995, og i rapporten findes sammenligninger af rusmiddelforbruget i 1995 og 1999, således at udviklingen i de mellemliggende fire år kan aflæses.

Rapporten indledes med et resumé af den internationale rapport, der udkom i 2001. I dette resumé er rusmiddelforbruget i Danmark sat i relation til forbrugsniveauet i de andre lande, der deltager i undersøgelsen. Derefter kommer selve rapporten, der består af seks kapitler samt et appendiks med to afsnit. Kapitel 1 er en indledning, hvor baggrunden for den internationale undersøgelse beskrives. Kapitel 2 omhandler alkohol, der er det mest udbredte rusmiddel. I dette kapitel findes også en beskrivelse af de baggrundsvARIABLE, rusmiddelforbruget holdes op imod i de analyser, der ligger til grund for rapporten. F.eks. er der afsnit om opvækstvilkår, familiens økonomi, forældrenes uddannelse og de unges fritidsin-

teresser. I kapitel 3 omtales hash, der er et forholdsvis udbredt rusmiddel i Danmark. I kapitel 4 omtales snifning, og i kapitel 5 er samlet oplysninger om medicinforbrug. Det drejer sig om en blanding af flere rusmidler, hvoraf nogle er ordineret af en læge, de må derfor betragtes som legale, idet de er indtaget på medicinsk indikation. Andre piller indtages derimod uden recept, og de må betragtes som regulære rusmidler. I kapitel 6 indgår et større antal forskellige rusmidler, der alle er narkotiske stoffer med kraftig rusmiddeleffekt, men til forskel fra de andre rusmidler er de meget lidt udbredt blandt skoleelever i 9. klasse i Danmark. I appendiks I findes en række tabeller med svarfordelinger på alle spørgsmål i spørgeskemaet, og i appendiks II findes et afsnit med overvejelser over validiteten af de data, der ligger til grund for resultaterne i rapporten.

Undersøgelsen er foretaget på Institut for Epidemiologi og Socialmedicin, Aarhus Universitet. Dataindsamling og publiceringen er finansieret via bevilninger fra Sundhedsstyrelsen og fra Aarhus Universitet.

Århus, august 2002

Resumé af den internationale ESPAD-rapport

The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs

The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD) er et europæisk forskningsprojekt, der har til formål at fremskaffe viden om unge skoleelevers omgang med alkohol og andre rusmidler. Undersøgelsen blev gennemført første gang i 1995 i 22 lande. I 1999 blev undersøgelsen gentaget, denne gang i 30 lande, og i alt deltog over 90.000 skoleelever i undersøgelsen. Ni nye lande var med for første gang i 1999, og enkelte var gledet ud. De deltagende lande var: Cypern, Danmark, Estland, Finland, Frankrig, Færøerne, Island, Irland, Italien, Kroatien, Letland, Litauen, Malta, Norge, Polen, Portugal, Slovakiet, Slovenien, Storbritannien, Sverige, Tjekkiet, Ukraine, Ungarn. Nye lande var: Bulgarien, Grækenland, Grønland, Holland, Makedonien, Rumænien, Rusland (kun Moskva).

Antallet af unge, der deltog fra de enkelte lande, varierede mellem 421 og 6.421. Lave deltagerantal fandtes kun i små lande som f.eks. Færøerne og Grønland, hvor man så til gengæld inkluderede alle i den pågældende aldersgruppe. Hvert land udarbejdede en rapport med de nationale resultater, og det er disse rapporter, der ligger til grund for den internationale ESPAD99-rapport. Nogle vigtige hovedresultater fra rapporten ses i tabel 1-3.

Metode og datakvalitet

For at gøre resultaterne så sammenlignelige som muligt blev undersøgelsen gennemført på en standardiseret måde, og data blev indsamlet ved hjælp af det samme fælles udviklede spørgeskema. I næsten alle lande blev data indsamlet foråret 1999, og de skoleelever, der deltog, skulle alle være født i 1983, dvs. de var 15-16 år gamle, da oplysningerne blev indsamlet. Spørgeskemaet blev uddelt til eleverne i en klassetime i tilfældigt udvalgte skoleklasser. Resultaterne er således repræsentative for de deltagende lande med undtagelse af Rusland, hvor der kun deltog skoleelever fra hovedstaden. I Holland udtrak man ikke de deltagende skoleklasser efter forskrifterne, og man stillede kun et mindre antal af spørgsmålene fra ESPAD-spørgeskemaet. De hollandske resultater er derfor præsenteret på en separat linie nederst i tabellerne, og tallene er ikke kommenteret nedenfor.

Lærere eller forskningsassistenter stod for udlevering og indsamling af spørgeskemaerne. Eleverne svarede anonymt. Det blev tilstræbt at gøre dataindsamlingsmetoden ens i alle landene, og selv om ESPAD99-undersøgelsen omfatter 30 lande, hvor enkelte forskere endog foretog undersøgelsen for første gang, er den generelle konklusion, at udvælgelsen af elever og dataindsamlingen i de fleste lande blev gennemført uden større problemer. Men selv om det i høj grad er lykkedes at overholde forskrifterne, er det klart, at en undersøgelse, hvor der deltager 30 forskellige lande, giver anledning til metodemæssige problemer, som kræver en temmelig detaljeret metodisk diskussion. De nærmere detaljer om, hvor repræ-

Procentandelen af 15-16-årige drenge, der havde erfaringer med tobak, alkohol og en række ulovlige stoffer fordelt på 30 ESPAD-lande.

DRENGE	Cigaretrykning		Alkohol					Havde været fuld	
	I alt røget 40 gange eller mere	Røget de sidste 30 dage	I alt drukket 40 gange eller mere	Inden for de sidste 30 dage drukket:				I alt 20 gange eller mere	Sidste 30 dage 3 gange eller mere
				Alkohol 10 gange eller mere	Øl 3 gange eller mere	Vin 3 gange eller mere	Spiritus 3 gange eller mere		
Bulgarien	35	48	21	6	38	16	23	11	12
Kroatien	31	40	24	9	31	17	15	11	9
Cypern	26	25	32	14	41	12	29	3	5
Tjekkiet	39	46	51	21	59	18	31	23	18
Danmark	31	34	66	23	64	11	41	37	36
Estland	38	41	27	5	38	14	11	19	12
Færøerne	47	42	29	3	33	7	27	26	13
Finland	41	44	21	2	22	5	10	29	19
Frankrig	-	41	28	12	32	15	26	7	7
Makedonien	22	38	14	6	25	16	18	7	9
Grækenland	28	34	54	19	48	23	35	6	4
Grønland	41	62	13	4	46	5	21	21	25
Ungarn	31	37	17	6	18	16	18	11	9
Island	24	26	15	1	20	5	14	21	12
Irland	31	32	41	18	42	7	26	28	27
Italien	22	37	23	12	45	29	21	4	5
Letland	38	48	24	4	41	12	16	15	12
Litauen	46	49	29	9	36	15	14	20	12
Malta	20	29	44	25	45	42	43	5	6
Norge	31	36	18	3	20	7	20	18	14
Polen	32	39	35	12	39	12	13	16	14
Portugal	18	31	21	9	28	6	24	5	6
Rumænien	24	31	27	7	29	20	7	5	5
Rusland	46	48	34	11	48	8	14	12	7
Slovakiet	35	40	31	9	31	20	22	12	10
Slovenien	25	28	29	10	36	26	20	15	13
Sverige	26	29	23	2	28	8	22	23	15
Ukraine	39	50	18	5	29	15	18	16	14
Storbritannien	24	31	51	17	47	12	26	33	23
Holland	30	33	48	24	-	-	-	12	13

»Festdrikning« sidste 30 dage eller mere*	Nogensinde prøvet et af følgende ulovlige stoffer				Hash inden for de sidste 30 dage	Prøvet beroligende midler, der ikke var lægeordinerede	Havde prøvet at sniffe
	Ecstasy	Amfetamin	LSD	Hash			
15	2	2	1	14	5	3	4
15	4	2	3	18	7	6	15
18	2	2	2	5	2	6	-
25	4	5	7	40	20	14	8
37	4	6	1	30	11	5	7
18	4	8	3	18	7	2	8
21	1	1	0	8	2	5	7
21	1	1	1	10	3	3	5
16	4	3	2	38	25	10	12
14	1	0	1	10	4	4	5
13	4	2	3	11	7	5	18
25	0	2	0	23	12	3	21
18	4	3	4	16	5	7	6
18	1	4	1	18	5	10	13
32	6	4	7	35	18	5	22
-	3	3	2	28	17	5	7
19	8	5	4	22	8	3	7
12	6	2	2	17	6	8	13
25	3	2	1	7	3	5	15
26	3	3	2	14	5	4	6
41	3	8	5	19	10	13	10
10	3	5	1	12	7	6	4
9	0	0	0	2	1	4	2
20	3	1	3	25	5	4	11
12	2	1	4	24	8	5	8
29	4	1	3	27	14	7	15
22	2	2	2	11	3	5	9
12	3	2	3	26	7	3	9
33	3	8	5	39	18	6	14
-	5	3	-	32	18	-	-

* »Fest-drikning«: 5 genstande eller mere i træk

Procentandelen af 15-16-årige piger, der havde erfaringer med tobak, alkohol og en række ulovlige stoffer fordelt på 30 ESPAD-lande.

PIGER	Cigaretrygning			Alkohol				Havde været fuld	
	I alt røget 40 gange eller mere	Røget de sidste 30 dage	I alt drukket 40 gange eller mere	Inden for de sidste 30 dage drukket:				I alt 20 gange eller mere	Sidste 30 dage 3 gange eller mere
				Alkohol 10 gange eller mere	Øl 3 gange eller mere	Vin 3 gange eller mere	Spiritus 3 gange eller mere		
Bulgarien	38	51	12	4	19	11	21	4	4
Kroatien	25	36	10	3	11	8	12	3	3
Cypern	8	9	12	4	18	5	17	0	1
Tjekkiet	34	43	32	8	25	21	27	8	9
Danmark	32	41	53	13	42	14	39	34	26
Estland	18	24	17	3	14	14	6	6	6
Færøerne	40	41	17	2	19	3	20	12	6
Finland	38	43	19	1	11	6	8	27	17
Frankrig	-	47	13	5	16	8	19	2	4
Makedonien	18	35	5	1	6	7	11	2	2
Grækenland	27	36	33	11	25	11	25	3	3
Grønland	55	71	15	3	43	5	22	22	17
Ungarn	25	35	9	2	5	8	17	2	3
Island	26	30	14	1	16	3	13	19	12
Irland	36	42	39	16	29	8	42	18	23
Italien	28	43	13	4	22	13	14	2	2
Letland	23	34	17	2	18	15	12	6	4
Litauen	23	30	17	6	19	15	6	6	6
Malta	21	34	29	16	20	33	45	2	4
Norge	34	44	13	1	15	8	18	16	13
Polen	20	28	18	5	19	4	4	6	6
Portugal	15	30	10	4	12	3	16	2	2
Rumænien	10	20	12	2	13	10	5	0	1
Rusland	38	42	26	5	31	11	12	9	7
Slovakiet	26	34	23	5	11	19	16	8	6
Slovenien	26	30	16	5	14	21	24	8	9
Sverige	25	32	15	1	15	8	18	16	11
Ukraine	18	29	18	4	16	16	14	10	10
Storbritannien	28	37	43	13	26	21	40	27	25
Holland	29	26	28	16	-	-	-	5	7

»Festdrikning« sidste 30 dage 3 gange eller mere*	Nogensinde prøvet et af følgende ulovlige stoffer				Hash inden for de sidste 30 dage	Prøvet beroligende midler, der ikke var lægeordinerede	Havde prøvet at sniffe
	Ecstasy	Amfetamin	LSD	Hash			
6	1	1	1	11	3	4	2
7	2	1	1	13	5	9	12
6	0	0	0	1	0	5	-
11	3	6	5	30	13	21	6
22	2	3	1	20	6	5	8
12	3	6	1	8	3	1	6
8	0	0	1	6	0	2	3
15	1	1	1	9	2	9	6
7	2	2	1	32	19	14	9
4	1	1	0	6	2	9	4
5	1	1	1	7	2	5	12
22	0	0	0	23	8	2	17
8	3	2	3	7	2	13	3
15	1	3	1	13	3	10	8
32	4	2	4	29	11	4	21
9	1	2	2	23	12	8	5
5	5	3	3	12	3	4	4
18	2	1	1	6	2	17	6
23	2	1	1	7	2	5	17
23	2	2	1	10	3	3	5
23	2	5	2	10	4	24	7
4	2	2	1	7	3	9	3
2	0	0	0	1	0	7	1
12	2	1	4	20	5	9	8
7	1	1	2	15	5	9	6
19	4	1	2	23	11	9	13
13	1	1	1	6	1	6	8
8	1	0	3	13	3	2	7
27	3	7	3	32	15	3	17
-	3	2	-	24	10	-	-

* »Fest-drikning«: 5 genstande eller mere i træk

Procentandelen af 15-16-årige i alt, der havde erfaringer med tobak, alkohol og en række ulovlige stoffer fordelt på 30 ESPAD-lande.

I ALT	Cigaretrykning			Alkohol				Havde været fuld	
	I alt røget 40 gange eller mere	Røget de sidste 30 dage	I alt drukket 40 gange eller mere	Inden for de sidste 30 dage drukket:				I alt 20 gange eller mere	Sidste 30 dage 3 gange eller mere
				Alkohol 10 gange eller mere	Øl 3 gange eller mere	Vin 3 gange eller mere	Spiritus 3 gange eller mere		
Bulgarien	36	50	16	5	27	14	22	8	8
Kroatien	28	38	18	6	23	14	15	7	7
Cypern	16	16	21	8	27	8	24	2	3
Tjekkiet	36	44	41	14	40	18	28	16	13
Danmark	32	38	59	18	53	13	40	41	30
Estland	27	32	21	4	25	13	8	12	8
Færøerne	43	41	23	4	25	5	23	19	9
Finland	39	43	20	1	17	5	9	28	18
Frankrig	-	44	20	8	25	12	23	4	6
Makedonien	20	37	9	3	16	12	14	5	5
Grækenland	27	35	42	13	35	17	29	4	3
Grønland	50	67	14	3	45	5	21	22	19
Ungarn	28	36	13	5	12	13	19	7	7
Island	25	28	14	1	17	4	13	20	12
Irland	34	37	40	16	35	8	34	25	24
Italien	25	40	17	7	31	19	15	2	3
Letland	30	40	20	2	30	13	12	10	7
Litauen	35	40	23	8	28	15	10	13	9
Malta	20	32	36	20	31	37	44	4	5
Norge	33	40	16	3	17	6	20	16	14
Polen	26	33	26	8	28	8	9	11	10
Portugal	17	31	15	6	18	4	20	4	4
Rumænien	16	24	18	4	20	14	6	2	3
Rusland	42	45	30	8	40	10	14	10	8
Slovakiet	30	37	27	7	21	20	20	10	9
Slovenien	26	29	23	8	27	22	22	13	11
Sverige	25	30	19	2	21	8	20	19	14
Ukraine	29	40	18	5	22	16	17	13	11
Storbritannien	26	34	47	16	37	16	32	29	24
Holland	30	36	37	20	-	-	-	8	11

»Festdrikning« sidste 30 dage 3 gange eller mere*	Nogensinde prøvet et af følgende ulovlige stoffer				Hash inden for de sidste 30 dage	Prøvet beroligende midler, der ikke var lægeordinerede	Havde prøvet at sniffe
	Ecstasy	Amfetamin	LSD	Hash			
11	1	1	1	12	4	4	3
12	3	2	2	16	6	8	13
12	1	1	1	2	1	6	-
17	4	5	5	35	16	18	7
30	3	4	1	24	8	5	7
14	3	7	2	13	5	2	7
15	1	1	1	7	1	3	5
18	1	1	1	10	2	6	5
12	3	2	1	35	22	12	11
9	1	0	1	8	3	7	4
9	2	1	2	9	4	5	14
25	0	1	0	23	10	3	19
12	3	2	3	11	4	10	4
17	1	4	1	15	4	10	11
31	5	3	5	32	15	5	22
-	2	2	2	25	14	7	6
14	6	4	3	17	5	3	6
9	4	2	1	12	4	12	10
22	2	1	1	7	3	5	16
24	3	3	2	12	4	4	6
31	3	7	4	14	7	18	9
6	2	3	1	8	5	8	3
5	0	0	0	1	0	5	1
16	2	1	4	22	5	6	9
8	2	1	3	19	6	7	7
25	4	1	2	25	13	8	14
17	1	1	1	8	2	6	8
10	2	1	2	20	5	3	8
30	3	8	5	35	16	4	15
-	4	2	-	28	14	-	-

* »Fest-drikning«: 5 genstande eller mere i træk

sentativ og pålidelig undersøgelsen må formodes at være, kan ses i kapitlet »Methodological considerations« i den internationale rapport (5).

For *Danmarks* vedkommende er det alvorligste metodemæssige problem, at kun 56% af kommuneskolerne og 58% af efterskolerne ønskede at deltage i undersøgelsen. Blandt privatskolerne var frafaldet endnu større, idet kun 3 skoler deltog. Der er foretaget en frafaldsanalyse, hvor vi undersøgte, om de skoler, der ikke deltog, adskilte sig fra dem, der deltog. Det viste sig, at frafaldet ikke hang sammen med, om skolen var stor eller lille, og heller ikke med om skolen lå i en storby eller i et landdistrikt. Så vi konkluderer, at det store frafald ikke har påvirket datas repræsentativitet, og at resultaterne kan generaliseres til at gælde for danske skoleelever i alderen 15-16 år.

Når resultaterne i den internationale rapport skal bruges, er det vigtigt at være opmærksom på, at det kan være svært at drage konklusioner ud fra et enkelt procenttal. Det er vigtigere at fokusere på størrelsesordenen af procenttallene end på et enkelt tal. Dette gælder både for sammenligningerne mellem landene og i udviklingen af forbruget fra 1995 til 1999 for det enkelte land.

Man skal også være opmærksom på, at hvert lands kultur og normer selvfølgelig kan have påvirket de unges svarmønster, således at under- eller overdrivelse af forbruget kan være forskelligt fra land til land. Små forskelle landene imellem skal derfor fortolkes med forsigtighed, idet de måske ikke afspejler reelle forskelle. Man må dog formode, at en evt. modstand mod at svare helt ærligt på spørgsmålene kun gælder i et begrænset antal lande, og når der findes store indbyrdes forskelle imellem landene, er de reelle nok.

Resultater

Alkohol

I tabellerne ses andelen, som havde drukket alkohol mindst 10 gange i løbet af den sidste måned, og andelen, der havde drukket mere end 40 gange i hele deres liv.

Der var flere lande (Grækenland, Irland, Storbritannien og Tjekkiet), hvor over 40% havde drukket

alkohol mere end 40 gange. Det eneste land, hvor over 50% af de unge havde drukket mere end 40 gange var *Danmark*. De laveste tal (mindre end 15%) fandtes i *Grønland*, Island, Jugoslavien og Ungarn.

Ca. én ud af fem skoleelever på Malta og i *Danmark* havde drukket alkohol mindst 10 gange inden for den sidste måned, hvilket er et udtryk for et forholdsvis hyppigt forbrug. Lidt lavere tal (13-16%) ses i Grækenland, Irland, Storbritannien og Tjekkiet. Lande, hvor der var færrest (1-3%), der indtog alkohol med denne frekvens, var Finland, *Grønland*, Island, Makedonien, Letland, Norge og Sverige.

Beruselse

I tabellerne i rapporten ses procentandelen, som havde været fulde mere end 20 gange, og andelen der havde været fulde 3 eller flere gange den sidste måned.

Over halvdelen af de 90.000 skoleelever, der deltog i undersøgelsen, havde været berusede mindst én gang i deres liv, så det er ikke så ualmindeligt, at 15-16-årige har prøvet at være berusede. *Danmark*, Finland, *Grønland* og Storbritannien var de lande, hvor flest unge (mere end 75%) havde været berusede mindst én gang.

Det var næsten de samme lande (*Danmark*, Finland, Irland og Storbritannien), hvor mere end 25% havde været fulde mere end 20 gange. Undersøgelsen viste også, at når der var tale om, hvor hyppigt de unge blev fulde, så var der meget stor variation fra land til land, og i flere lande var denne alkoholadfærd (fuld eller beruset) yderst sjælden blandt unge. I Italien, Rumænien og på Cypern var det mindre end 2%, der havde været fulde mere end 20 gange. I næsten alle lande var der en klar majoritet af drenge blandt dem, der havde været fulde hyppigt, men i de fleste af de nordiske lande som *Danmark*, Finland, *Grønland*, Island og Norge var der nærmest ingen kønsforskel med hensyn til, hvor hyppigt de unge blev fulde.

Alkohol ved fester

Tæt relateret til hyppigheden og graden af beruselse er festdrikeri, hvor der drikkes 5 genstande eller mere på en aften f.eks. til en fest (»binge drinking«). Dette forekom hyppigst i *Danmark*, Irland, Polen og

Storbritannien, hvor 30% havde drukket på denne måde tre eller flere gange den sidste måned inden undersøgelsen. Denne drikkeadfærd var sjælden i Makedonien, Grækenland, Litauen, Portugal, Slovakiet og Rumænien, hvor under 10% af de unge angav, at de havde drukket 5 genstande 3 eller flere gange den sidste måned.

Ulovlige rusmidler

I tabellerne i den internationale rapport ses hvor stor en andel, der havde erfaringer med forskellige illegale rusmidler.

Blandt 15-16-årige skoleelever var *hash* (cannabis) det hyppigst brugte illegale rusmiddel. Der var imidlertid meget stor spredning på, hvor udbredt hash-erfaringen var i de 30 ESPAD-lande, strækkende sig fra at 1-2% af de unge i Rumænien og på Cypren havde prøvet at ryge hash, til at 35% i Frankrig, Storbritannien og Tjekkiet havde røget hash. I de fleste lande var der flere drenge end piger, der havde røget hash. Det var også tilfældet i *Danmark*, hvor 30% af drengene og 20% af pigerne havde røget hash. Ved kun at se på forbruget den sidste måned kan man få et indtryk af det aktuelle forbrug, og i enkelte lande var det aktuelle forbrug af hash forholdsvis hyppigt. Andelen af skoleelever, der havde røget hash inden for den sidste måned, var højest i Frankrig (22%). Lidt færre (13-16%) i Irland, Italien, Slovenien, Storbritannien og Tjekkiet havde røget hash

inden for den sidste måned. I *Danmark* var det aktuelle forbrug endnu mindre udbredt, idet 8% havde røget hash inden for den sidste måned.

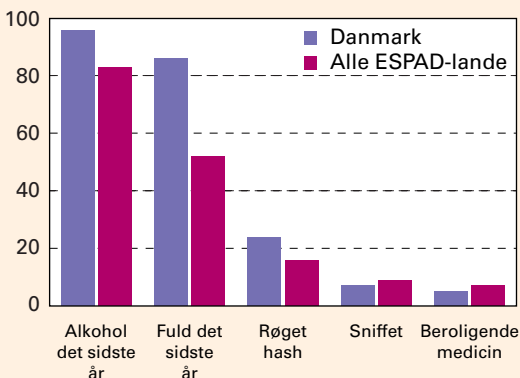
Forbruget af forskellige opløsningsmidler, der *inhaleres*, var hyppigst i Irland og *Grønland*, hvor ca. 1/5 havde prøvet at sniffe. I *Danmark* var der 7%, der havde prøvet dette, og de laveste tal for snifning (1-3%) fandtes i Bulgarien, Portugal og Rumænien.

Et forbrug af *beroligende piller* og *nervemedicin* uden lægerecept kan tyde på medicinmisbrug, men der kan også være tale om en vis form for selvmedicinering fra forældrenes medicinskab. Det er ikke muligt at aflæse motiverne til et medicinforbrug ud fra tallene i tabellen. I næsten alle lande var der flest piger, der havde taget denne type medicin, der var mest udbredt i Polen og Tjekkiet, hvor over 20% af pigerne og 13-14% af drengene havde erfaringer med nerve-/sovemedicin. I *Danmark* var det 5%, der på et eller andet tidspunkt i deres liv havde taget denne type medicin, uden at det var ordineret af en læge. Sjældnest (2-3%) var det i Estland, *Færøerne*, *Grønland*, Letland og Ukraine.

Det største antal skoleelever, der havde prøvet *amfetamin*, fandtes i Estland, Polen og Storbritannien, hvor ca. 7% havde prøvet dette stof. I *Danmark* var tallet ca. 4%.

Brug af *ecstasy* var hyppigst forekommende i Irland, Letland, Litauen, Slovenien og Tjekkiet, hvor 4-6% havde prøvet det. De fleste andre lande inklu-

Figur 1. Rusmiddelforbruget i Danmark sammenholdt med det gennemsnitlige forbrug i alle 30 ESPAD-lande.

sive *Danmark* lå på 3% eller derunder, og i to lande (*Grønland* og *Rumænien*) var der overhovedet ikke registreret unge, der havde prøvet ecstasy.

Brug af *LSD* var også sjældent blandt 15-16-årige skoleelever. Den største andel, der havde oplyst om erfaringer med dette stof, var 4-5% i *Irland*, *Polen*, *Rusland*, *Storbritannien* og *Tjekkiet*. I *Danmark* var det 1%, der havde prøvet stoffet på et eller andet tidspunkt i deres liv.

Af figur 1 ses, at andelen af skoleelever i *Danmark*, som havde drukket alkohol inden for det sidste år, var større (96%) end gennemsnittet (83%). Forskellen var imidlertid endnu mere udtalt, når man sammenlignede den andel, der havde været fulde i den samme periode (86% i forhold til 52% i gennemsnit). Det at have prøvet at ryge hash var mere almindeligt i *Danmark* (24%) end i gennemsnittet af ESPAD-landene (16%), hvorimod erfaringer med illegale rusmidler i øvrigt var på niveau med gennemsnittet af ESPAD-landene (7%). Snifning og brug af beroligende medicin var en anelse sjældnere i *Danmark* end gennemsnittet.

Rusmiddelforbrugets udvikling fra 1995 til 1999

Af de 30 lande, der deltog i ESPAD99-undersøgelsen, var der 21 lande, hvor der er resultater fra 1995. For disse lande er der mulighed for at se på udviklingen af forbrugsmønstret i sidste halvdel af 1990'erne.

Alkohol

I 1999 var forbruget af *alkohol* – sammenlignet med forbruget i 1995 – generelt stigende i de fleste af de lande, der deltog i undersøgelsen. Selv i de lande, der lå højest i 1995, er der sket en yderligere stigning. Det drejer sig om *Danmark*, *Storbritannien*, *Tjekkiet*, *Malta* og *Irland*. Danske unge adskilte sig ved at være de eneste, hvor over 50% af de 15-16-årige havde drukket alkohol mere end 40 gange. Der var også en generel stigning i andelen af unge, der drak alkohol i en række lande fra Central- og Østeuropa. Det var dog ikke alle lande, der udviste et stigende forbrug,

idet der kan konstateres et faldende forbrug i to af de lande, der tidligere lå højt (*Italien* og *Cypern*).

I ca. halvdelen af landene er der også en stigning i andelen af unge, der blev *fulde*, en stigning der kan konstateres selv i de lande, hvor det i forvejen var mest almindeligt at drikke sig fuld, dvs. i *Irland* og *Danmark*. Når man ser på andelen af danske unge, der havde været fulde mindst 20 gange, var tallet steget fra 32% i 1995 til 41% i 1999, og procentandelen, der havde været fulde tre eller flere gange den sidste måned, var steget fra 21% i 1995 til 30% i 1999.

I de fleste ESPAD-lande er *ølforbruget* steget. Det gælder også typiske øllande som *Danmark*, *Tjekkiet* og *Storbritannien*, der i forvejen lå højt. *Danske* unge adskilte sig imidlertid med et markant højere forbrug af øl: i 1995 havde 44% af de 15-16-årige drukket øl mindst 3 gange den sidste måned, og i 1999 var denne andel steget til 53%. I *Tjekkiet*, der kommer nærmest, var der i 1999 40%, der havde drukket øl mindst 3 gange inden for den sidste måned.

Illegale rusmidler

Et andet vigtigt fund er, at der i næsten alle landene var en stigende andel af 15-16-årige, der havde erfaringer med illegale rusmidler, men der var dog undtagelser som *Storbritannien* og *Irland*, hvor andelen var faldende. *Hash* var det mest udbredte illegale stof, og procentandelen, der havde prøvet hash mindst én gang, var steget i de fleste lande. Stigningen var højest i *Litauen*, *Slovakiet*, *Slovenien* og *Tjekkiet*, hvor 35% af de 15-16-årige nu havde prøvet at ryge hash, hvilket er på niveau med *Irland* og *Storbritannien*. I *Danmark* er andelen, der har røget hash, steget fra 17% i 1995 til 24% i 1999.

Det var dog ikke kun andelen, der havde røget hash, der var steget. I halvdelen af landene var der en stigende andel, der havde prøvet *andre illegale stoffer* end hash. Stigningen var størst blandt unge i *Estland*, *Litauen* og *Polen*. I sidstnævnte land, der nu ligger på samme niveau som *Storbritannien*, var der i 1999 15% blandt drengene og 8% blandt pigerne, der havde prøvet andre illegale stoffer end hash. I *Danmark* var der også fra 1995 til 1999 en tydelig stig-

ning, idet 3% var steget til 7% unge, der havde prøvet andre illegale stoffer end hash.

Andelen, der havde *sniffet* og taget *beroligende piller*, var stort set uændret i de fleste lande. Den største stigning blandt dem, der havde taget beroligende medicin, fandtes i Tjekkiet, der nu har samme tal som Polen (18%), hvilket ligger langt over de andre lande.

Konklusion

Forbruget og andelen af brugere af både alkohol og illegale stoffer var steget i mange af de lande, hvor det var muligt at sammenligne tal fra både 1995 og 1999. Stigningen var størst i de central- og østeuropæiske lande, men det må understreges, at landene

med de højeste andele af brugere stadig er at finde blandt de vesteuropæiske lande. Man kan sige, at udviklingen har medført, at flere af de østeuropæiske lande på rusmiddelområdet er ved at nærme sig vesteuropæiske forhold.

For *Danmarks* vedkommende kan man se, at alkoholforbruget, der allerede var højt i 1995, er steget yderligere, ligesom andelen, der drikker så meget, at de føler sig fulde, også er steget. Med hensyn til mange af de andre rusmidler er der også en stigning, men *Danmark* ligger på samme niveau som de andre lande i undersøgelsen, undtagen med hensyn til hash hvor procentallet ligger over det europæiske gennemsnit.

1

Indledning

I 1995 blev der for første gang i Europa gennemført en tværnational undersøgelse af 15-årige skoleelevers rusmiddelforbrug. Projektet kaldes »The European School Project on Alcohol and Other Drugs« ofte forkortet til ESPAD. De 22 lande, der indsamlede valide data i den første undersøgelse, kan ses i figur 1.1. Resultaterne fra undersøgelsen blev offentliggjort i en fælles international rapport i 1997 (1). Rapporten havde karakter af et tabelværk med oversigtstabeller og landkort, hvor forbrugsniveaet i landene kunne aflæses og sammenlignes direkte. De mange data gav imidlertid mange muligheder for at formidle resultaterne på en mere detaljeret måde, og de danske data blev derfor analyseret yderligere og offentliggjort i et par korte artikler i Sundhedsstyrelsens publikationsserie (2, 3) samt i en lidt bredere rapport (4). Det er hensigten med jævne mellemrum at foretage sådanne tværnationale skoleundersøgelser. Undersøgelsen blev gentaget i foråret 1999, hvor der, som det kan ses i figur 1.1, gennemførtes undersøgelser i 30 europæiske lande. Den fælles internationale rapport fra den anden undersøgelse blev offentliggjort ved et EU-ministerrådsmøde i januar 2001 (5), og der er udgivet et dansk resumé med hovedresultaterne fra undersøgelsen. I resuméet, der er tilgængeligt på internettet, sammenlignes forbrugsmønstret i Danmark med de europæiske tal (6).

Baggrund

I mange lande er der blandt forskere og i den offentlige debat en udbredt interesse for at få viden om unges levevilkår, livsstil og helbred, og siden 1983 er der fem gange foretaget tværnationale undersøgelser med henblik på kortlægning af dette (7). I starten var

det kun med deltagelse af få lande, men efter at WHO gik ind og støttede projektet, er antallet af deltagende lande steget. I disse undersøgelser ligger fokus på helbred og levekår, og der er meget få livsstilsspørgsmål om alkohol og rusmiddelforbrug. Da der i mange lande er rettet stor opmærksomhed mod unges rusmiddelforbrug, har man anset det som værende mangelfuldt, at dette manglede i WHO-undersøgelsen, og det var én af årsagerne til, at man påbegyndte ESPAD-undersøgelserne.

Som en konsekvens af dette fandt nogle epidemiologisk interesserede forskere under »The Pompidou Group at the Council of Europe« i starten af 1980'erne sammen i en gruppe, der ønskede at udvikle et spørgeskema, der kunne anvendes ved skoleundersøgelser. Formålet med arbejdet var at konstruere et undersøgelsesinstrument, der var standardiseret, således at de lande, der anvendte skemaet, indbyrdes kunne sammenligne rusmiddelforbruget i deres eget land med forbrugsniveaet i andre europæiske lande. Skemaet blev i første omgang anvendt i otte lande, men under analysen viste det sig desværre, at resultaterne ikke kunne sammenlignes landene imellem, idet de ungdomspopulationer, der deltog, havde forskellig alder, og data var samlet ind på forskellige tidspunkter af året. Spørgeskemaet var dog validt, og reliabiliteten af spørgsmålene var høj. Erfaringerne fra dette forløb var, at skulle det være muligt at sammenligne resultater tværnationalt, så var det ikke tilstrækkeligt, at man anvendte det samme måleinstrument (spørgeskema), forskerne i de deltagende lande måtte også acceptere en standardisering af designmæssige forhold, specielt skulle definitionen af studiepopulationerne være ens.

Figur 1.1. Oversigt over de lande, der deltog i henholdsvis ESPAD-1995 og ESPAD-1999.

Land	Deltog i		Land	Deltog i	
	1995	1999		1995	1999
Bulgarien	nej	ja	Malta	ja	ja
Cypern	ja	ja	Makedonien	nej	ja
Danmark	ja	ja	Norge	ja	ja
Estland	ja	ja	Polen	ja	ja
Finland	ja	ja	Portugal	ja	ja
Frankrig	nej	ja	Rumænien	nej	ja
Færøerne	ja	ja	Rusland (Moskva)	nej	ja
Grækenland	nej	ja	Slovenien	ja	ja
Grønland	nej	ja	Slovakiet	ja	ja
Holland	nej	ja	Storbritannien	ja	ja
Irland	ja	ja	Sverige	ja	ja
Island	ja	ja	Tjekkiet	ja	ja
Italien	ja	ja	Tyrkiet (Istanbul)	ja	nej
Kroatien	ja	ja	Ungarn	ja	ja
Letland	nej	ja	Ukraine	ja	ja
Litauen	ja	ja			
Deltagende lande i alt				22	30

Materiale og metode

Spørgeskema

Det var på denne baggrund, at den første ESPAD-gruppe dannedes, og efter en række koordinerings- og planlægningsmøder var vi i 1995 klar til at foretage den første undersøgelse. Spørgeskemaet blev udviklet på engelsk, og forskerne i de deltagende lande oversatte spørgsmålene til deres eget nationale sprog og tilpassede formuleringerne, så det dækkede unges sprogbrug. Som et check på om oversættelsen var korrekt, blev der foretaget en tilbageoversættelse til engelsk, ligesom de udviklede spørgeskemaer i alle lande skulle efterprøves i mindre pilotstudier. Det endelige spørgeskema bestod af over 250 kærnespørgsmål, som alle lande så vidt muligt skulle bruge. Derudover var der en række fælles spørgsmål, som forskerne kunne anvende, hvis de fandt dem interessante og relevante, endelig var der åbnet op for, at det var tilladt for de enkelte forskere at anvende specielle spørgsmål, som kunne give svar på specifikke nationale spørgsmål. I Danmark herskede der midt i 1990'erne stor usikkerhed om, hvor udbredt rygeheroin (brun heroin) var blandt unge. Det danske spør-

geskema kom derfor til at indeholde nogle spørgsmål om dette, og vi fik således belyst udbredelsen af dette forholdsvis nye rusmiddel i en repræsentativ stikprøve blandt unge skoleelever. Kærnespørgsmålene er koncentreret til spørgsmål, der belyser rusmiddelforbruget. Der er desuden nogle ekstraspørgsmål, de såkaldte 'modul-spørgsmål', der skal belyse emner af psykosocial karakter og spørgsmål om elevernes sociale integration. Disse spørgsmål kan vælges af de enkelte forskere, men de er ikke obligatoriske.

Undersøgelingsgruppen

I den første undersøgelse i 1995 blev undersøgelingsgruppen defineret som unge, der var født i kalenderåret 1979. I alt 74.698 skoleelever deltog. Da undersøgelsen blev gentaget 4 år efter (ESPAD-1999) bestod studiebasen af skoleelever, der var født i 1983. I den anden undersøgelse indsamledes oplysninger fra 91.773 skoleelever fra i alt 30 lande.

I den undersøgelse, der publiceres i denne rapport, er studiebasen udvidet i forhold til den internationale undersøgelse, idet den består af alle skoleelever i 9. klasse og ikke kun af de elever, der er født i 1983. Når alle i 9. klasse indgår i undersøgelsen, vil

Figur 1.2. *Oversigt over karakteristika for de 6 strata.*

Stratum 1:	Kommuneskoler med 1-2 spor + store* kommuner
Stratum 2:	Kommuneskoler med 1-2 spor + små** kommuner
Stratum 3:	Kommuneskoler med 3-4 spor + store* kommuner
Stratum 4:	Kommuneskoler med 3-4 spor + små** kommuner
Stratum 5:	Privatskoler
Stratum 6:	Efterskoler

* Store kommuner: > 40.000 indbyggere

** Små kommuner: < 40.000 indbyggere

det inkludere ca. 10% fra fødselsårgang 1982 og ca. 5% med fødselsår 1984. Størstedelen af de skoleelever, der går i 9. klasse, går på en folkeskole, men i Danmark er der ca. 10% af eleverne, der går i privatskoler, og en lignende andel på ca. 10% er på efterskole. Da formålet med undersøgelsen var at få et repræsentativt billede af rusmiddelforbruget blandt skoleelever i 9. klasse, indgik også efterskoler og privatskoler i studiebasen.

Vi havde en formodning om, at ydre faktorer kan påvirke unges rusmiddelforbrug, bl.a. forventes det, at udbuddet af rusmidler og forbruget kan være påvirket af hvor mange elever, der gik på skolen, ligesom det kan indvirke på elevernes forbrug af rusmid-

ler, om de bor i en storby eller i et mindre bysamfund. Vi har derfor valgt at inddele kommuneskolerne i 4 grupper, hvorefter vi tilfældigt, inden for hver gruppe, udtrak de skoleklasser, der skulle deltage. Oversigt over de karakteristika, der ligger til grund for opdelingen af kommuneskolerne i fire grupper (strata), fremgår af figur 1.2. På samme måde samlede vi privatskoler i en gruppe og efterskoler i en sidste gruppe, hvorefter vi trak lod mellem de skoler, der skulle deltage. Der blev ved hjælp af regulær lodtrækning samlet 8% af klasserne fra kommuneskolerne. Der blev ikke samlet klasser, men skoler fra privat- og efterskoler, da man på disse skoler ofte ikke opdeler årgangene i klasser.

Tabel 1.1. *Antal 9. klasser og skoler i Danmark i 1998/99 samt det antal elever og klasser, der udgjorde undersøgelses- og samplefraktionen.*

Stratum nr.	Antal i hele landet			Sample	
	Skoler	Klasser	Antal klasser	Sample fraktion	Antal elever
1	305	517	38	7%	646
2	559	951	71	8%	1207
3	80	249	19	8%	323
4	161	516	40	8%	680
5	253		20	8%	340
6	233		26	Ca. 10%	442
I alt	1585		214		3638

Tabel 1.2. *Sample og deltagerprocent samt fraværsprocenterne på undersøgelsesdagen fordelt på strata.*

Stratum	Skoleklasser			Antal deltagere		% fraværende	
	Sample	Deltager	% af sample	Drenge	Piger	Drenge	Piger
1	38	19	50	146	135	8,7	8,8
2	71	41	58	333	333	7,0	8,3
3	19	12	83	88	99	8,3	10,0
4	40	22	55	166	188	10,7	4,6
5	20	3	15	27	22	0,0	8,3
6	26	15	58	115	138	8,7	11,5
I alt	214	112		875	915	8,2	8,3

På baggrund af erfaringerne fra 1995 skønnede vi, at efterskolerne ville være mindre tilbøjelige til at deltage, og i tabel 1.1 kan det ses, at vi udtrak en større andel af disse skoler (10%) i stedet for de 8%, der blev udtrukket fra de andre strata. I tabel 1.2 kan det ses, at deltagerprocenten blev specielt lav i privatsko-

lerne, hvor kun 15% af skolerne ville deltage. Deltagerprocenten var størst i store kommuneskoler i store kommuner. I tabel 1.2 ses endvidere, at der blandt de skoler, der deltog, var en deltagerprocent på ca. 90%.

2

Alkohol

Debut

I 1999 var der 96% af den voksne befolkning i Danmark, der havde drukket en eller anden form for alkohol inden for det seneste år (8). De fleste forældre til elever i 9. klasse er 35-45 år gamle, og i denne aldersgruppe er der endnu flere, der drikker alkohol, idet kun 2% ikke havde drukket alkohol det sidste år, og størstedelen (80% af fædre og 65% af mødre) drak alkohol mindst 1 gang om ugen. De fleste unge vil derfor, fra de er små, jævnligt se deres forældre drikke forskellige typer alkohol. Da alkohol således er udbredt i hjemmene, vil de fleste unge også have let adgang til alkohol, hvis de selv får lyst til at smage det.

I ESPAD-undersøgelsen i 1995 fandt vi, at 30% havde drukket deres første øl i 11-års alderen, og at drengene begyndte at drikke øl lidt tidligere end pigerne. Ved 14-års alderen var denne kønsforskel næsten forsvundet. Dette mønster gik igen for både vin og spiritus. Den ret liberale holdning til unges eksperimenter med alkohol kan muligvis skyldes, at kun de

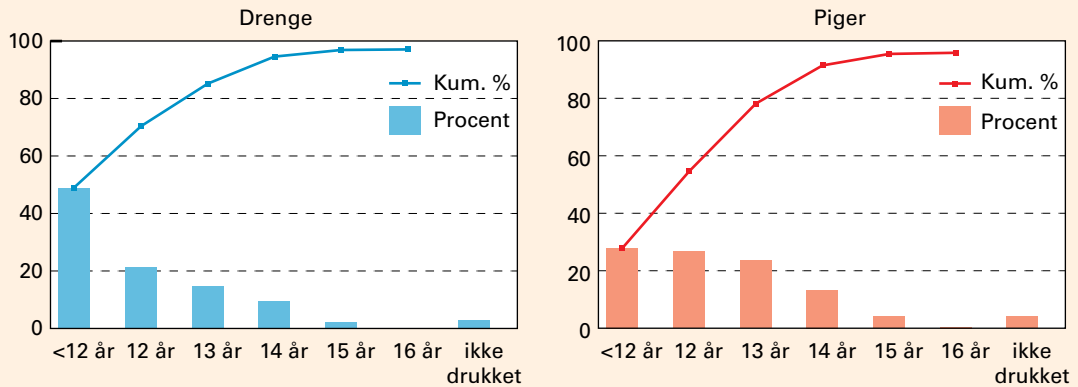
færreste forældre er bevidst om, at tidspunktet for alkoholdebut har betydning for unges senere alkoholadfærd, og at en tidlig alkoholdebut har vist sig at være associeret med det forbrugsmønster, man finder senere i ungdomsårene og et eventuelt overforbrug blandt voksne (9).

I den første ESPAD-undersøgelse fra 1995 viste det sig, at alkoholdebuten foregik tidligere i Danmark end i de andre lande. I tabel 2.1 ses den procentandel, der havde prøvet at drikke mindst et glas af den pågældende alkoholtype, inden de blev 14 år. I tabellen ses de tre lande, hvor debuten var tidligst samt de tre lande, hvor den var senest. I de fleste lande var øl den foretrukne alkoholtype. I Danmark havde 73% drukket deres første øl, inden de blev 14 år, altså mere end det dobbelte af procentandelen i Tyrkiet og Norge. Det var bl.a. tal som disse, der var årsagen til, at der i Danmark i 1998 blev indført et forbud mod at sælge drikkevarer, der indeholdt alkohol, til unge under 15 år.

Tablet 2.1. Procentandel, der havde drukket et glas øl, vin og/eller spiritus, inden de blev 14 år. Resultater fra seks udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1995.

Lande med den højeste eller laveste andel:		Alkoholtype		
		Øl %	Vin %	Spiritus %
Højest	Danmark	73	67	52
	England	66	75	46
	Cypern	66	52	23
Lavest	Ungarn	39	37	18
	Norge	30	24	15
	Tyrkiet (Istanbul)	25	12	13

Figur 2.1. Alkoholdebut. Alder, da det første glas øl, vin eller spiritus blev drukket. Kumulerede procenter (Kum. %) for drenge og piger i 9. klasse. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Debutalder

Når alderen for alkoholdebut skal fastlægges, er det nødvendigt at stille detaljerede spørgsmål om erfaringer med de forskellige drikkevarer, der indeholder alkohol, idet nogle børn først prøver med et glas vin og andre med et glas øl. I undersøgelsen blev alle derfor spurgt om, hvor gamle de var, første gang de drak mindst et glas øl, vin eller spiritus. Mange børn starter meget tidligt med at få en slurk øl eller at smage vin af forældrenes glas, men det opfattes ikke som alkoholdebut i denne undersøgelse. Det var derfor præciseret i spørgsmålene, at der var tale om debut, når de unge havde drukket mindst et helt glas af den pågældende alkoholtype. I figur 2.1 ses debutalderen for drenge og piger, når oplysningerne om debut for

henholdsvis øl, vin og spiritus kombineres. Kurverne er kumulerede, dvs. at man ud for en given alder kan se hvor mange, der inden denne alder havde haft deres alkoholdebut. Ved 11-års alderen havde 49% af drengene drukket mindst 1 glas øl, vin eller spiritus, og ved 12-års alderen var andelen steget til 70%. For pigerne starter kurven på et lavere niveau, og det ses, at der var 28%, der var debuteret ved 11-års alderen. Når man kommer frem til 14-års alderen, er kønsforskellen næsten forsvundet, og 93% af alle unge havde haft deres alkoholdebut.

Tabel 2.2. Alkoholadfærd i 9. klasse i relation til tidspunktet for alkoholdebut.

Erfaring med alkohol		Alder ved alkoholdebut			χ^2 -trend	p
		≤ 11 år %	12-13 år %	14-16 år %		
Fuld første gang ≤ 13 år	Drenge	68	38	-	62,9	<0,001
	Piger	60	44	-	22,3	<0,001
Drukke alkohol ≥ 20 gange sidste år	Drenge	66	59	36	25,1	<0,001
	Piger	57	49	17	56,7	<0,001
Været fuld ≥ 10 gange sidste år	Drenge	52	44	20	29,5	<0,001
	Piger	45	39	11	41,8	<0,001

Tabel 2.3. 9. klasse elevers erfaring med udvalgte rusmidler i relation til tidspunkt for alkoholdebut.

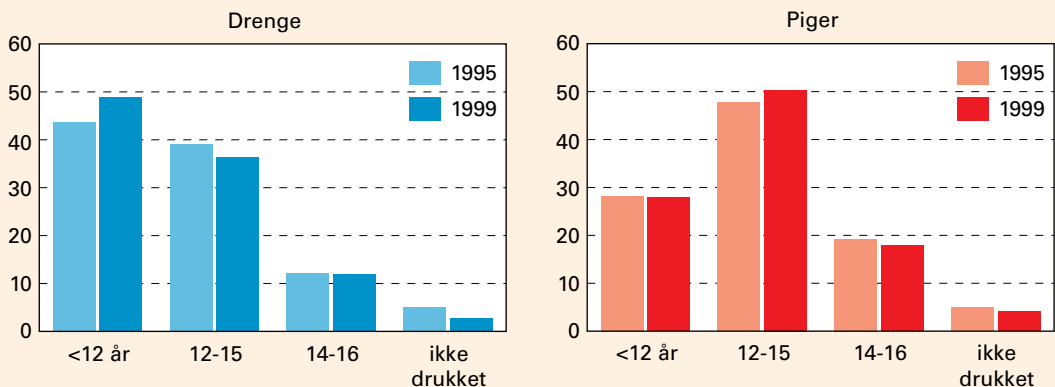
Erfaringer med udvalgte rusmidler		Alder ved alkoholdebut			χ^2 -trend	p
		≤ 11 år %	12-13 år %	14-16 år %		
Røget hash ≥ 3 gange	Dreng	25	17	5	11,3	<0,001
	Piger	20	14	2		
Taget amfetamin ≥ 1 gang	Dreng	7	5	0	4,8	0,03
	Piger	5	3	0		
Taget ecstasy ≥ 1 gang	Dreng	6	2	2	4,7	0,03
	Piger	5	2	0		

Alkoholdebut og rusmiddelforbrug i 9. klasse

Man må på forhånd formode, at børn, der allerede i 10-11-årsalderen eksperimenterer med et rusmiddel som alkohol, også i en tidlig alder vil eksperimenterer med større mængder alkohol og måske også andre rusmidler. I tabel 2.2 sammenholdes alkoholdebut-alderen med senere erfaringer med større mængder alkohol. Det ses, at der blandt børn med tidlig alkoholdebut (≤ 11 år) var mere end 60%, der havde prøvet at være fulde første gang, inden de blev 14 år. De, der begyndte at drikke alkohol, efter at de var blevet 14 år, kan naturligvis ikke have været fulde inden denne alder, og de er derfor udeladt af tabellen. I tabel 2.2 ses endvidere, at tidlige debutanter (≤ 11 år) også i 9. klasse havde udviklet et relativt stort forbrug af alkohol. Således havde 52% af drengene og 45% af pigerne været fulde 10 eller flere gange inden for

det sidste år. Disse procenttal var mere end det dobbelte af det, der fandtes blandt dem, der drak deres første glas alkohol som 14-16-årige i 7.- 8. klasse. I tabellen ses, at den statistiske test χ^2 -trend var signifikant for både drenge og piger.

Den tidlige alkoholdebut (≤ 11 år) var også tæt associeret med hyppighed af erfaring med andre rusmidler. I tabel 2.3 ses, at 25% af drengene og 20% af pigerne i denne gruppe havde røget hash tre eller flere gange, da de gik i 9. klasse. Disse procenttal er 5-10 gange højere end hos dem, der havde deres alkoholdebut et par år senere. Ligeledes var risikoen for at have prøvet et af de centralstimulerende stoffer som amfetamin eller ecstasy (designerdrugs) i 9. klasse også tæt associeret med tidlig alkoholdebut. Alle de associationer, der vises i tabellen, er statistisk signifikante.

Figur 2.2. Alder for det første glas øl, vin eller spiritus blandt drenge og piger i 1995 og 1999.

Tabel 2.4. Procentandel, der havde drukket et glas øl, vin og/eller spiritus, inden de blev 14 år. Resultater fra seks udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande med den højeste eller laveste andel:		Alkoholtype		
		Øl %	Vin %	Spiritus %
Højest	Danmark	76	66	58
	Letland	74	55	23
	England	65	71	43
Lavest	FYROM*	37	31	14
	Island	36	31	20
	Rumænien	29	47	15

* Makedonien (Former Yugoslav Republic of Macedonia).

Alkoholdebut. Udvikling fra 1995 til 1999

I 1995 var der 5% af drengene, der *ikke* havde drukket alkohol, da de gik i 9. klasse. I 1999 var tallene næsten halveret til 3%. Data blev indsamlet på samme tidspunkt af året (april-maj), så forskellen kan ikke skyldes forskellig alder i de to undersøgelingsgrupper. De første søjler i figur 2.2 viser, at der i 1999 var en stigning fra 44% til 49% i andelen af drenge, der debuterede, inden de blev 12 år. For drengenes vedkommende viser figuren således, at alkoholdebutalderen havde været let faldende i perioden 1995-99, og forskellen var signifikant (χ^2 -trend = 7,8; $p = 0,005$). Tallene for pigerne havde derimod kun ændret sig ganske lidt i samme periode. Den største ændring er en ikke-signifikant stigning fra 48% til 50% blandt dem, der debuterede i 12-13-års alderen.

I tabel 2.4 sammenlignes nogle resultater vedrørende debutalder i Danmark med udvalgte europæiske lande. Udvalgelsen af landene er sket på samme måde som i tabel 2.1, idet der vises de tre lande, der ligger højest, og de tre lande, der ligger lavest. Det ses, at andelen, der debuterede inden 14-års alderen, er meget høj i Danmark, og når tallene i tabel 2.4 sammenlignes med tabel 2.1 ses, at Danmark og England stadig er blandt de lande, hvor den største andel debuterer tidligt. Sammenlignet med de lande, hvor debuten lå senere, var der, uanset hvilken alkoholtype man ser på, ca. halvt så mange, der debuterede tidligt, som i Danmark.

Forbrug af øl, vin og spiritus

Der findes alkohol i mange forskellige drikkevarer, og for at få kortlagt forbruget nogenlunde nøjagtigt var det nødvendigt at spørge om forbruget af de enkelte alkoholtyper. I spørgeskemaet var der derfor spørgsmål både om øl, vin og spiritus. I det følgende vil disse tre hovedtyper blive nærmere omtalt hver for sig.

Øl

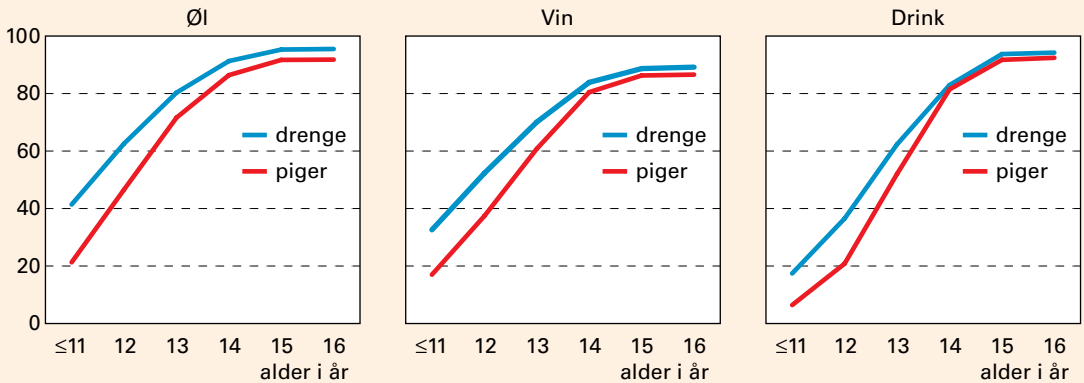
I Danmark drikker hver voksen i gennemsnit 150 liter øl om året, mens der kun drikkes ca. 30 liter vin pr. år (10). Da øl er så udbredt, kan det derfor heller ikke undre, at øl er den alkoholtype, de fleste unge debuterer med.

Debut

I undersøgelsen blev alle spurgt om, hvor gamle de var første gang, de drak mindst ét glas øl. De skulle ikke svare bekræftende på spørgsmålet, blot de havde taget en mundfuld af forældrenes glas for at prøve at smage på det. Svarfordelingen på spørgsmålet findes i tabel 30, appendiks I.

Størstedelen af dem, der havde drukket alkohol, inden de blev 12 år, debuterede med at drikke øl. I figur 2.3 vises fordelingen af debutalderen for de tre alkoholsorter, og det ses i samtlige figurer, at drengene debuterede tidligere end pigerne. Ved øl var der dobbelt så mange drenge (41%) som piger (21%), der havde

Figur 2.3. Andelen, der ved en given alder havde drukket et glas øl, et glas vin eller en drink. Kumulerede procenter.

drukke en øl inden 12-års alderen. Forskellen mellem drenge og piger udjævnedes dog med alderen, og fra 16-års alderen var der kun ubetydelig forskel på andelen af drenge og piger, der havde prøvet at drikke øl.

Drikkehyppighed

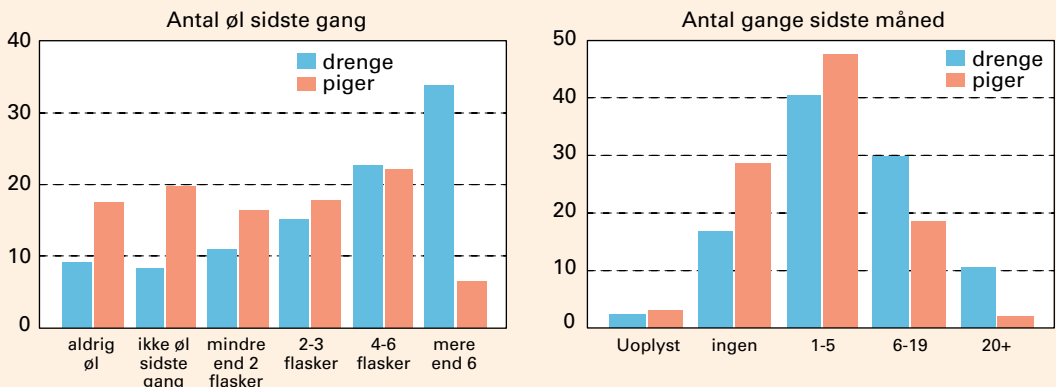
Ikke alle alkoholtyper blev foretrukket af de unge med samme hyppighed. Undersøgelsen viste klart, at øl blev drukket hyppigst, mens vin blev drukket sjældnere. I tabel 11, appendiks I ses, at drengene hyppigere end pigerne foretrak øl. Der var 83% af drengene, der havde drukket øl den sidste måned, og 41% havde drukket øl mere end 5 gange den sidste måned. De 41% havde hermed i gennemsnit drukket øl 1 gang om ugen, og 11% havde drukket øl me-

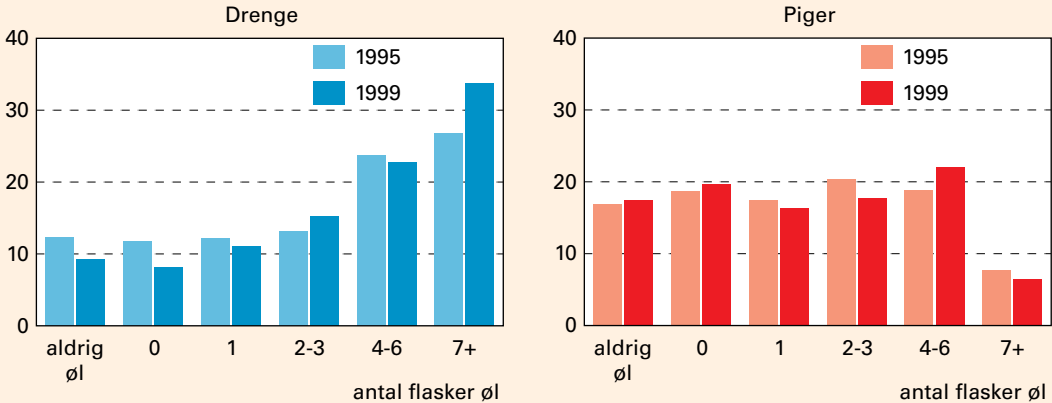
re end 20 gange i den sidste måned, dvs. næsten dagligt. I figur 2.3 ses, at de tilsvarende tal for pigerne var meget lavere, idet 21% af pigerne angav, at de havde drukket øl mere end 5 gange den sidste måned, og 30% angav, at de slet ikke havde drukket øl inden for den sidste måned. Der var signifikant forskel mellem pigers og drenges forbrug af øl (χ^2 -trend = 103; $p < 0,001$).

Mængde

I tabel 12, appendiks I ses, hvor mange flasker øl de unge drak, sidste gang de fik øl, og i figur 2.4 vises meget tydeligt, at det var drengene, der drak mest. Mere end $\frac{1}{3}$ af drengene drak mere end 6 øl, sidst de drak alkohol. Drenge, der drak øl, indtog i gennem-

Figur 2.4. Antal øl, der blev drukket sidste gang, der blev drukket alkohol, og antal gange, der var drukket øl den sidste måned. %.

Figur 2.5. Udviklingen i kvantiteten af ølindtagelse fra 1995 til 1999. Antal øl pr. gang. %.

snit 5 øl pr. gang, mens pigernes gennemsnit lå på 3,2 øl. Forskellen mellem drenges og pigers ølforbrug var statistisk signifikant.

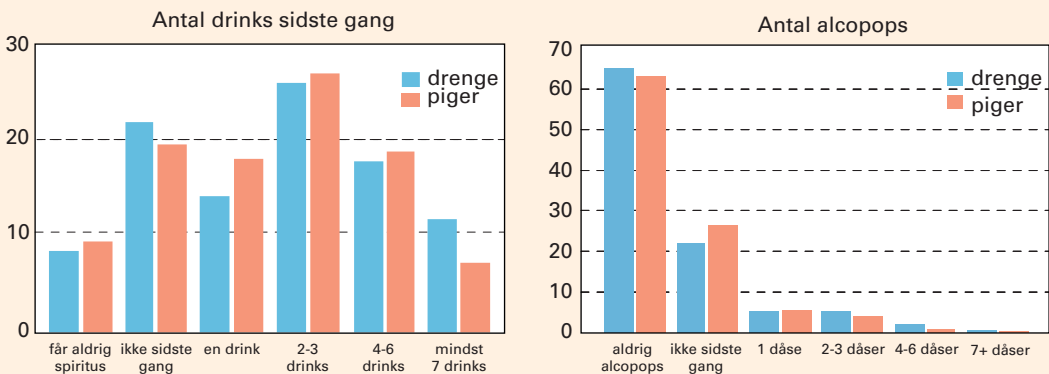
Udviklingen fra 1995 til 1999

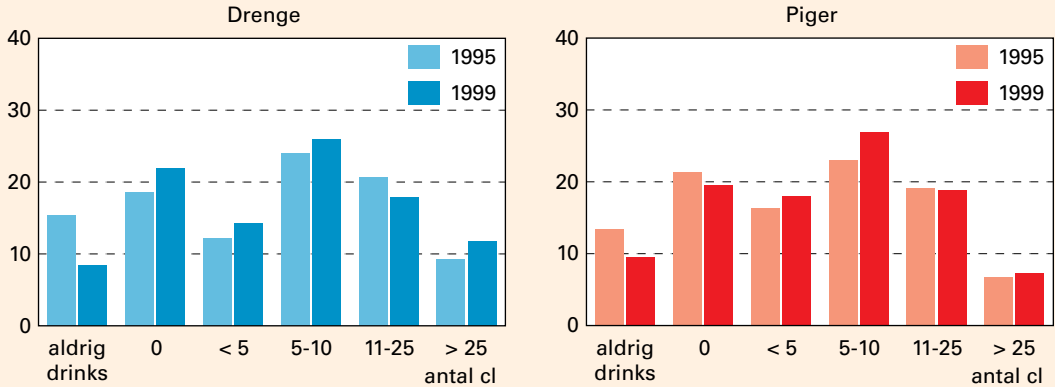
De sidste 4 år har der været lidt forskellig udvikling i hvor meget, der blev drukket af de forskellige typer alkohol. Men det er fortsat øl, der drikkes mest af, og det er også for øl, der er set de største udsving i forbrugsmønstret. I figur 2.5 ses, at der blandt drengene var færre, der aldrig drak øl, og færre der ikke havde drukket øl ved den sidste lejlighed, hvor der blev drukket alkohol. Stigningen var især sket blandt drengene, der drak mest, således var det 27% i 1995, der havde drukket mere end 6 øl, sidst de drak, sam-

menlignet med 34% i 1999. Trendtesten viser en signifikant stigning ($p < 0,001$). Blandt pigerne var der dog kun sket mindre ændringer. Der sås en reduktion i den andel af piger, der drak 2-3 øl og en tilsvarende stigning på 2% blandt dem, der havde drukket 4-6 øl ved sidste lejlighed. Trendtesten med en p-værdi på 0,80 viste, at det ikke var udtryk for nogen statistisk signifikant udvikling.

Spiritus

Unge drikker sjældent rent spiritus. I stedet bliver spiritussen blandet med mange forskellige typer vand og læskedrikke, og der er gennem tiderne lan-

Figur 2.6 Mængde spiritus (antal drinks) og alkopops (antal dåser) de unge fik, sidst der blev drukket alkohol. %.

Figur 2.7. Udviklingen i kvantiteten af indtaget spiritus fra 1995 til 1999. Antal centiliter pr. gang. %.

ceret mange drinks, der nu også har vundet stor popularitet blandt unge.

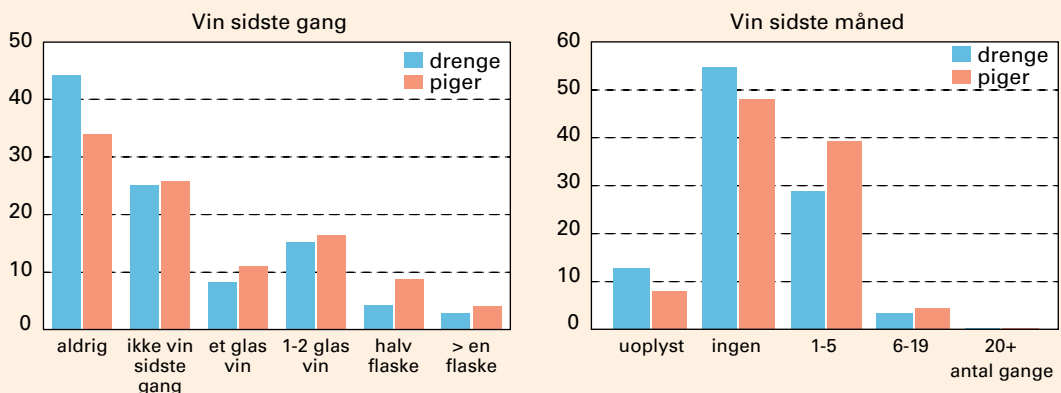
For nogle år siden var der megen tale om, at introduktionen af alkopops ville øge alkoholforbruget blandt unge. I figur 2.6 fremgår, at denne nye alkoholtipe i 1999 endnu ikke var slået igennem i Danmark blandt de 15-årige. De fleste (64%) drak aldrig alkopops, og det var kun få, der havde fået et par alkopops, sidste gang de fik alkohol. Alkopops var hverken udbredt blandt drenge eller piger, og der var ikke statistisk signifikant kønsforskel.

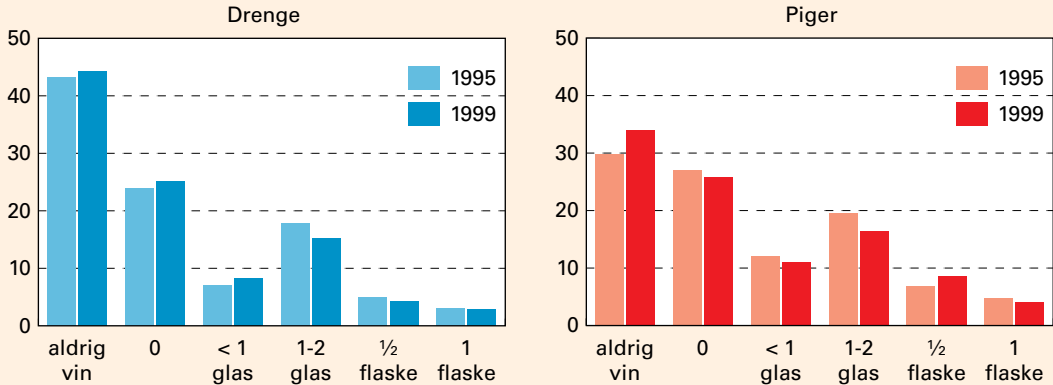
Derimod var spiritus og drinks, som de unge selv blandede, meget udbredt, idet 70% drak spiritus i en eller anden form, sidst de fik alkohol. Blandt dem, der fik drinks, blev det i gennemsnit til 3,3 genstande for drengenes vedkommende og 3,0 genstande for pigernes vedkommende. Der var 1/3 (21% drenge og

17,5% piger), der havde drukket spiritus (drinks) mere end 5 gange den sidste måned, altså i gennemsnit mere end 1 gang om ugen. Kønsforskellen var ikke statistisk signifikant.

Udviklingen fra 1995 til 1999

Pigernes spiritusforbrug tegnede sig for de største ændringer i fireårsperioden. I figur 2.7 ses, at der var færre piger, der aldrig drak spiritus, og færre der ikke fik drinks, sidst de drak. Dette fald modsvares af en stigning i antallet af dem, der fik ca. 2 drinks, og dem, der fik mere end 5 drinks, sidst de drak (1 drink ca. 4 cl). Stigningen er statistisk signifikant (χ^2 -trend = 5,1; $p = 0,02$). Blandt drengene sås også en stigende andel, der fik mere end 5 drinks, sidste gang de drak, og næsten en halvering af den andel der aldrig fik drinks.

Figur 2.8. Mængde vin, der blev drukket sidste gang, der blev drukket alkohol. %.

Figur 2.9. Kvantiteten af vinindtagelse. Udviklingen fra 1995 til 1999. Antal glas vin pr. gang. %.

Vin

Vin var den alkoholtipe, unge sjældnest drak, og 44% af drengene og 34% af pigerne drak aldrig vin. Dertil skal lægges, at ca. 25% ikke drak vin sidste gang, de fik alkohol, og i spørgsmål 14, appendiks I ses, at når de unge endelig fik vin, drak de det også i mindre kvantum end øl og spiritus. Blandt unge vindrikkere drak drengene 1 glas og pigerne 1,4 glas i gennemsnit, sidst de fik alkohol. I figur 2.8 ses også, at der var en kønsforskel, idet pigerne drak mest.

Udviklingen fra 1995 til 1999

I fireårsperioden var der kun meget små ændringer i den mængde vin, unge drak. I figur 2.9 kan ses, at der var nogle få % flere, der aldrig drak vin, men forskellen mellem de to år var ikke signifikant, hverken for drengene eller piger.

Drikkehyppighed

I 1995 fandt vi, at godt 80% havde drukket alkohol mindst én gang den sidste måned, og heraf havde 19% drukket alkohol mindst 10 gange.

Disse tal fra Danmark var de højeste blandt de 22 europæiske lande, der deltog i den første ESPAD-undersøgelse. I tabel 2.5 ses de tre lande, der havde henholdsvis den højeste og den laveste andel af unge, der havde drukket alkohol mere end 20 gange den sidste måned, det sidste år og i hele deres liv. De danske unge var sammen med unge fra England og Malta dem, der hyppigst havde drukket alkohol, og i disse lande var der over 50%, der havde drukket alkohol mere end 20 gange i hele deres liv.

I Danmark var hyppigheden af alkoholindtagelse steget yderligere i de forløbne 4 år. I undersøgelsen fra 1999 anvendte vi det samme spørgsmål om drik-

Tabel 2.5. Procentandel, der havde drukket alkohol ≥ 20 gange den sidste måned, det sidste år og i hele deres liv. Resultater fra seks udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1995.

Lande med den højeste eller laveste andel		Andel, der havde drukket alkohol ≥ 20 gange		
		Sidste måned %	Sidste år %	I hele livet %
Højest	Danmark	6	42	67
	England	4	32	60
	Malta	6	27	50
Lavest	Litauen	0	7	23
	Norge	0	7	18
	Tyrkiet (Istanbul)	1	8	15

Table 2.6. Hyppigheden af alkoholindtagelse sidste år og sidste måned.

Drikkefrekvens	Sidste måned				Sidste år			
	Drenge		Piger		Drenge		Piger	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Antal gange								
0	153	18	194	21	28	3	49	5
1-5	367	42	469	52	142	13	174	17
6-19	274	32	221	24	214	26	303	35
20 +	72	8	27	3	482	58	385	44
Sammenligning: Drenge/piger	χ^2 - trend: 31,7 p < 0,001				χ^2 - trend: 40,3 p < 0,001			

kehyppigheden, og i tabel 9, appendiks I ses svarfordelingen. Nogle elever havde kun svaret på drikkehyppigheden for den ene af de tre tidsperioder. I alt 101 elever havde ikke svaret på, hvad deres drikkehyppighed var den sidste måned, men da de fleste havde svaret på det første af de andre to spørgsmål, kan vi skønne, hvor hyppigt de havde drukket den sidste måned. Svaret var oftest, at de havde drukket alkohol 0 gange og for enkeltes vedkommende 1-2 gange. I tabel 2.6 har vi anført de justerede procenter. Det ses, at i forhold til tallene i appendiks I er forskellen først og fremmest den, at der i tabellen findes en større andel, der havde drukket 0 gange. Da der derfor indgår flere personer i tabellen, er de andre procenter blevet tilsvarende mindre. Det ses endvidere, at ca. 40% af drengene og næsten 30% af pigerne havde drukket alkohol mere end 5 gange inden for den sidste måned, dvs. i gennemsnit mere

end 1 gang om ugen. 56% af drengene og 42% af pigerne havde drukket alkohol mere end 20 gange det sidste år. Forskellen mellem drengenes og pigernes drikkefrekvens var signifikant, uanset om vi sammenlignede frekvensen den sidste måned eller det sidste år.

Hyppigheden af alkoholforbrug og erfaringer med andre rusmidler

I tabel 2.7 ses, at hyppigheden af at have drukket i 9. klasse den sidste måned var relateret til tidligere erfaringer med overforbrug af alkohol. Sammenhængen var signifikant for både drenges og pigers vedkommende. Blandt drenge, der havde drukket 0 eller mere end 10 gange den sidste måned, var der 67%, der havde været fulde første gang, før de fyldte 14 år, og 31% havde drukket ≥ 6 genstande mindst 5 gange den sidste måned.

Table 2.7. Erfaringer med overforbrug i relation til hyppighed af alkoholindtagelse den sidste måned.

Erfaringer med overforbrug af alkohol		Antal gange sidste måned				χ^2 - trend	p
		0 %	1-5 %	6-9 %	10 + %		
Fuld første gang ≤ 13 år gammel	Drenge	22	42	59	67	76,4	<0,001
	Piger	19	37	57	51	46,1	<0,001
Været fuld ≥ 10 gange det sidste år	Drenge	8	34	68	67	142,4	<0,001
	Piger	8	30	59	67	141,5	<0,001
Druknet ≥ 6 genstande pr. gang ≥ 5 gange sidste måned	Drenge	4	4	23	31	87,1	<0,001
	Piger	0	2	16	26	104,4	<0,001

Tabel 2.8. Erfaringer med andre rusmidler i relation til hyppighed af alkoholforbrug.

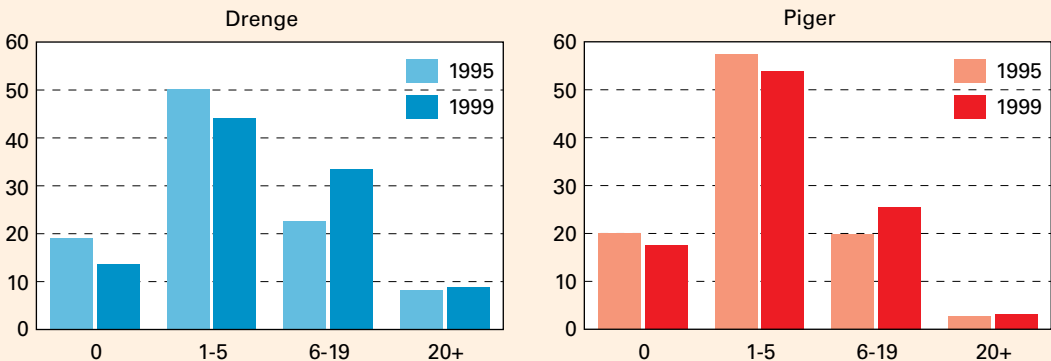
Erfaringer med andre rusmidler		Antal gange sidste måned				χ^2 -trend	p
		0 %	1-5 %	6-9 %	10 + %		
Røget hash > 3 gange	Dreng	4	11	34	34	75,3	<0,001
	Piger	4	11	26	22	35,8	<0,001
Taget amfetamin > 1 gang	Dreng	1	2	11	11	31,3	<0,001
	Piger	2	2	4	6	6,0	<0,001
Taget ecstasy > 1 gang	Dreng	1	2	6	9	19,8	<0,001
	Piger	1	2	5	7	14,8	<0,001

I tabel 2.8 ses, at erfaringer med andre rusmidler som f.eks. hash, amfetamin og ecstasy også var signifikant associeret med hyppigheden af at drikke alkohol. Ser vi på de 21% af drengene og 12% af pigerne, der havde drukket alkohol mindst 10 gange den sidste måned, identificeredes en gruppe, hvor brugen af andre rusmidler var meget udbredt. I alt 9-11% af drengene og 6-7% af pigerne havde prøvet at tage ecstasy og/eller amfetamin. Af tabellen ses, at også hashrygning var tæt associeret med hyppigheden af alkoholindtagelse i 9. klasse. Her havde 34% af de drenge, der havde drukket alkohol mere end 5 gange inden for den sidste måned, tillige røget hash ≥ 3 gange. Sammenlignet med andelen af alle 9. klasse elever, der havde prøvet at ryge hash, var det meget store tal.

Udviklingen fra 1995-1999

I 1999 var der for både drenges og pigers vedkommende en stigende andel, der havde drukket alkohol mere end 6 gange den sidste måned. I figur 2.10 ses, at stigningen var tydeligst blandt drengene, men bedømt ved trendtesten var tendensen signifikant for både piger og drenge ($p < 0,001$). Af figuren ses, at hele stigningen lå svarende til søjlerne, der angiver et forbrug på 6-19 gange den sidste måned. Andelen, der havde drukket alkohol mindst 20 gange den sidste måned, er mindst, og denne andel af hyppige brugere er ikke steget i den forløbne 4-års periode.

Resultatet af den stigende drikkehyppighed aflæses i tabel 2.9, hvor det ses, at unge i Danmark i 1999 stadig er dem, der hyppigst drak alkohol. Sammenlignes med tabel 2.5 genfindes også England blandt

Figur 2.10. Antal gange, der blev drukket alkohol den sidste måned. Udviklingen fra 1995 til 1999. %.

Tabel 2.9. Procentandel, der havde drukket alkohol ≥ 20 gange den sidste måned, det sidste år og i hele deres liv. Resultater fra seks udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande med den højeste eller laveste andel		Andel, der havde drukket alkohol ≥ 20 gange		
		Sidste måned %	Sidste år %	I hele livet %
Højest	Danmark	6	51	75
	England	7	36	63
	Grækenland	4	32	60
Lavest	Ungarn	2	9	25
	Island	0	10	24
	FYROM*	1	7	14

* Makedonien (Former Yugoslav Republic of Macedonia).

landene med det hyppigste alkoholforbrug. Og sammenlignes der med landene i den laveste ende (f.eks. Island), er der i Danmark 3-5 gange så stor en andel, der havde drukket alkohol mere end 20 gange.

Overforbrug

Som nævnt havde næsten alle unge i 15-års alderen fået drikkevarer, der indeholdt alkohol. Mange havde drukket alkohol mange gange, og de fleste havde også erfaring med overforbrug. I 1995 fandt vi, at 85% havde prøvet at være fulde, og ca. 20% havde været fulde mere end to gange den sidste måned. Næsten alle (97%), der havde været fulde, anførte, at deres forældre vidste, at de havde været fulde, og henvend halvdelen havde været fulde i selskab med deres forældre.

Sammenlignet med de øvrige europæiske lande i ESPAD-undersøgelsen var de danske skoleelever

blandt dem, der hyppigst og tidligst havde været fulde. I tabel 2.10 ses, at England, Danmark og Finland havde de højeste procenter. Andelen, der havde været fulde ≥ 10 gange det sidste år, var mere end 10 gange højere i Danmark end i middelhavslande som Tyrkiet og Cypern. Et andet forhold, der var typisk for de nordiske lande og dermed også for Danmark, var den lige-lige kønsfordeling. I middelhavslande som Cypern, Tyrkiet og Italien var andelen af drenge, der havde været fulde, meget højere end andelen af piger.

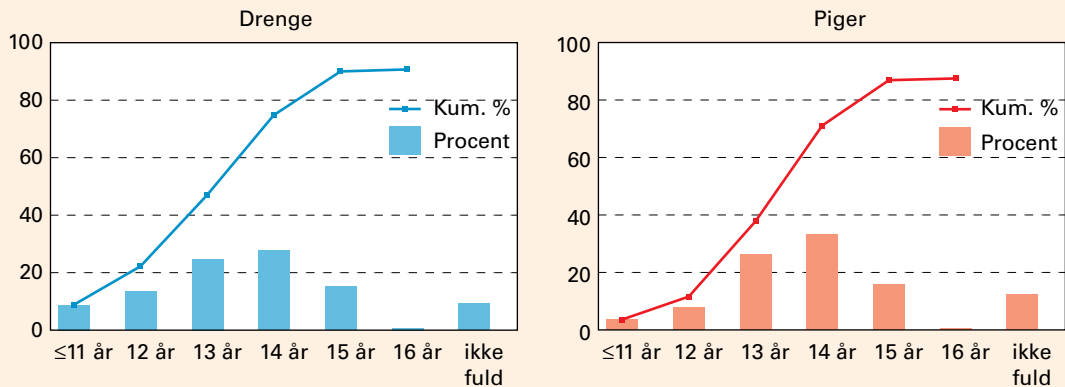
Debut for overforbrug

I Danmark er det ikke usædvanligt, at unge og voksne af og til drikker så meget, at de bliver berusede eller fulde. I figur 2.11 viser søjlerne år for år andelen af de unge, der var fulde første gang ved den angivne alder. Kurven viser de kumulerede tal, og man kan derfor af kurven aflæse, hvor stor en andel, der havde været fulde ved en given alder. Det ses, at 47% af

Tabel 2.10. Procentandel, der havde været fulde tidligt eller hyppigt. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1995.

Lande med den højeste eller laveste andel		Andel, der havde været fulde		
		Første gang ≤ 13 år gammel %	≥ 3 gange sidste måned %	≥ 10 gange sidste år %
Højest	England	40	22	25
	Danmark	39	21	32
	Finland	35	18	28
Lavest	Portugal	12	3	1
	Cypern	12	2	2
	Tyrkiet (Istanbul)	6	4	3
	Ukraine	5	2	1

Figur 2.11. Drenge og pigers alder, da de var fulde første gang. Kumulerede procenter (Kum %). ESPAD-undersøgelsen 1999.

drengene og 38% af pigerne havde været fulde første gang, inden de blev 14 år.

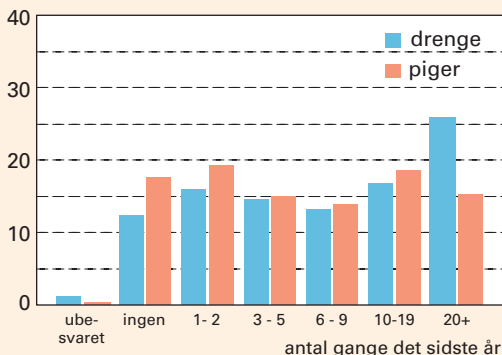
Den gennemsnitlige latenstid fra de unge drak deres første glas øl, vin eller drink, der indeholdt spiritus, til de blev fulde første gang, var på godt 1 år. For pigerne var latenstiden 1 år og 2 måneder i gennemsnit, og for drengene 1 år og 3 måneder.

Fuld

Den kumulerede kurve i figur 2.11 når ikke op på 100%, hvilket skyldes, at 9% af drengene og 12% af pigerne endnu ikke havde været fulde på det tidspunkt, hvor undersøgelsen blev foretaget. Af figur 2.12 kan man få et indtryk af, hvor hyppigt de unge var fulde, og det ses, at 27% af drengene og 15% af pigerne havde været fulde mere end 20 gange det sidste år.

Når de unge sagde, at de havde været fulde, byggede det i høj grad på en subjektiv vurdering. Nogle anførte måske, at de havde været fulde, selv om de havde haft en meget lav alkoholpromille i blodet, mens centralnervesystemet hos andre skulle være påvirket i meget højere grad, før de angav at være fulde. Et mere objektivi målt for, hvor stor en andel af de unge, der havde et stort forbrug, fik vi ved at spørge om, hvor ofte de havde drukket mere end 5 genstande i løbet af én dag (aften). I tabel 2.11 kan det ses, at der var en høj grad af overensstemmelse mellem svarfordelingen på de to spørgsmål, hvilket er et udtryk for, at det subjektive spørgsmål om at have været fuld næsten giver samme fordeling som det mere objektive spørgsmål om indtagelse af et vist antal genstande. Blandt drengene havde 13% været fulde mere end 5 gange den sidste måned, og der var

Figur 2.12. Hyppigheden af at have været fuld det sidste år. %.

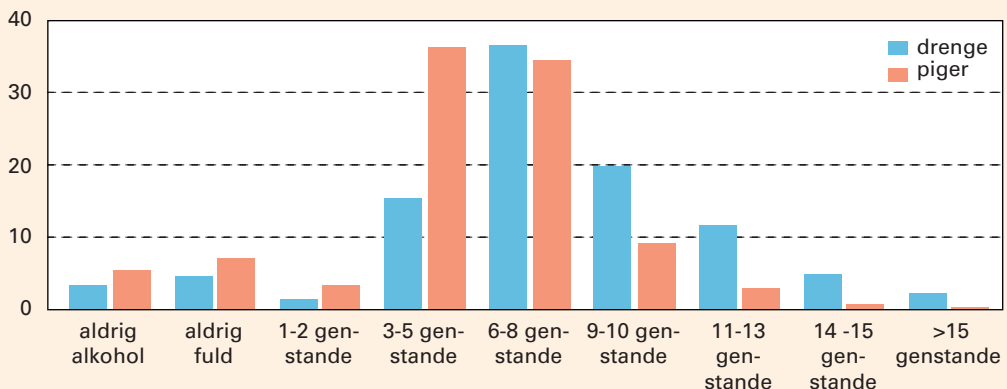
Tabel 2.11. Hyppigheden af alkoholforbrug den sidste måned, udtrykt med to forskellige mål for overforbrug.

Antal gange den sidste måned	Drengene		Piger	
	≥ 6 genstande på en dag %	Fuld %	≥ 6 genstande på en dag %	Fuld %
0	28	33	44	42
1-2	35	32	34	32
3-5	24	23	15	17
6-9	9	10	5	6
10+	4	3	2	2

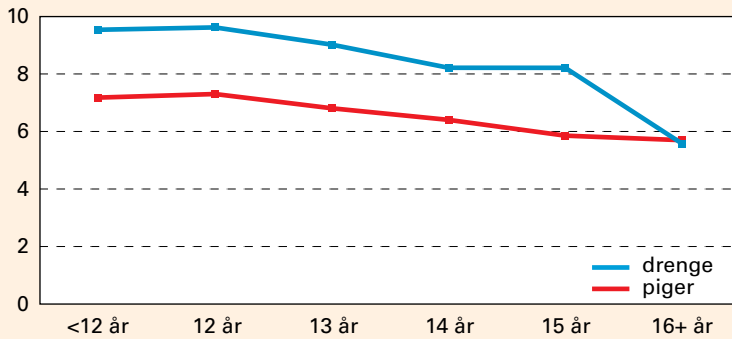
ligeledes 13%, der havde drukket ≥ 6 genstande pr. dag mere end 5 gange den sidste måned. Der er dog en lille kønsforskel i procentfordelingerne, hvilket kan tages som et udtryk for, at nogle af drengene skulle drikke lidt mere, før de følte, at de var fulde. For pigerne var det modsat, idet nogle af pigerne angav at have følt sig fulde, selv om de havde drukket mindre end 6 genstande. Denne forskel mellem hvor meget piger og drenge drak, førend de følte sig fulde, vises endnu tydeligere i figur 2.13. At der er en meget høj grad af korrelation mellem svarene på de to spørgsmål, der ligger til grund for tabel 2.11, kan også ses derved, at en lineær regressionsanalyse giver en meget høj og signifikant korrelationskoefficient ($r = 0,7$; $p < 0,001$).

Hvor meget plejer du at drikke for at blive fuld?

I alt 91% af drengene og 87% af pigerne anførte, at de på et eller andet tidspunkt havde været fulde, og blandt dem var der stor variation i, hvor meget de angav, at de sædvanligvis drak for at blive fuld. Gennemsnittet for drengene var 8,7 genstande, mens gennemsnittet for pigerne var 6,6 genstande, hvilket er en forskel, der er signifikant ($t = 14,6$; $p < 0,001$). Inden for denne variation kan der beskrives forskellige undergrupper. I figur 2.13 ses, at ganske få anførte, at de var blevet fulde af 1-2 genstande, og lige så få anførte, at de sædvanligvis fik over 16 genstande, før de var fulde. Det ses tydeligt, at pigerne an-

Figur 2.13. Antal genstande, som elever i 9. klasse skulle drikke for at blive fulde

Figur 2.14. *Antal genstande, som elever i 9. klasse sædvanligvis drak for at blive fulde i relation til debutalder.*

gav, at de skulle have færre genstande end drengene for at blive fulde.

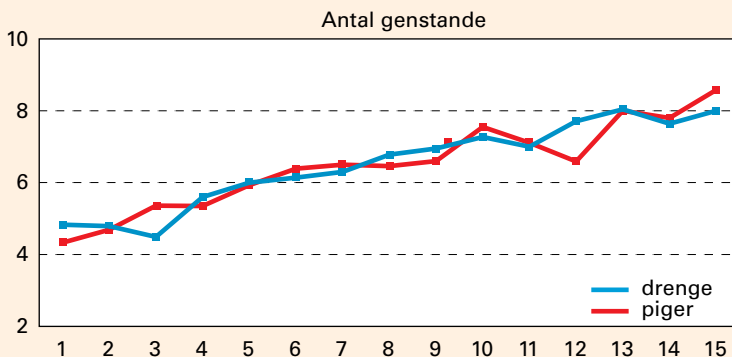
Det antal genstande, de unge anførte, at de skulle drikke, inden de følte, de var fulde, var relateret til den alder, de havde, første gang de blev fulde (debutalder). Denne sammenhæng er illustreret i figur 2.14, hvor det ses, at de drenge, der var fulde første gang, inden de blev 13 år, nu, hvor de gik i 9. klasse, sædvanligvis drak 9,5 genstande for at blive fulde. De, der var fulde første gang som 16-årige, anførte derimod, at de sædvanligvis skulle have 5,6 genstande for at blive fulde. For pigerne lå angivelserne et par genstande under drengenes og med samme signifikante trend mellem debutalder og antal genstande, de sædvanligvis skulle drikke for at blive fulde. En

variationsanalyse viste, at forskellen mellem det gennemsnitlige antal genstande i forskellige debutaldersgrupper var signifikant for både drenge og piger.

Hvor fuld var du, sidste gang du var fuld?

Som nævnt er det at være fuld ikke entydigt defineret. Der kan være tale om mange grader af beruselse lige fra at være lettere påvirket til total mangel på selvkontrol. I undersøgelsen stillede vi et spørgsmål, hvor eleverne kunne angive, hvor fulde de var, sidste gang de var fulde. Der var mulighed for at afkrydse på en VAS-skala (= Visuel Analog Skala), der gik fra 1 til 10, hvor 1 var »kun lidt munter«, og 10 var »så fuld at jeg næsten ikke kunne stå på benene«. Kun 0,7% svarede ikke på spørgsmålet, og 9,5% anførte,

Figur 2.15. *Beruselsens sværhedsgrad målt på en VAS-skala i relation til antal genstande, der sædvanligvis skulle til for at blive fuld.*

Tabel 2.12. Alkoholadfærden i 9. klasse i relation til den alder, de unge havde, første gang de var fulde (debutalder).

Erfaringer med alkohol		Fuld første gang			Ikke været fuld %	χ^2 - trend	p
		≤ 12 år %	13 år %	14-16 år %			
Drukket alkohol ≥ 20 gange det sidste år	Dreng	81	72	50	3	128,0	<0,001
	Piger	69	62	38	8	110,0	<0,001
Været fuld ≥ 10 gange det sidste år	Dreng	68	63	29	-	90,2	<0,001
	Piger	68	52	25	-	86,2	<0,001
Drukket ≥ 6 genstande pr. gang ≥ 5 gange sidste måned	Dreng	25	17	8	0	46,7	<0,001
	Piger	14	11	4	0	31,0	<0,001

at de aldrig havde været fulde. De resterende 90% havde brugt hele spektret fra 1 til 10 med en median på 7 for drengenes og 6 for pigernes vedkommende.

Ved at sammenholde værdierne på VAS-skalaen med, hvor meget de unge plejede at drikke for at blive fulde, fik man for både drenge og piger en næsten ret linie (figur 2.15). Dvs. at de, der plejede at drikke 3-4 genstande for at blive fulde, krydsede af ved 4-5 på VAS-skalaen, mens de, der plejede at drikke over 10 genstande, krydsede af ved 7-8 på VAS-skalaen. Kurven viser således, at de unge havde en meget realistisk vurdering af, hvor fulde de blev, når de drak alkohol. Men den viser også, at de fleste unge ikke krævede, der skulle være kontroltab, før de betegnede sig selv som fulde.

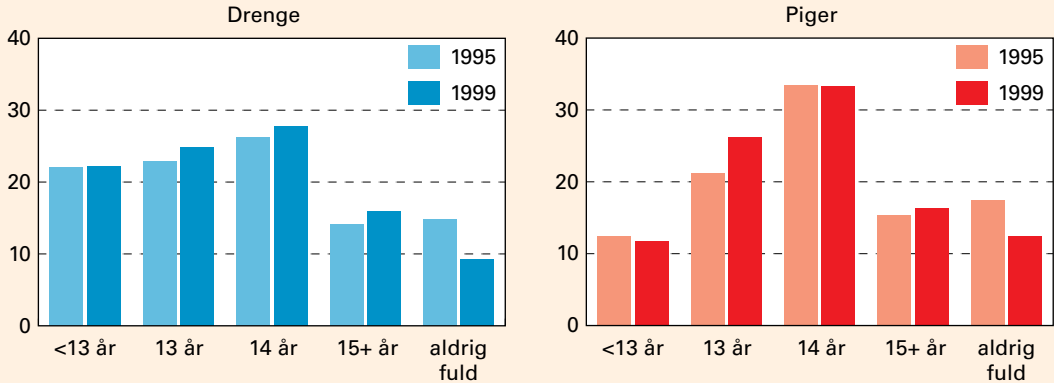
Alkoholdebut og rusmiddelforbrug i 9. klasse

I tabel 2.12 ses, at der var en tæt association mellem det at have været fuld første gang som 12-13-årig og det at have et stort og hyppigt alkoholforbrug i 9. klasse. I tabellen ses, at 70-80% af de drenge, der var fulde tidligt (dvs. i 11-13-års alderen), havde drukket alkohol ≥ 20 gange det sidste år, og blandt både drenge og piger havde over 50% af dem, der var fulde i 11-13-års alderen også været fulde mere end 10 gange i løbet af 9. klasse.

I tabel 2.13 ses, hvor stor en andel, der havde erfaring med forskellige rusmidler i forhold til den alder, de havde første gang, de blev fulde. Undersøgelsen viser, at debutalderen for overforbrug (= første gang fuld) var en god prædiktør for de unges rusmiddelforbrug nogle år senere, da de gik i 9. klasse. Blandt de drenge, der var fulde før 13-års alderen,

Tabel 2.13. 9. klasses elevers erfaringer med forskellige rusmidler i relation til den alder, de havde første gang, de var fulde (= debutalder).

Erfaringer med udvalgte rusmidler		Fuld første gang			Ikke været fuld %	χ^2 - trend	p
		≤ 12 år %	13 år %	14-16 år %			
Røget hash ≥ 3 gange	Dreng	39	26	9	0	99,3	<0,001
	Piger	40	20	6	0	105,0	<0,001
Taget amfetamin ≥ 1 gang	Dreng	12	5	3	0	21,5	<0,001
	Piger	9	5	1	0	24,1	<0,001
Taget ecstasy ≥ 1 gang	Dreng	10	4	2	0	25,4	<0,001
	Piger	9	4	1	0	25,7	<0,001

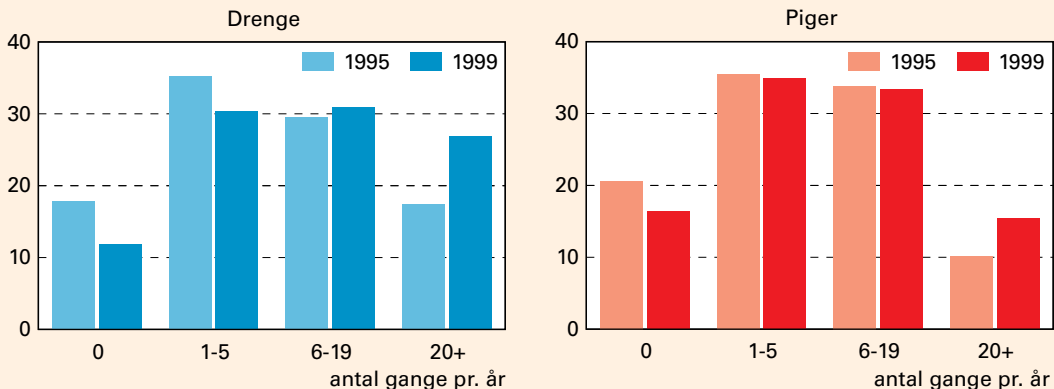
Figur 2.16. Alder første gang de unge var fulde. Udviklingen fra 1995 til 1999. %.

havde 39% røget hash mere end 3 gange, inden de gik ud af 9. klasse. 12% havde prøvet at tage amfetamin, og 10% havde prøvet ecstasy. Disse tal var signifikant højere end dem, vi fandt hos unge, der var fulde første gang i 14-16-års alderen eller blandt dem, som debuterede endnu senere. Hos pigerne ses det samme billede. Blandt piger, der var fulde før 13-års alderen, var der 40%, der havde prøvet at ryge hash mere end 2 gange, 9% havde prøvet amfetamin og/eller ecstasy. Også disse tal var mange gange højere end for de piger, der var fulde første gang i 14-16 års alderen eller endnu senere.

Udviklingen fra 1995 til 1999

Fra 1995 til 1999 var der en voksende andel af unge i 9. klasse, der havde været fulde. I 1995 var der 15% af drengene og 18% af pigerne, der aldrig havde været fulde (figur 2.16). I 1999 var disse tal faldet til 9% af drengene og 12% af pigerne. Debutalderen var dog ikke flyttet nedad. For drengenes vedkommende var stigningen fordelt over alle aldersgrupper fra 13-16 år, mens det for pigernes vedkommende først og fremmest var blandt de 13-årige, der var sket en stigning i andelen, der havde været fulde.

I figur 2.17 ses tydeligt, at der fra 1995 til 1999 havde været en stigning i antallet af gange, de unge havde været fulde. Stigningen lå for begge køns vedkommende overvejende i den gruppe unge, der an-

Figur 2.17. Antal gange, de unge havde været fulde inden for det sidste år. Udviklingen fra 1995 til 1999.

Tabel 2.14. Procentandel, der havde været fulde tidligt eller hyppigt. Resultater fra seks lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande med den højeste eller laveste andel		Andel, der havde været fulde		
		Første gang ≤ 13 år gammel %	≥ 3 gange sidste måned %	≥ 10 gange sidste år %
Højest	Danmark	42	22	39
	Storbritannien	38	21	28
	Finland	33	18	29
Lavest	Grækenland	9	3	4
	Italien	7	3	2
	Cypern	7	3	1

gav at have været fulde mere end 20 gange det sidste år. For drengene var der sket en stigning fra 18% til 27%, mens denne gruppe (20+) blandt pigerne var steget fra 10% til 15%.

I tabel 2.14 sammenlignes tallene fra Danmark med udvalgte lande i Europa. Det ses, at der blandt unge i Danmark er en relativt stor andel, der tidligt og hyppigt bliver fulde. Sammenlignes med tallene 4 år tidligere i tabel 2.10 ses, at det er de samme lande, der også lå højt i 1995, og at det stadig er lande som Grækenland, Italien og Cypern, der ligger lavt. Drikkekulturen i Middelhavsområdet er anderledes, idet det er meget færre, der bliver fulde, inden de bliver teenagere. Endvidere drikker de unge i 15-16-årsalderen sig sjældnere fulde. Ved en direkte sammenligning mellem Danmark og de udvalgte Middelhavslande viser det sig, at forskellen er meget stor, idet der er 10 gange så stor en andel af unge i Danmark, der har været fulde mere end 10 gange det sidste år.

Opvækstvilkår

Eksperimenter med alkohol starter tidligt ved, at børn gerne vil smage på det, som forældrene drikker. Senere får børnene måske lov til at smage et helt glas, og til sidst begynder unge at eksperimentere med den virkning, alkohol har på kroppen og centralnervesystemet (11). De tidligste eksperimenter i denne proces er formentlig afhængige af forhold i hjemmet, forældre og søskende (12); senere styres udviklingen i høj grad af den unge selv og af venner-

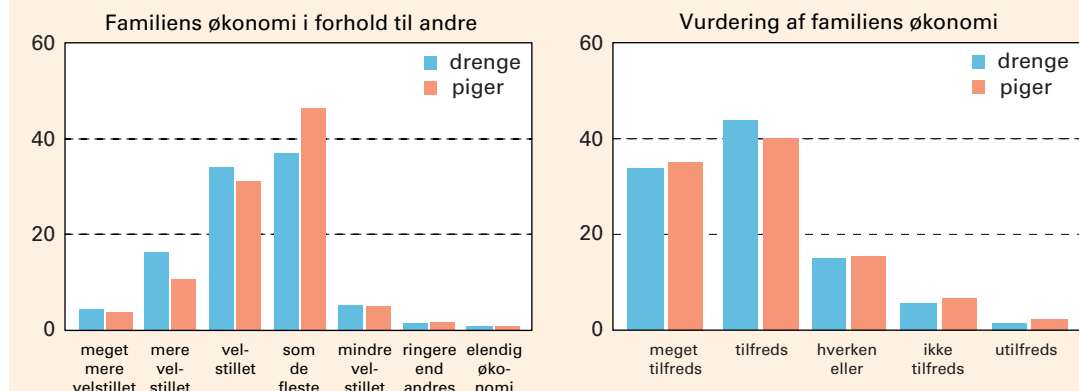
nes påvirkning (9, 13). Påvirkningerne fra omgivelserne er mange, og de kan belyses på mange måder.

I det følgende har vi belyst de påvirkninger, de unge modtager, ved at se på deres svar på spørgsmålene vedrørende:

- 1) den økonomiske situation i deres familie i forhold til andre familier
- 2) forældrenes
 - uddannelsesniveau
 - opmærksomhed over for, hvad deres børn foretager sig om aftenen
 - tilbøjelighed til at opstille regler for, hvad deres børn må
- 3) søskendes alkoholvaner
- 4) venners alkoholvaner
- 5) forældrenes reaktion på deres børns alkoholvaner.

Familiens økonomi

I undersøgelsen var der to spørgsmål om familiens økonomiske forhold; svarfordelingen ses i spørgsmål 43 og 51, appendiks I. Det ene spørgsmål drejede sig om, hvor godt familien økonomisk var stillet i forhold til andre, og det andet belyste, i hvilken grad de unge var tilfredse med økonomien i familien. Der var signifikant forskel på drengenes og pigernes vurdering, idet drengene i højere grad end pigerne vurderede, at deres familie var velstillet. Svarfordelingen på spørgsmålet om tilfredsheden med familiens økonomiske situation var derimod ens for drenge og

Figur 2.18. Børnenes vurdering af familiens økonomiske situation.

piger. Der var som ventet meget høj korrelation mellem svarfordelingen på de to spørgsmål, og i det følgende er analyserne kun gennemført på spørgsmålet om, hvor velstillet de unge vurderede, at deres forældre (familie) var. I figur 2.18 ses, at svarfordelingen var skæv, idet de fleste vurderede, at den økonomi, de havde i familien, var nogenlunde som de fleste andres, og kun 8% mente, at familien var økonomisk ringere stillet end andre. I alt 32% mente, at familien var velstillet, og 17% vurderede, at den var mere eller betydeligt mere velstillet end andre.

I de efterfølgende analyser bliver variabelen, der målte, hvor velstillet familien var, delt i tre grupper: Den midterste er de 42%, der vurderede, at deres familie var økonomisk stillet som de fleste andre familier. De, der vurderede, at deres familie var mindre velstillet eller dårligere stillet økonomisk, udgjorde tilsammen 8%, og de er slået sammen til gruppen 'økonomisk dårligt stillet'. Endelig blev de, der anførte, at familien var velstillet eller mere velstillet end andre, samlet i gruppen 'økonomisk bedre stillet'.

Familiens økonomi og alkoholdebut

I tabel 2.15 er forskellige mål for unges alkoholerfaringer sammenholdt med familiens økonomiske situation, og det ses, at debutalderen for drengenes vedkommende kun i ringe grad var associeret med familiens økonomi. Hos pigerne var der en tendens til, at det var piger fra de økonomisk dårligst stillede familier, der debuterede tidligst. Således drak 41% i den-

ne gruppe deres første glas øl, vin eller drink, inden de blev 12 år. Dette tal skal sammenlignes med, at kun 28% af pigerne fra de økonomisk bedre stillede familier havde fået det første glas alkohol, inden de fyldte 12 år. Det fremgår ligeledes af tabel 2.15, at det var blandt de økonomisk dårligst stillede, der var den højeste andel, der endnu ikke havde drukket alkohol.

Familiens økonomi og overforbrug

I tabel 2.15 ses, at associationen mellem familiens økonomiske forhold og debutalderen for overforbrug var tydeligere end den sammenhæng, vi fandt ved debutalderen. I tabel 2.15 ses, at der blandt de økonomisk dårligst stillede var 31% af drengene og 22% af pigerne, der havde været fulde, inden de blev 13 år. Det er procenttal, der er 1½-2 gange så høje som blandt de klassekammerater, der voksede op i hjem, hvor økonomien var bedre.

For at sammenligne de relative hyppigheder for de forskellige debutaldre blandt de økonomisk dårligst stillede i forhold til de bedre stillede kan man beregne forholdet mellem de anførte procenter. På den måde kan de relative procenttal sammenlignes, og ved at dividere procenterne med hinanden fås den aldersspecifikke, relative prævalensproportion (RPP). Når resultatet optegnes, fås to U-formede kurver som vist i figur 2.19. Kurven viser, at de økonomisk dårligst stillede havde ca. 2-4 gange så stor risiko for at have en debutalder på 11 år eller mindre og en ca. 2 gange så høj sandsynlighed for slet ikke at have væ-

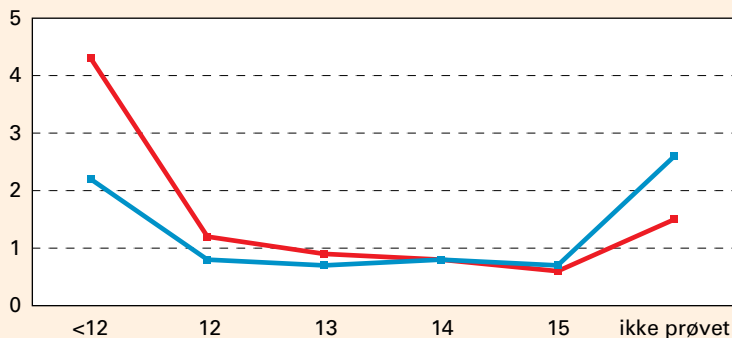
Tabel 2.15. Alkoholvaner i relation til familiens økonomi. %.

Alkoholerfaring	Familiens økonomi i forhold til andre					
	Drenge			Piger		
	Bedre %	Det samme %	Dårlig %	Bedre %	Det samme %	Dårlig %
Alder ved alkoholdebut						
≤ 11 år	50	48	51	28	26	41
12-13 år	38	36	31	52	51	38
14-16 år	11	13	8	17	20	14
Ikke drukket	2	3	10	4	4	7
Fuld første gang. Alder						
≤ 12 år	23	20	31	11	11	22
13 år	25	25	16	27	25	25
14-16 år	46	44	36	51	51	38
Ikke været fuld	6	12	16	11	13	16
Drukket. Gange/md.						
<1	15	17	36	20	21	28
1-5	41	46	34	50	55	48
6-19	34	30	25	27	23	21
20+	10	7	5	4	2	3

ret fulde i forhold til de bedre stillede. Unge fra økonomisk almindeligt eller bedrestillede hjem havde derimod størst sandsynlighed for at debutere i 14-16-års alderen.

Når analyserne begrænses til de 90%, der havde været fulde, ses det samme mønster for både drenge og piger. De, der vurderede, at deres familie var dårligst stillet, havde den tidligste debutalder. For pigerne vedkommende lå debuten for de økonomisk dårligst stillede på 13 år og 2 mdr. i gennemsnit. For

drene var debutalderen for de økonomisk dårligst stillede 13 år, mens den for de øvrige drenge var 13 år og 4 mdr. Det vil sige, at de økonomisk dårligst stillede i gennemsnit var fulde første gang ca. 4 mdr. tidligere end de øvrige i undersøgelsen. En variansanalyse viste, at forskellen i debutalder var signifikant for pigerne, men ikke for drengene.

Figur 2.19. Risikoen (RPP) for at have været fuld i en given alder for unge fra de økonomisk dårligst stillede familier i relation til de bedst stillede.

Familiens økonomi og drikkehyppighed

I alt 80% havde drukket alkohol inden for den sidste måned, og i tabel 2.15 ses, at drikkefrekvensen for drengene var tæt associeret med familiens økonomiske situation. Sammenhængen var dog det modsatte af det, vi så ved de tidligere analyser, idet de økonomisk bedst stillede drak hyppigst. Blandt drengene var der 10%, der havde drukket mere end 20 gange den sidste måned, mens tallet for de økonomisk dårligst stillede var 5%. Blandt de dårligst stillede var der 36%, der ikke havde drukket den sidste måned, mens procenttallet var det halve for dem, der var bedre stillet. For både piger og drenge ses, at midtergruppen, bestående af dem, der havde en økonomisk situation som de fleste, overvejende havde en moderat drikkefrekvens på 1-5 gange om måneden.

Forældrenes uddannelse

Ud over familiens økonomiske situation kan også forældrenes uddannelsesniveau fortælle noget om de unges opvækstvilkår. Svarfordelingerne på spørgsmål om forældrenes uddannelse kan ses i spørgsmål 41 og 42 i appendiks I. Her ses det, at selv om eleverne gik i 9. klasse, var der 28%, der ikke kunne oplyse, hvilken uddannelse deres forældre havde. Fordelingen af forældrenes uddannelsesniveau er også illustreret i figur 2.20, og det ses, at afslutningen af skolegangen efter 7.-8. klasse forekom hyppigere blandt fædre end blandt mødre. Samtidig ses det, at

der var flest fædre, der havde en længere videregående uddannelse (universitet, handelshøjskole), mens mødrene udgjorde den største andel i gruppen med længerevarende ungdomsuddannelse (gymnasium, HF o.lign.) og med mellemlange videregående uddannelser (f.eks. lærer, sygeplejerske).

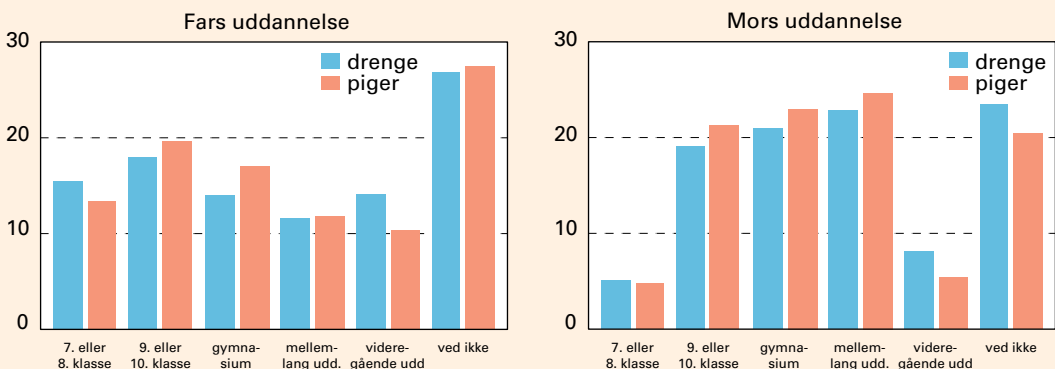
I det efterfølgende er der konstrueret én fælles variabel for forældrenes uddannelsesniveau baseret på oplysninger om både fars og mors uddannelse. Hvis uddannelsesniveaet var forskelligt, var det den længste uddannelse, der blev brugt som forældrenes uddannelsesvariabel. Forældrenes uddannelsesniveau er i de efterfølgende analyser samlet i tre grupper. Skolegang op til 10 år udgør den korte uddannelse. I midtergruppen findes forældre med 12-13 års skolegang eller en mellemlang uddannelse. Den sidste gruppe består af de 15%, hvor mindst én af forældrene havde studeret ved et universitet eller havde en anden videregående uddannelse.

Forældrenes uddannelsesniveau og alkoholdebut

I tabel 2.16 er de unges alkoholerfaringer procentvist fordelt på de tre uddannelsesniveauer.

Det mest iøjnefaldende i tabellen er, at de børn, hvis forældre havde den korteste uddannelse, også udgjorde den største andel med alkoholdebut før 12-års alderen. Ved en sammenligning mellem familierne havde drengene fra familier med en lang uddannelse signifikant senere debut (χ^2 -trend = 5,7; $p = 0,02$). I øvrigt var der ingen statistisk signifikante for-

Figur 2.20. Hyppigheden af alkoholindtagelse blandt forældre. %.

Tabel 2.16. Alkoholvaner i relation til uddannelsesniveau i familien. %.

Alkoholerfaring	Højeste uddannelse					
	Dreng			Piger		
	Skole ≤ 10 år	Mellem- lang uddan- nelse	Lang uddan- nelse	Skole ≤ 10 år	Mellem- lang uddan- nelse	Lang uddan- nelse
	%	%	%	%	%	%
Alder ved alkohol debut						
≤ 11 år	49	47	44	31	25	25
12-13 år	34	40	39	48	54	50
14-16 år	14	11	13	18	17	19
Ikke drukket	3	1	5	3	4	6
Fuld første gang. Alder						
≤ 12 år	26	19	22	12	12	12
13 år	23	25	25	29	25	31
14-16 år	40	48	40	49	51	47
Ikke været fuld	11	7	13	11	13	10
Drukket. Gange/md.						
<1	17	14	26	23	20	20
1-5	41	43	38	49	53	58
6-19	35	32	31	23	25	19
20+	8	11	5	5	2	3

skelle, så det samlede billede var, at forældrenes uddannelsesniveau kun i ringe grad var associeret med tidspunktet for alkoholdebut.

Forældrenes uddannelsesniveau og de unges alder første gang, de var fulde

Hverken for drenge eller piger var der, vurderet med en trendtest, statistisk signifikant association mellem forældrenes uddannelsesniveau og tidspunktet, hvor de unge drak sig fulde første gang. Unge, der debuterede i en alder af 14-16 år, udgjorde den største procentandel blandt børn af forældre med en mellem-lang uddannelse. For drengenes vedkommende springer de 26% med den laveste debutalder og forældre med den korteste skolegang i øjnene, men heller ikke denne forskel var statistisk signifikant.

Forældrenes uddannelsesniveau og drikkefrekvens den sidste måned

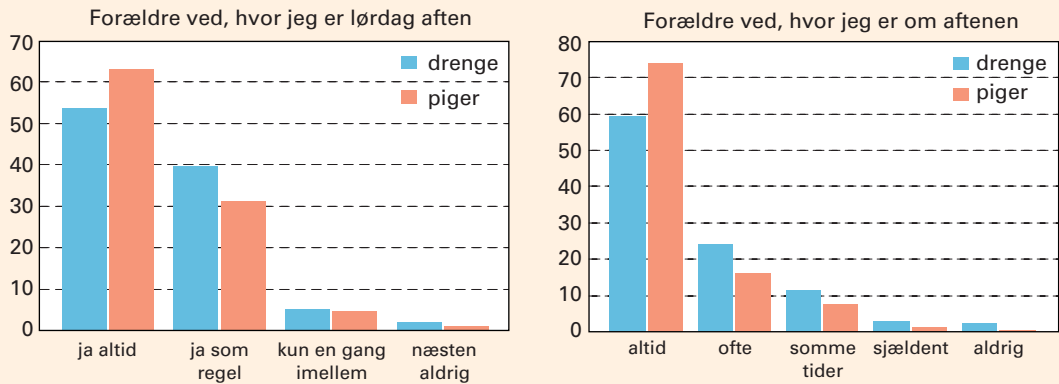
Drikkefrekvens, målt ved antal gange, de unge havde drukket alkohol den sidste måned, var også kun i ringe grad associeret med forældrenes uddannelsesniveau. De eneste tal, der markerede sig, var den la-

vere drikkefrekvens blandt drenge af forældre med en lang uddannelse. Her var der en stor andel på 26%, der ikke havde drukket alkohol den sidste måned. I den anden ende af skalaen ses, at 5% havde drukket mere end 20 gange den sidste måned. Sammenlignes disse tal med drikkefrekvensen blandt unge af forældre med en mellem-lang uddannelse, findes en statistisk signifikant forskel (χ^2 -trend = 7,8; $p = 0,005$).

Samlet må det dog siges, at uanset hvilket af de tre mål for alkoholerfaring, der bruges, er der i tabel 2.16 kun få statistisk signifikante associationer mellem forældrenes uddannelsesniveau og deres børns alkoholvaner.

Hjemmets opmærksomhed over for de unge

Eleverne i 9. klasse er 15-16 år gamle, og det er en alder, hvor mange unge er ved at overtage ansvaret for deres egen gøren og laden. Tidsmæssigt er det dog meget forskelligt, hvor hurtigt denne frigørelse

Figur 2.21. Forældrenes viden om deres barns færden om aftenen. %.

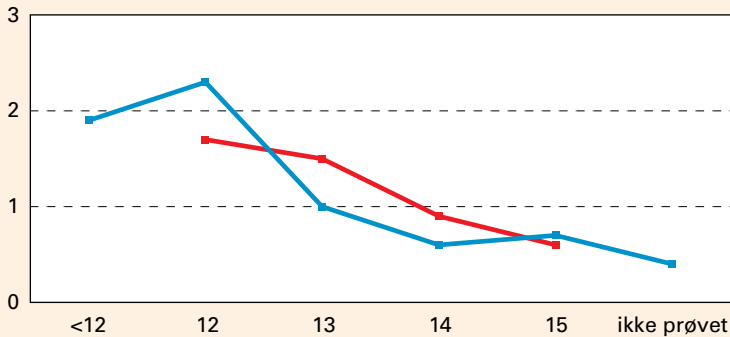
finder sted. Størstedelen af de unge i 9. klasse oplyste, at deres forældre vidste, *hvor* de var om aftenen, og *hvem* de var sammen med om aftenen. De fleste oplyste også, at deres forældre altid eller som regel vidste, hvor de tilbragte lørdag aften. Svarfordelingerne ses i spørgsmål 45 og 53 i appendiks I. Der var en klar og statistisk signifikant kønsforskel i svarfor-

delingerne på disse spørgsmål, idet drengene tydeligt havde meget løsere tøjler. De efterfølgende analyser skal belyse udviklingen af de unges omgang med alkohol i relation til forældrenes opmærksomhed på deres børn. Da der var en meget høj grad af korrelation mellem svarene på de tre spørgsmål, er analyserne kun gennemført for spørgsmålet om, i hvor høj

Tabel 2.17. Alkoholvaner i relation til forældrenes viden om, hvor deres barn tilbragte sine aftener. %.

Alkoholerfaring	Forældrene vidste, hvor deres barn var			
	Drenge		Piger	
	Ofte %	Somme tider/sjældent %	Ofte %	Somme tider/sjældent %
Alder ved alkoholdebut				
≤ 11 år	45	69	27	35
12-13 år	40	21	50	55
14-16 år	13	8	19	9
Ikke drukket	3	2	4	1
	χ^2 -trend = 7,0	p=0,008	χ^2 -trend = 5,5	p=0,02
Fuld første gang. Alder				
≤ 12 år	19	40	11	18
13 år	24	25	25	38
14-16 år	47	30	51	42
Aldrig	10	4	14	2
	χ^2 -trend= 33,7	p<0,001	χ^2 -trend= 16,6	p<0,001
Drukket. Gange/md.				
<1	18	14	22	13
1-5	44	35	52	47
6-19	30	38	23	40
20+	8	13	3	1
	χ^2 -trend= 7,9	p=0,005	χ^2 -trend= 7,6	p=0,006

Figur 2.22. *Risikoen (RPP) for at have været fuld ved en given alder for unge, hvor forældrene sjældent eller aldrig vidste, hvor deres børn var om aftenen i forhold til risikoen hos unge, hvis forældre som regel vidste, hvor deres børn var.*

grad forældrene vidste, hvor deres barn var om aftenen.

I figur 2.21 kan det ses, at 90% af pigerne og 83% af drengene oplyste, at deres forældre ofte eller altid vidste, hvor de var om aftenen. Det vil sige, at henholdsvis 17% af drengenes og 10% af pigernes forældre sjældent eller aldrig vidste, hvor deres børn var om aftenen. I de efterfølgende analyser sammenlignes udviklingen af alkoholerfaringer i disse to grupper.

Alkoholdebut

I tabel 2.17 ses, at graden af forældrenes opmærksomhed over for, hvor deres børn var om aftenen, var meget tæt og statistisk signifikant associeret med det tidspunkt, deres børn havde haft deres alkoholdebut. Hos drengene var det 69% af dem, der havde forældre, der som regel ikke vidste, hvor børnene var om aftenen, der havde deres alkoholdebut, inden de blev 12 år. Pigerne debuterede generelt senere end drengene, men tendensen var den samme, og de piger, hvis forældre vidste, hvor de tilbragte deres aftener, debuterede senest. Så også blandt pigerne var trendtesten signifikant.

Fuld første gang

Sammenhængen mellem forældrenes opmærksomhed over for, hvor deres børn var om aftenen og tidspunktet for første gang, de unge var fulde, var endnu tydeligere end for alkoholdebut, og trendtesten var højsignifikant for både drenge og piger. Forskellen er

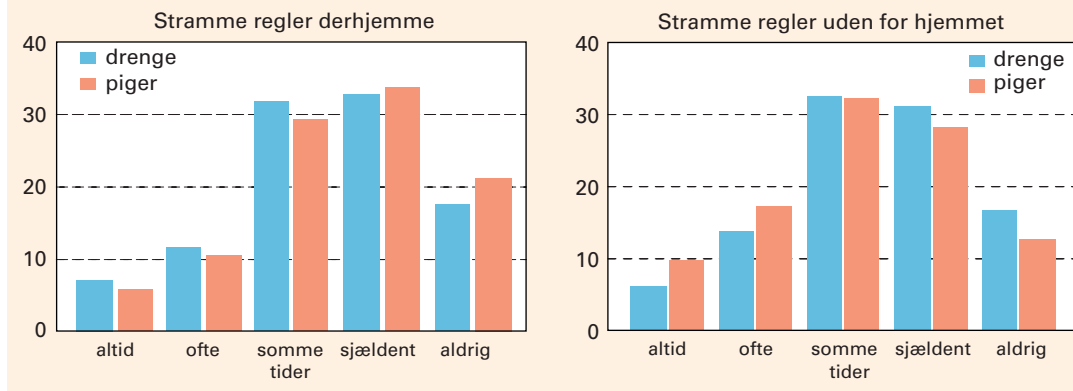
illustreret i figur 2.22, hvor det ses, at unge dobbelt så hyppigt havde været fulde første gang, før de blev 13 år, hvis forældrene kun sjældent vidste, hvor deres børn var, når de var i byen om aftenen, sammenlignet med dem, hvis forældre ofte vidste det.

Drikkefrekvens

Af tabel 2.17 ses også, at graden af forældrenes opsyn med deres børn var associeret med, hvor hyppigt de unge drak alkohol. Jo mindre opmærksomme forældrene var over for, hvor deres børn var om aftenen, jo hyppigere drak de unge, og trendtesten viste, at også denne sammenhæng var signifikant for både piger og drenge.

Opdragelsestraditionen i hjemmet

Forældrenes opdragelsesmetoder og deres omsorg for deres børn blev i figur 2.21 illustreret ved, i hvor høj grad forældrene var orienteret om, hvor deres børn var, og hvem de var sammen med om aftenen. I omgangen med deres børn og under opdragelsen opstiller voksne ofte en række leveregler. Disse regler håndteres forskelligt fra familie til familie, og i løbet af opvæksten og teenageårene afvikles disse regler i takt med, at ansvaret gradvist overgives til de unge selv. I undersøgelsen blev de unge bedt om at give deres vurdering af, om deres forældre havde stramme regler for, hvad de havde lov til henholdsvis hjemme og

Figur 2.23. Unges vurdering af, hvor stramme regler de havde hjemme og uden for hjemmet. %.

uden for hjemmet. Svarfordelingen på de to spørgsmål ses i spørgsmål 53, appendiks I. Generelt var der ca. 20%, der oplevede, at forældrene ofte opstillede stramme regler, og der var lidt flere, der oplevede, at der var flere regler uden for hjemmet end inden for hjemmets fire vægge. I figur 2.23 ses, at der var en tydelig kønsforskel, idet der var en signifikant større andel af piger, der altid eller ofte havde stramme regler uden for hjemmet. Med hensyn til regler hjemme var det modsat. Her var der signifikant flere drenge, der anførte, at de havde stramme regler for, hvad de måtte og ikke måtte hjemme.

Der var en høj korrelation mellem svarfordelingerne på de to spørgsmål, og i de efterfølgende analyser af relationen mellem forældrenes tendens til at opstille regler og de unges udvikling af alkoholerfaringer vises kun betydningen af at opstille regler uden for hjemmet. I tabel 2.18 er de unge delt i tre grupper, alt afhængig af hvad de svarede på dette spørgsmål. Midtergruppen på ca. 35% anførte, at deres forældre somme tider havde stramme regler for, hvad de havde lov til uden for hjemmet. Denne gruppe sammenlignes med de to ydergrupper, hvor de 20%, der altid eller ofte havde regler, er slået sammen, og de 40%, der næsten aldrig eller sjældent følte, at forældrene havde regler, er analyseret sammen. Der er gennemført trendtest, og i resultaterne, der er vist i tabel 2.18, sammenlignes midtergruppen med de to ydergrupper.

Alkoholdebut

Andelen, der debuterede inden 12-års alderen, var for både drenge og piger højere blandt dem, der ikke havde regler i forhold til dem, der havde regler for, hvad de måtte uden for hjemmet. Omvendt var der flest blandt dem, der endnu ikke havde drukket et glas alkohol, der følte, de næsten altid eller altid havde regler for, hvad de måtte gøre uden for hjemmet.

De unges alder første gang de var fulde

Tidspunktet for første gang, de unge var fulde, lå i gennemsnit ca. 1½ år efter, at de havde deres alkoholdebut. Sammenhængen med graden af regler uden for hjemmet var den samme som for alkoholdebut. Både for drenge og piger var der en højere procentandel ved tidlig debut (≤ 12 år) blandt dem, hvis forældre ingen regler havde. Af procentfordelingen i tabellen ses, at sammenhængen ikke var så tydelig, hvilket trendtesten også viser.

Drikkefrekvens

Ser man på de drenge, der drak hyppigere end 6 gange om måneden, var den højeste andel at finde blandt dem, der aldrig eller næsten aldrig havde regler, og der var en signifikant trend her. Forskellen springer mest i øjnene i den lille gruppe, der drak mere end 20 gange pr. måned, idet procentandelen var 7 gange så stor i gruppen uden regler som i gruppen med faste regler. Hos pigerne var sammenhængen

Tabel 2.18. Unges alkoholvaner i relation til, om forældrene havde faste regler for, hvad deres børn måtte uden for hjemmet. %.

Alkoholerfaring	Regler uden for hjemmet					
	Dreng			Piger		
	Altid %	Somme tider %	Næsten aldrig %	Altid %	Somme tider %	Næsten aldrig %
Alder ved alkoholdebut						
≤ 11 år	39	49	55	27	26	37
12-13 år	40	36	35	48	51	49
14-16 år	14	13	8	16	19	12
Ikke drukket	8	2	3	9	4	2
	χ^2 -trend=5,6 p=0,02			χ^2 -trend=3,4 p=0,06		
	χ^2 -trend=0,5 p=0,5			χ^2 -trend=4,5 p=0,04		
Fuld første gang.						
Alder						
≤ 12 år	17	21	33	9	11	17
13 år	23	26	19	26	25	36
14-16 år	42	45	40	44	52	40
Ikke været fuld	17	9	8	20	12	7
	χ^2 -trend=1,8 p=0,18			χ^2 -trend=1,0 p=0,31		
	χ^2 -trend=4,6 p=0,03			χ^2 -trend=11,5 p=0,01		
Druknet. Gange/md.						
<1	29	18	12	35	20	18
1-5	42	44	37	41	52	57
6-19	27	31	36	23	25	23
20+	2	7	16	1	3	2
	χ^2 -trend=4,6 p=0,03			χ^2 -trend=5,4 p=0,02		
	χ^2 -trend=11,4 p<0,01			χ^2 -trend=0,1 p=0,79		

gen knap så tydelig, selv om der i gruppen med regler var klart flest, der ikke drak alkohol hver måned.

Alkoholadfærd i omgivelserne

Søskendes alkoholvaner

For at undersøge om drikkevaner i hjemmene var relateret til de unges egne alkoholerfaringer, var der to spørgsmål om eventuelle ældre søskendes drikkevaner. Det ene belyste, om søskende overhovedet drak øl, vin eller spiritus. Det andet drejede sig om søskendes erfaringer med overforbrug. Svarfrekvenserne

ses i spørgsmål 39, appendiks I, og i de efterfølgende analyser indgår kun de 66%, der havde ældre søskende. I figur 2.24 ses, at der var over 90% af de unges søskende, som drak alkohol og lidt færre, der blev fulde. Der var ingen forskel mellem drengenes og pigernes oplysninger. De efterfølgende analyser er begrænset til spørgsmålet om, hvor ofte søskende havde været fulde. Variablen er opdelt i tre, så de ca. 30%, der var i kategorierne »aldrig« og »sjældent«, er slået sammen. Gruppen »nogle gange« var midtergruppen, mens de knap 30%, der ofte var fulde, er i den øverste gruppe. I analyserne er relationen mellem de unges egne alkoholerfaringer fordelt på deres

Tabel 2.19. Unges alkoholvaner i relation til, hvor hyppigt ældre søskende blev fulde. %.

Alkoholerfaring	Hvor hyppigt havde søskende drukket så meget, at de var blevet fulde.					
	Drenge			Piger		
	Aldrig/ Sjældent %	Nogle gange %	Ofte %	Aldrig/ sjældent %	Nogle gange %	Ofte %
Alder ved alkohol debut						
≤ 11 år	46	54	60	20	26	38
12-13 år	34	35	34	49	59	50
14-16 år	14	11	5	22	14	11
Ikke drukket	6	0	1	10	2	1
	χ^2 -trend=12,8 p<0,001			χ^2 -trend=10,1 p=0,001		
	χ^2 -trend=1,6 p=0,20			χ^2 -trend=4,2 p=0,04		
Fuld først gang.						
Alder						
≤ 12 år	16	24	40	7	12	19
13 år	21	27	26	19	29	40
14-16 år	46	45	33	49	56	37
Ikke været fuld	17	5	1	26	4	5
	χ^2 -trend=13,4 p<0,001			χ^2 -trend=23,5 p<0,001		
	χ^2 -trend=14,3 p<0,001			χ^2 -trend=9,4 p=0,002		
Drukke. Gange/ md.						
<1	27	16	11	33	15	9
1-5	38	43	38	47	60	51
6-19	29	32	36	18	23	35
20+	6	9	16	2	2	4
	χ^2 -trend=6,4 p<0,01			χ^2 -trend=9,5 p=0,002		
	χ^2 -trend=6,2 p<0,01			χ^2 -trend=10,0 p=0,002		

ældre søskendes drikkevaner. I tabel 2.19 ses ud over procentfordelingerne også resultatet af trendtesten. Ved testen er midtergruppen sammenlignet med de to ydergrupper.

Alkoholdebut

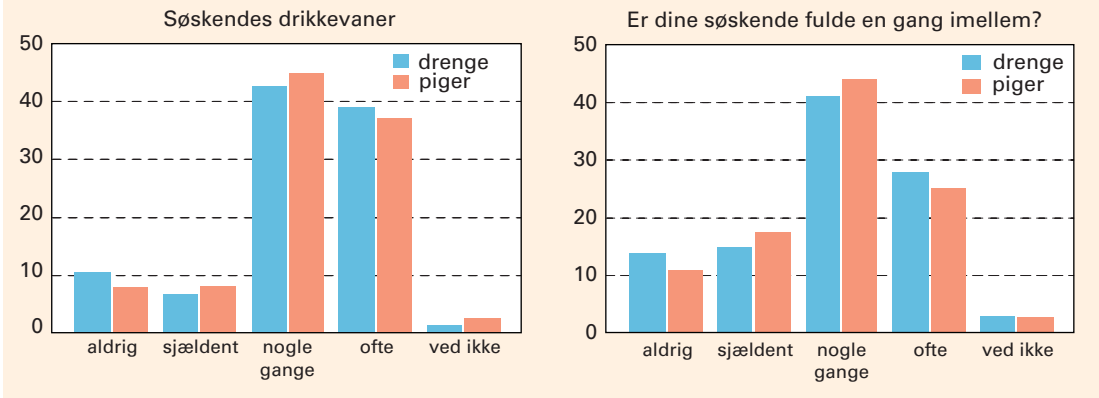
Tidspunktet for, hvornår unge drak deres første glas øl, vin eller spiritus, var relateret til ældre søskendes omgang med alkohol. I tabel 2.19 ses, at andelen af drenge, der drak alkohol første gang, inden de blev 12 år, svingede mellem 46% blandt dem, hvis søskende aldrig var fulde, til 60% blandt dem, hvis søskende ofte var fulde. Hos pigerne var forskellen lige så klar med procenttal på henholdsvis 20% og 38%.

Trendtesten viste, at forskellen hos både drenge og piger var signifikant med p-værdier på < 0,01, når vi sammenlignede søskende, der aldrig var fulde, med søskende, der somme tider var fulde.

Søskendes alder første gang, de var fulde

Sammenhængen mellem tidspunktet for, hvornår de unge selv blev fulde første gang og deres søskendes erfaringer med overforbrug af alkohol, er endnu stærkere end ovenstående. Procenttallene er tydelige, og for både drenge og piger viste de statistiske tests en signifikant trend. Gennemsnitsalderen for første beruselse var 13 år og 6 måneder blandt drenge, hvis søskende sjældent eller aldrig var fulde, mens

Figur 2.24. Søskenes alkoholvaner. A: Hvor ofte de drak øl, vin eller spiritus. B: Hvor ofte de blev fulde mindst 1 gang om ugen. %.

den var 12 år og 10 måneder for dem, hvis søskende ofte var fulde. For pigerne var forskellen også ca. ½ år. En variansanalyse viste da også signifikant forskel mellem gennemsnitsalderen i grupperne.

Drikkefrekvens

De unges drikkefrekvens var også tydeligt relateret til deres søskenes alkoholvaner. Mønsteret var helt parallelt for drenge og piger, og nederst i tabel 2.19 ses en signifikant trend.

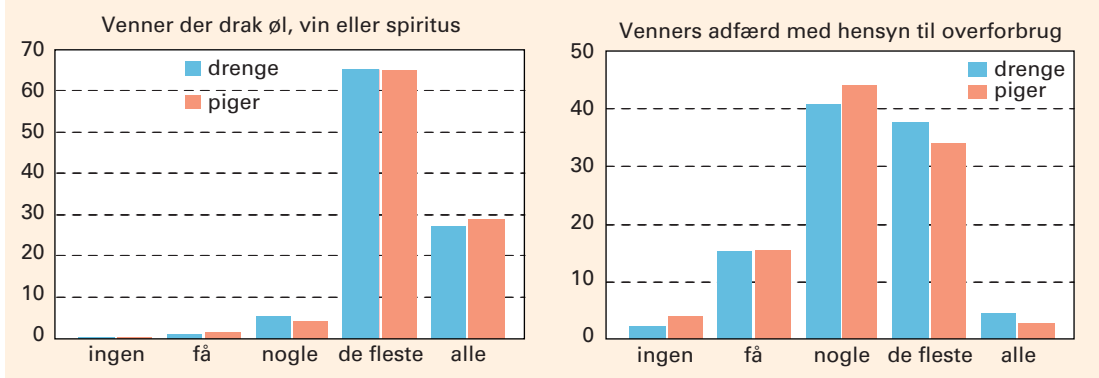
Vennernes alkoholvaner

Der var to spørgsmål, der belyste nogle af alkoholvanerne blandt de unges venner. Det ene spørgsmål drejede sig om, hvor stor en andel af vennerne, der

drak alkohol. Det andet spørgsmål drejede sig om, hvor mange af vennerne, der drak sig fulde mindst 1 gang om ugen. Svarfordelingen ses i spørgsmål 38, appendiks I. Det viste sig, at praktisk taget alle oplyste, at de fleste af deres venner drak alkohol, mens det i figur 2.25 ses, at der var lidt større differentiering i spørgsmålet om, hvor mange venner der var fulde mindst 1 gang om ugen. I de efterfølgende analyser er det dette spørgsmål, der er anvendt, og i analyserne er variabelen delt i tre, så »nogle få« og »ingen« er slået sammen, og i den anden ende er »alle« og »de fleste« slået sammen.

I tabel 2.20 er en række mål for unges egne alkoholvaner fordelt på vennernes alkoholvaner, og det ses, at der for praktisk taget alle de udvalgte alkohol-

Figur 2.25. Vennernes alkoholvaner. A: Andel der drak alkohol. B: Andel der var fulde mindst 1 gang om ugen. %.

Tabel 2.20. Unges alkoholvaner i relation til, hvor stor en andel af deres venner, der drak sig fulde mindst 1 gang om ugen. %.

Alkoholerfaring	Andel af venner, der havde været fulde					
	Drenge			Piger		
	Få %	Nogle af dem %	De fleste %	Få %	Nogle af dem %	De fleste %
Alder ved alkoholdebut						
≤ 11 år	42	45	56	21	25	35
12-13 år	36	38	35	47	52	51
14-16 år	19	14	7	27	20	11
Ikke drukket	3	3	3	6	4	3
	χ^2 -trend=0,13 p=0,71			χ^2 -trend=2,3 p=0,13		
	χ^2 -trend=4,6 p=0,03			χ^2 -trend=6,0 p=0,01		
Fuld første gang.						
Alder						
≤ 12 år	12	17	32	5	10	18
13 år	17	22	31	15	27	31
14-16 år	58	50	31	60	51	42
Ikke været fuld	13	11	6	19	12	9
	χ^2 -trend=3,4 p=0,07			χ^2 -trend=15 p<0,001		
	χ^2 -trend=41 p<0,001			χ^2 -trend=13 p<0,001		
Drukket. Gange/md.						
<1	24	20	12	31	21	16
1-5	49	47	36	56	56	45
6-19	24	27	39	11	21	35
20+	3	6	13	1	3	5
	χ^2 -trend=28 p<0,001			χ^2 -trend=18 p=0,001		
	χ^2 -trend=40 p<0,001			χ^2 -trend=45 p=0,001		

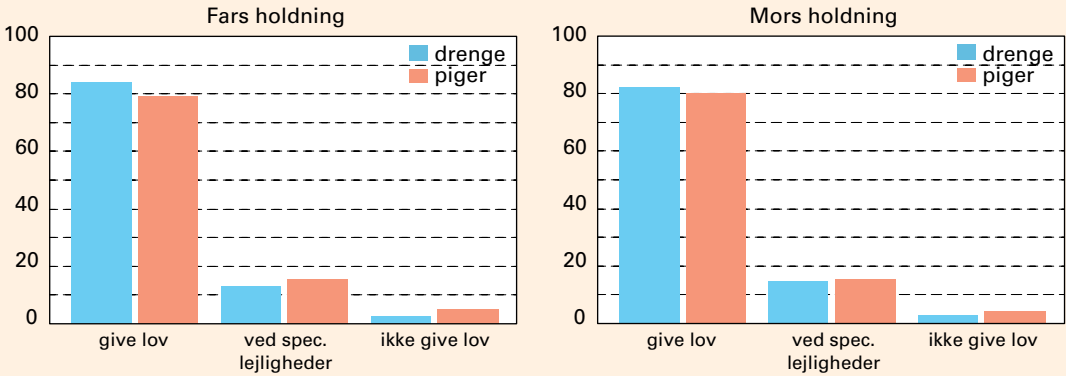
mål var en tæt og signifikant association mellem de unges egne alkoholvaner og deres venners erfaring med overforbrug. De, der anførte, at de fleste eller alle deres venner var fulde mindst 1 gang om ugen, var også dem, der debuterede tidligst og drak hyppigst.

Forældrenes holdning til deres børns alkoholforbrug

Der var to spørgsmål om, hvad forældrene ville sige, hvis deres børn drak alkohol. Svarfordelingen findes i spørgsmål 49, appendiks I. Det ser ud til, at de fleste forældre til unge i 9. klasse mente, at det var uproble-

matisk, at deres børn drak alkohol, idet 81% af de unge anførte, at de uden problemer ville få lov til at drikke alkohol af deres forældre. 14-15% havde kun lov til at drikke ved særlige lejligheder, og kun 4% af forældrene tillod ikke deres børn at drikke alkohol. Det så ud til, at fædre og mødre var ret enige i disse forhold, idet svarfordelingen var ens for far og mor. I figur 2.26 ses, at der heller ikke var den store kønsforskel i de unges svar, selv om der dog var et par procent flere af pigerne, der anførte, at forældrene ikke ville give dem lov til at drikke alkohol.

De unge blev også bedt om at vurdere forældrenes holdning til deres børns eventuelle overforbrug af alkohol. Spørgsmålet drejede sig om, hvordan foræl-

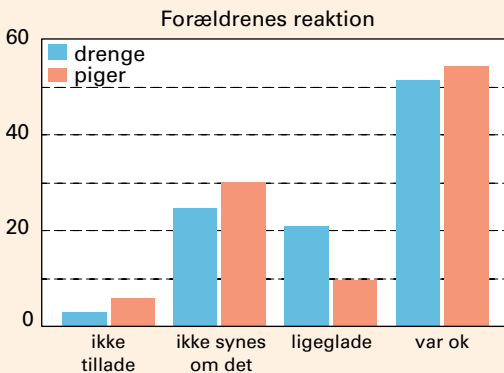
Figur 2.26. Forældrenes reaktion på, at deres børn ville drikke alkohol. %.

drengene ville reagere, hvis deres barn blev fuld. Her var der en meget større differentiering af svarene, som kan findes i spørgsmål 50, appendiks I. I figur 2.27 ses, at der var en lille kønsforskel i svarfordelingen, der først og fremmest viste sig ved, at der var en større andel af drengenes forældre, der var neutrale over for, om deres barn drak så meget, at han blev fuld. Både blandt drenge og piger var det godt halvdelen af forældrene, der syntes, det var helt i orden, at deres barn blev fuld. I de efterfølgende analyser af associationen mellem forældrenes holdning til deres børns omgang med alkohol og de unges egne alkoholerfaringer er der foretaget en todeling af spørgsmålet om forældrenes holdning til, at deres barn blev

fuld. I spørgsmålet var der to svarmuligheder, hvor forældrene kunne udtrykke en negativ holdning til, at unge blev fulde. Disse to svarkategorier blev slået sammen til én, ligesom de to andre grupper er slået sammen. I tabel 2.21 vises procentfordelingerne af de unges egen alkoholerfaring i relation til forældrenes holdning til deres børns beruselse. I tabellen vises endvidere resultaterne af en trendtest.

Alkoholdebut

Det ses i tabel 2.21, at blandt dem, der mente, at deres forældre ikke billigede, at de blev fulde, var der både hos drenge og piger en mindre andel, der havde deres alkoholdebut, før de blev 12 år, og der var

Figur 2.27. Forældrenes reaktion hvis deres barn blev fuld. %.

Tabel 2.21. Unges alkoholvaner i relation til forældrenes forventede reaktion, hvis deres barn drak sig fuld. %.

Alkoholerfaring	Forældrenes reaktion på deres barns beruselse			
	Drenge		Piger	
	Ville ikke synes om det %	Ligeglade/accepterende %	Ville ikke synes om det %	Ligeglade/accepterende %
Alder ved alkoholdebut				
≤ 11 år	41	52	22	32
12-13 år	37	36	48	52
14-16 år	16	10	22	15
Ikke drukket	6	1	8	1
	χ^2 -trend = 9,9	p=<0,001	χ^2 -trend = 40	p=<0,001
Fuld første gang. Alder				
≤ 12 år	16	25	5	16
13 år	21	26	21	31
14-16 år	44	45	53	47
Aldrig	19	4	21	6
	χ^2 -trend= 29	p<0,001	χ^2 -trend= 62	p<0,001
Drukket. Gange/md.				
<1	28	13	29	16
1-5	43	42	50	53
6-19	24	36	21	27
20+	5	10	1	15
	χ^2 -trend= 32	p=0,001	χ^2 -trend= 24	p=0,001

en større andel, der debuterede som 14-årig eller senere. Sammenligninger med trendtesten er signifikant.

De unges alder første gang, de var fulde

Der var en tydelig senere debut for at blive fuld blandt de unge, hvis forældre var negative over for, at deres børn kom fulde hjem. For pigerne var debutalderen ca. ½ år højere i de familier, der misbilligede, at deres børn blev fulde. Procenterne i tabellen taler også sit tydelige sprog, idet der i gruppen, hvor forældrene ikke billigede, at deres børn blev fulde, var 19% af drengene og 21% af pigerne i 9. klasse, der endnu ikke havde været fulde.

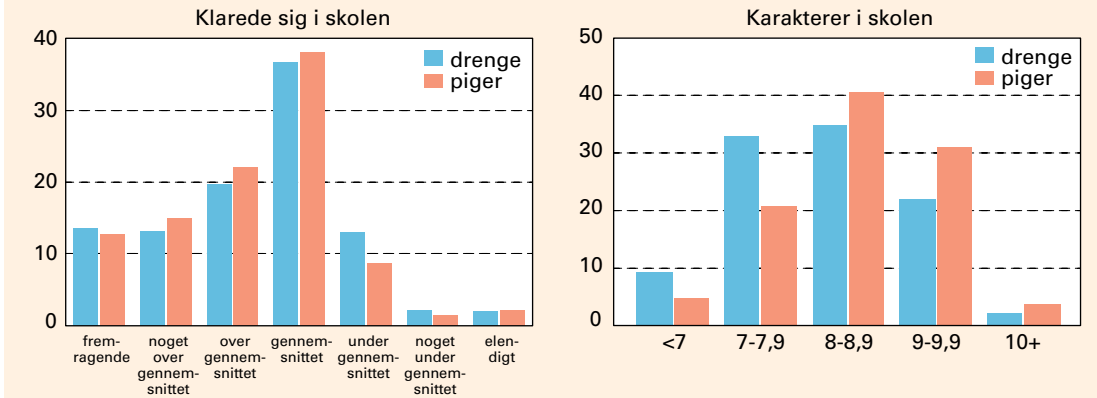
Drikkefrekvens

Frekvensen af, hvor hyppigt de unge drak alkohol, er også analyseret i relation til forældrenes holdning til, om deres barn blev fuld. Og igen var der stor forskel

mellem de forældre, der havde den holdning, at deres børn ikke måtte komme fulde hjem sammenlignet med forældre, der var mere neutrale eller direkte syntes, det var OK. Blandt drenge med forældre, der var imod, var der signifikant flere, der ikke havde drukket i den sidste måned, og der var lidt færre, der havde drukket alkohol mere end 20 gange den sidste måned.

Skoleforhold

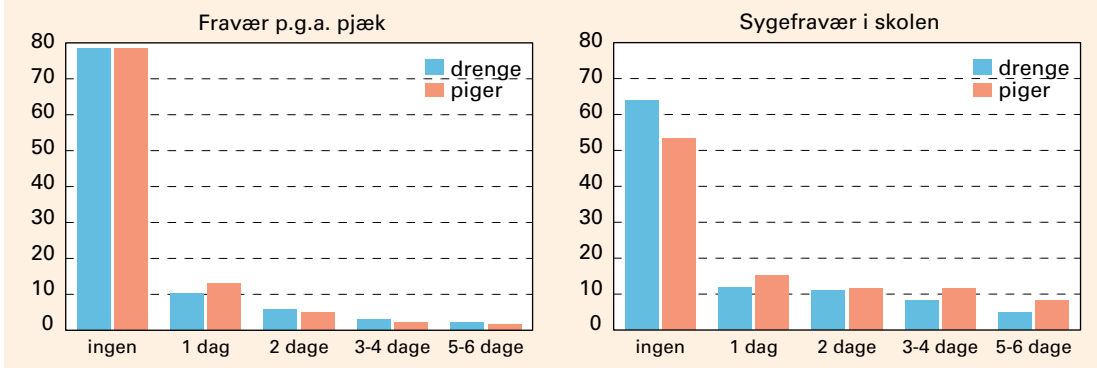
I undersøgelsen var der to spørgsmål, der skulle belyse elevernes faglige niveau i skolen, og svarfordelingen ses i spørgsmål 6 og 54 i appendiks I. I det ene spørgsmål spurgte vi om, hvordan de unge syntes, de klarede sig i skolen i sammenligning med andre i klassen. På dette spørgsmål anførte 86%, at de var som gennemsnittet eller derover, og som det ses i figur

Figur 2.28. Vurderingen af eget faglige niveau i skolen, fordelt på køn. %.

2.28, var der ingen forskel mellem drengenes og pigernes vurdering af deres egen placering i klassen.

Det andet spørgsmål om fagligt niveau var mere konkret, idet der blev spurgt om gennemsnitskarakteren, og af figur 2.28 ses, at svarene på dette spørgsmål var meget jævnt fordelt på svarkategorierne med karakteren 8 som median. Pigerne karakterer var statistisk signifikant højere end drengenes. I de efterfølgende analyser af associationen mellem brug af rusmidler og elevernes faglige niveau i skolen anvendes variabelen om gennemsnitskarakter til at opdele eleverne i to grupper bestående af én gruppe, der ligger på 8 og derover, og én, der ligger under. I alt 75% af pigerne og 58% af drengene havde karakteren 8 eller derover.

Der var også spørgsmål, der belyste hvor ofte, hvorfor og hvor mange dage eleverne havde forsømt i skolen den sidste måned. Svarfrekvenserne ses i spørgsmål 5, appendiks I. I alt 41% havde haft én eller flere fraværsdage fra skolen den sidste måned, de fleste pga. sygdom eller andre 'lovlige' grunde, men der var også en mindre andel på 12%, der anførte, at de havde været fraværende pga. 'pjæk'. I figur 2.29 ses fordelingen af svarene på disse spørgsmål. Det ses, at der var en overvægt af piger blandt dem, der havde været fraværende pga. sygdom, medens der ingen kønsforskel var i antal pjækkedage den sidste måned.

Figur 2.29. Elevernes fravær fra skolen pga. sygdom eller pjæk den sidste måned fordelt på køn. %.

Tabel 2.22. Elevernes faglige niveau i skolen samt fravær fra skolen i relation til alder ved alkoholdebut, fordelt på køn. %.

Faglige niveau og mindst én dags fravær fra skolen den sidste måned		Alkoholdebut			χ^2 -trend	p
		≤ 11 år %	12-13 år %	≥ 14 år %		
Gennemsnitskarakter under 8	Dreng	46	37	39	4,5	0,04
	Piger	28	23	22	2,5	0,11
Fraværende grundet sygdom	Dreng	38	36	29	3,0	0,09
	Piger	54	44	43	6,4	0,01
Fraværende grundet pjæk	Dreng	24	21	13	5,8	0,02
	Piger	32	21	12	20	0,01

Tabel 2.23. Elevernes faglige niveau i skolen samt fravær fra skolen i relation til alder, da de var fulde første gang, fordelt på køn. %.

Faglige niveau og mindst én dags fravær fra skolen den sidste måned		Fuld første gang. Alder			χ^2 -trend	p
		≤ 12 år %	13 år %	≥ 14 år %		
Karakter under 8	Dreng	50	42	38	7,9	<0,01
	Piger	28	23	24	2,3	0,13
Fraværende grundet sygdom	Dreng	39	42	32	4,1	0,04
	Piger	62	51	41	17	<0,01
Fraværende grundet pjæk	Dreng	29	28	15	16	<0,01
	Piger	38	25	17	23	<0,01

Tabel 2.24. Elevernes faglige niveau i skolen samt fravær fra skolen i relation til det antal gange de havde drukket alkohol den sidste måned, fordelt på køn. %.

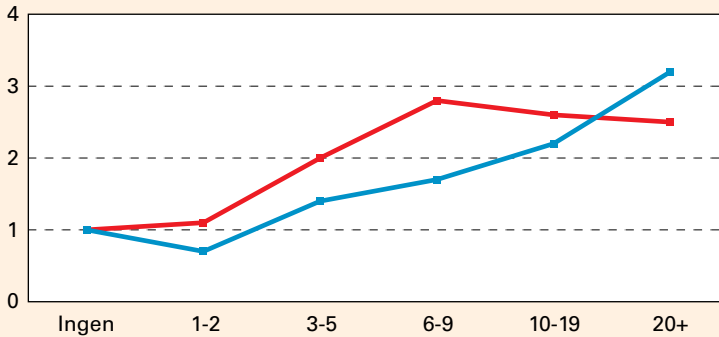
Faglige niveau og fravær fra skolen den sidste måned		Drukket alkohol antal gange sidste måned			χ^2 -trend	p
		0 %	1 - 5 %	6 + %		
Gennemsnitskarakter under 8	Dreng	43	37	47	2,2	1,4
	Piger	27	22	29	0,5	0,48
Fraværende grundet sygdom	Dreng	34	34	39	1,7	0,19
	Piger	45	41	57	8,1	<0,01
Fraværende grundet pjæk	Dreng	14	15	31	23	<0,01
	Piger	12	19	33	24	<0,01

Alkoholvaner og skoleforhold

Alderen for alkoholdebut var til en vis grad associeret med elevernes gennemsnitskarakterer. I tabel 2.22 ses, at der blandt drenge med et karaktergennemsnit på under 8 var statistisk signifikant flere, der

havde alkoholdebut inden 12-års alderen. For pigerne var denne association ikke signifikant. Fraværs-mønstret fra skolen var også associeret med alderen ved alkoholdebut. Både blandt drenge og piger var der flere af dem med tidlig alkoholdebut, der havde

Figur 2.30. *Risikoen (RPP) for mindst 1 pjækkedag fra skolen den sidste måned fordelt på antal gange, der blev drukket alkohol den sidste måned, fordelt på køn.*

pjækket fra skole i måneden inden undersøgelsen. Blandt piger med tidlig alkoholdebut var der desuden en større andel, der havde været fraværende pga. sygdom den sidste måned. De nævnte associationer var alle statistisk signifikante.

I tabel 2.23 undersøges de samme variable i relation til den alder, eleverne havde, da de blev fulde første gang. Det ses, at mønstret og trenden var den samme som med alkoholdebut blot mere udtalt. De elever, der havde været fulde første gang, inden de blev 13 år, havde i større udstrækning været fraværende fra skolen i måneden inden undersøgelsen, og specielt fravær pga. pjæk var associeret med at have været fuld første gang i en ung alder. For drengenes vedkommende ses desuden, at der var en større andel, der i 9. klasse havde et gennemsnit på under 8 blandt dem, der var fulde første gang, inden de blev 13 år.

I tabel 2.24 ses, at det aktuelle forbrug, målt med antal drikkeepisoder den sidste måned, var statistisk signifikant associeret med fravær pga. pjæk og for pigernes vedkommende også med fravær pga. sygdom. Hverken for piger eller drenge var der signifikant association mellem det aktuelle alkoholforbrug og gennemsnitskarakteren.

I figur 2.30 vises kurver for drenges og pigers risiko for at have været fraværende den sidste måned pga. pjæk i relation til, hvor hyppigt de havde drukket alkohol den sidste måned. Det ses, at de, der havde drukket alkohol mere end 5 gange den sidste måned, havde været fraværende pga. pjæk mere end 2 gange

så hyppigt som dem, der havde drukket færre gange, eller slet ikke havde drukket alkohol den sidste måned.

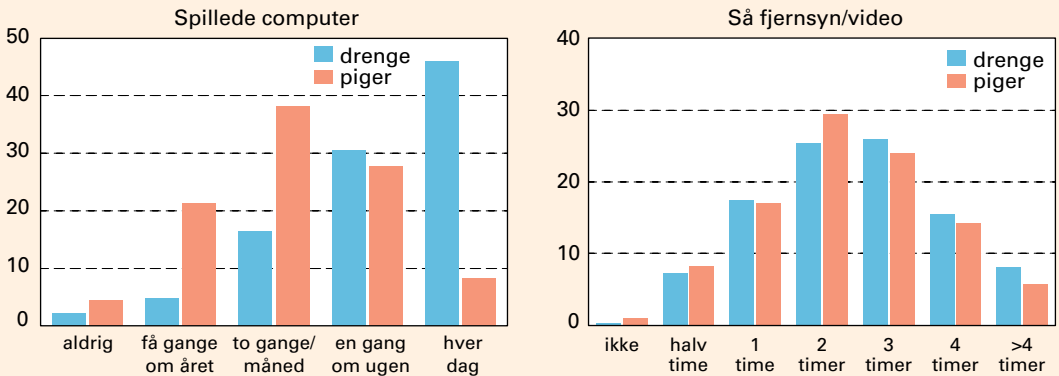
Aktiviteter i fritiden

I undersøgelsen var der nogle få spørgsmål, der skulle belyse, hvor hyppigt eleverne dyrkede fritidsaktiviteter. Der var spørgsmål om, hvor hyppigt de spillede på computer, om tidsforbruget foran fjernsyn og/eller video, om hvor hyppigt de deltog i sportsaktiviteter eller læste bøger og om, hvor hyppigt de gik i byen om aftenen med deres venner, til fest, på café eller på diskotek.

Svarfordelingen på spørgsmålene om, hvor hyppigt de unge sad foran computeren, TV og/eller video, kan ses i spørgsmål 3 og 4 i appendiks I. I figur 2.31 ses endvidere, at drengene spillede meget hyppigere på computer end pigerne. I de efterfølgende analyser er variabelen opdelt efter, om der blev spillet computer næsten hver dag, hvilket 46% af drengene og 8% af pigerne gjorde. Af figur 2.31 ses desuden, at der ikke var den samme kønsforskel på hvor lang tid, der blev brugt foran TV. I de efterfølgende analyser er denne variabel delt ved, om der dagligt blev anvendt over eller under 2 timer foran TV + video. Der var 49% af drengene og 44% af pigerne, der vurderede, at de i gennemsnit sad mere end 2 timer foran fjernsynet om dagen.

Der var også spørgsmål om, hvor hyppigt de unge

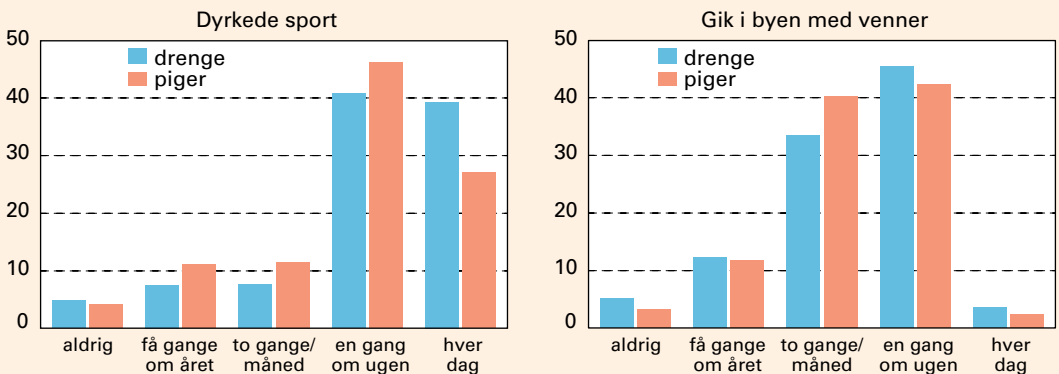
Figur 2.31. Det daglige tidsforbrug foran TV/video og hyppigheden af at spille på computer, fordelt på køn. %.

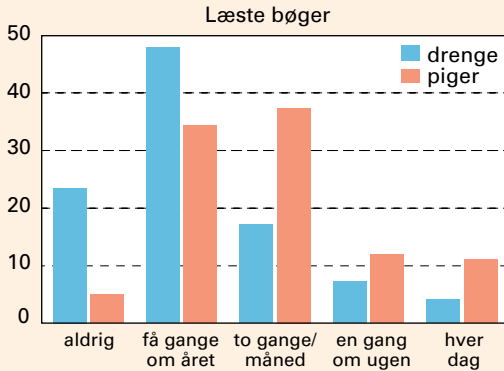

deltog i sportsaktiviteter og om, hvor hyppigt de gik i byen om aftenen med deres venner, til fest, på café eller på diskotek. Svarfordelingen på disse spørgsmål ses i spørgsmål 3 i appendiks I. I figur 2.32 ses, at der generelt var lidt flere drenge end piger, der dyrkede sport hver dag, men når variabelen blev delt efter, om de deltog i sportsaktiviteter mindst en gang om ugen, var der kun lille forskel mellem drenge og piger, idet 80% af drengene og 73% af pigerne gjorde dette. I de efterfølgende analyser af associationen mellem brug af rusmidler og sportsaktiviteter er variabelen delt ved, om der blev dyrket sport mindst 1 gang om ugen.

I figur 2.32 vises også, hvor hyppigt de unge gik i byen med deres venner. Heller ikke her var der signifikant forskel mellem drenge og piger. I de efterfølgende analyser og tabeller over associationer med alkoholvaner er variabelen delt ved, om de unge gik ud mindst én gang om ugen, hvilket 49% af drengene og 45% af pigerne gjorde. Det sidste spørgsmål om aktiviteter i fritiden drejede sig om, hvor hyppigt de unge læste bøger. Her var der statistisk signifikant kønsforskning, idet pigerne læste bøger meget hyppigere end drengene. Svarfordelingen kan ses i spørgsmål 3 i appendiks I. I figur 2.33 ses, at der i alt var 23% af pigerne og 11% af drengene, der læste bøger

Figur 2.32. Hyppigheden af at deltage i sportsaktiviteter og af at gå i byen med venner om aftenen, på diskotek, cafe eller til fest, fordelt på køn. %.

Figur 2.33. Hyppigheden af at læse bøger, fordelt på køn. %.

mindst én gang om ugen. I de efterfølgende tabeller og analyser er variabelen opdelt efter, om der blev læst bøger mindst én gang om måneden eller sjældnere. De fleste piger (60%) læste i en bog mindst én gang om måneden, hvilket kun ca. halvt så mange af drengene gjorde (29%).

Alkoholvaner og fritidsaktiviteter

De fem spørgsmål om aktiviteter i fritiden er sammenholdt med tre variable, der belyser forskellige aspekter af alkoholadfærd: 1) alder da den første genstand blev drukket, 2) alder første gang de unge blev fulde og 3) de aktuelle alkoholvaner i 9. klasse, målt ved antal gange der blev drukket alkohol i løbet af en måned.

I tabel 2.25 ses de fritidsvariable, der var statistisk associeret med alkoholdebut. Blandt drengene var

der en signifikant association mellem alder for alkoholdebut og den andel, der brugte mindst 2 timer på TV om dagen. Der ses også en tydelig association mellem, hvor hyppigt der blev læst bøger og alkoholdebut, og denne trend var lige udtalt for drenge og for piger. Den samme tydelige trend med alkoholdebut kunne ses på, hvor hyppigt de unge gik ud om aftenen. Blandt dem, der var debuteret, inden de blev 12 år, var der ca. dobbelt så stor en andel, der gik ud mindst én gang om ugen, sammenlignet med dem der debuterede 3 år senere. Alderen for alkoholdebut var ikke associeret med, hvor meget der blev spillet på computer eller dyrket sport i 9. klasse, og resultatet er ikke vist i tabel 2.25.

I tabel 2.26 ses de fritidsaktiviteter, der var associeret med den alder, eleverne havde, da de blev fulde

Tabel 2.25. Elevernes fritidsinteresser i relation til alder for alkoholdebut, fordelt på køn. %.

Fritidsinteresser		Alkoholdebut			χ^2 -trend	p
		≤ 11 år %	12-13 år %	≥ 14 år %		
Så fjernsyn mere end 2 timer dagligt	Drengene	52	51	39	4,4	0,04
	Piger	45	45	41	0,5	0,49
Læste i en bog flere gange om måneden	Drengene	25	28	42	12	<0,01
	Piger	53	61	68	11	<0,01
Gik i byen mindst 1 gang om ugen	Drengene	45	49	30	21	<0,01
	Piger	56	49	22	48	<0,01

Tabel 2.26. Elevernes fritidsinteresser i relation til den alder de havde første gang, de var fulde, fordelt på køn. %.

Fritidsaktiviteter		Fuld første gang. Alder			χ^2 - trend	p
		≤ 12 år %	13 år %	≥ 14 år %		
Spiller på computer dagligt	Dreng	46	47	47	0,2	0,63
	Piger	7	4	10	4,9	0,03
Dyrker sport mindst 1 gang om ugen	Dreng	77	81	81	13	0,26
	Piger	66	71	76	54	0,02
Læser i en bog flere gange om måneden	Dreng	24	21	34	9,9	<0,01
	Piger	45	63	63	7,2	<0,01
Går i byen mindst 1 gang om ugen	Dreng	68	57	37	58	<0,01
	Piger	65	61	34	58	<0,01

Tabel 2.27. Elevernes fritidsaktiviteter i relation til hyppigheden af alkoholindtagelse den sidste måned, fordelt på køn. %.

Fritidsaktiviteter		Antal gange sidste måned			χ^2 - trend	p
		0 %	1-6 %	6 + %		
Læser i en bog flere gange om måneden	Dreng	38	30	23	12	<0,01
	Piger	70	58	59	4,7	0,03
Går i byen mindst 1 gang om ugen	Dreng	22	39	72	13	<0,01
	Piger	14	40	77	18	<0,01

første gang. Det er næsten de samme associationer, som ses ved alkoholdebut. Der var ingen klar trend mellem, hvor meget de spillede på computer eller så TV. Der var derimod en tydelig trend mellem, hvor hyppigt der blev læst bøger og debutalderen. Blandt dem, der debuterede sent, var der en større andel, der læste bøger flere gange om måneden, og der var en endnu tydeligere og højsignifikant trend for, hvor hyppigt de unge gik ud om aftenen til fest, på diskotek o.lign. idet de, der debuterede tidligt, gik hyppigt i byen med kammeraterne.

I tabel 2.27 ses, at billedet er det samme for hyppigheden af alkoholindtagelse i 9. klasse. Der var ikke signifikante associationer mellem, hvor ofte de unge havde drukket alkohol den sidste måned, og om de spillede computer dagligt eller så TV mere end 2 timer dagligt. For både drenge og piger var der derimod en stærk association mellem at gå i byen

mindst én gang om ugen og sjældent at læse i en bog og hyppighed af alkoholindtagelse.

Forældrenes alkoholvaner

Indledning

I alt 1.787 elever deltog i den danske del af ESPAD99-undersøgelsen. Der var elever fra både efterskoler og privatskoler, men de fleste (83%) gik i en kommuneskole. Omtrent halvdelen (47%) af eleverne på kommuneskolerne fik udleveret to spørgeskemaer, som de skulle tage med hjem til deres forældre. I skemaerne blev forældrene spurgt om deres alkoholforbrug og om deres holdning til deres børns rusmiddelvaner, desuden var der nogle få spørgsmål om forældrenes mening om den del af alkoholpolitikken, der har til formål at regulere tilgængeliche-

Tabel 2.28. Deltagende elever og forældre. Antal og deltagerprocenter.

Population	Elever		Forældre
	N	%	N
Elever i alt	1787		
Elever på kommuneskoler	1482	100	
Elever, hvis forældre har fået skemaet	701	47	
Elever, hvis forældre har besvaret skemaet	354	51	628

Tabel 2.29. Deltagerprocenter i familierne på de skoler, hvor forældrene blev opfordret til at deltage, fordelt på elevernes køn.

Forældres deltagerstatus	Drenge		Piger		Antal forældreskemaer
	N	%	N	%	
Deltager:					
Kun far	6	2	7	2	13
Kun mor	26	10	36	13	62
Både far* og mor*	119	45	156	55	550
Forældrenes køn uoplyst	1	0	2	1	3
Ingen forældre deltog	111	43	85	30	0
I alt	263	100	285	101	628

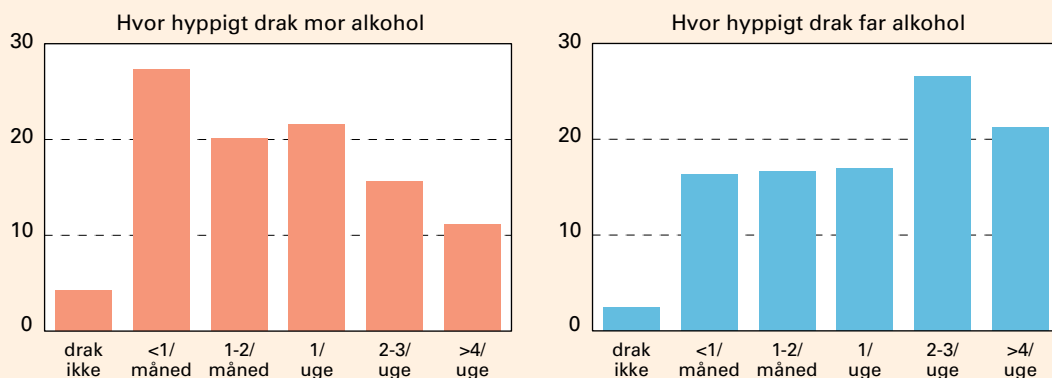
* I nogle tilfælde stedfar og/eller stedmor.

den af alkohol for unge. I tabel 2.28 ses, at i 51% af familierne returnerede den ene eller begge forældre spørgeskemaet (i alt 628 skemaer). Der var lidt flere af pigernes end af drengenes forældre, der returnerede spørgeskemaerne. Mødrene var i gennemsnit 42 år og fædrene 45 år.

Forældrenes alkoholvaner

Formålet med denne del af undersøgelsen var at belyse sammenhængen mellem elevernes rusmiddelvaner og forældrenes alkoholadfærd. I figur 2.34 ses, at praktisk taget alle forældrene havde drukket alkohol inden for det sidste år, og at det var fædrene, der hyppigst drak alkohol. I alt 26% af mødrene og 48% af fædrene drak alkohol mindst 2-3 gange om ugen.

Af tabel 2.30 fremgår, at alkohol var en del af dagligdagen i de fleste af elevernes hjem. I 68% af hjemmene var der mindst én af forældrene, der drak alkohol mindst én gang om ugen, og i 22% af hjemmene blev der drukket alkohol næsten dagligt. Det ses også, at i nogle af hjemmene (9%) lå alkoholforbruget hos én eller begge forældrene sædvanligvis over genstandsgrænserne. Det ses endvidere, at der i 1/4 af hjemmene var mindst én af forældrene, der oplyste, at de mindst en gang om måneden drak så meget øl, vin eller spiritus, at de følte sig beruset, og i 16% af elevernes hjem skete det mindst 1 gang om ugen, at én eller begge forældre drak så meget, at de følte sig berusede.

Figur 2.34. Hyppigheden af alkoholindtagelse blandt forældrene. %.

Relationen mellem forældrenes og elevernes alkoholvaner

I tabel 2.31 sammenholdes elevernes og forældrenes alkoholadfærd. I tabellen er der foretaget en opdeling i forhold til, hvor hyppigt forældrene selv drak alkohol. De familier (22%), hvor mindst én af forældrene drak alkohol mindst 4-5 gange om ugen, blev sammenlignet med de 78%, der drak sjældnere. Det ses, at alderen for elevernes alkoholdebut ikke var associeret med, hvor hyppigt forældrene drak alkohol. Der var derimod en trend med hensyn til, hvor tidligt

de unge blev fulde første gang og med, hvor hyppigt forældrene drak alkohol. Der, hvor forældrene drak alkohol hyppigst, var der 19% af de unge, der havde været fulde første gang, inden de blev 13 år. På samme måde var der 8% flere af eleverne, der selv drak alkohol mere end 5 gange om måneden i de familier, hvor mindst én af forældrene drak alkohol mindst 4 gange om ugen, og i de familier hvor forældrene sjældnere drak alkohol, havde eleverne også en lavere drikkehyppighed per måned. Ingen af disse associationer var dog statistisk signifikante. Der er foretaget

Tabel 2.30. Fire forskellige mål for forældrenes alkoholadfærd fordelt på køn.

Mål for alkoholforbrug	Mor (N = 333)	Far (N = 283)	Mindst én i familien (N = 354)
	%	%	%
Drak alkohol:			
≥ 1 gang/uge	48	65	68
≥ 4-5 gange/uge	11	21	22
Følte sig beruset:			
≥ 1 gang/md	10	25	25
≥ 1 gang/uge	6	15	16
Havde drukket ≥ 6 genstande på én dag mindst én gang den sidste måned	30	51	49
Det sædvanlige forbrug lå over genstandsgrænsen: ≥ 14/21 genstande/uge	4	7	9

Tabel 2.31. Elevernes alkoholadfærd fordelt på, hvor hyppigt deres forældre drak alkohol. %.

Børnenes alkoholadfærd	Mindst én af forældrene drak sædvanligvis alkohol \geq 4-5 gange/uge		χ^2 -trend	p
	Ja %	Nej %		
Alkoholdebut				
≤ 11 år	35	32	1,14	0,29
12-13 år	55	50		
≥ 14 år	10	17		
Fuld første gang, alder				
≤ 12 år	19	11	3,28	0,07
13 år	23	24		
≥ 14 år	58	66		
Drikkehyppighed/måned				
6+ gange	34	26	3,28	0,07
1-5 gange	52	52		
0	14	23		

yderligere en række analyser, hvor forældrene blev opdelt i andre grupper efter, hvor hyppigt de drak, men selv om der stadig var en trend mellem forældrenes og elevernes alkoholvaner, var ingen af associationerne dog statistisk signifikante.

Sammenholdes hyppigheden af forældrenes beruselsesfrekvens med deres børns alkoholvaner, findes statistisk signifikante associationer for enkelte af variableerne. I tabel 2.32 ses, at børnene fra de hjem,

hvor mindst én af forældrene sædvanligvis følte sig beruset mindst én gang om måneden (= 25%), også havde en tidligere debut for første gang, de var blevet fulde. Sammenhængen var statistisk signifikant. En endnu stærkere trend ($p < 0,01$) sås for den hyppighed, hvormed børnene indtog alkohol. I et hjem, hvor forældrene hyppigt blev fulde, var det ca. dobbelt så hyppigt, at de unge drak alkohol mere end 5 gange om måneden.

Tabel 2.32. Elevernes alkoholadfærd fordelt på, hvor hyppigt mindst én af deres forældre havde været beruset i løbet af en måned. %.

Børnenes alkoholadfærd	Forældrene var berusede.		χ^2 -trend	p
	\geq 1 gang/md %	< 1 gang/md %		
Alkoholdebut				
≤ 11 år	31	33	0,78	0,38
12-13 år	61	49		
≥ 14 år	8	18		
Fuld første gang, alder.				
≤ 12 år	17	11	5,63	0,02
13 år	29	22		
≥ 14 år	54	67		
Drikkehyppighed / måned				
6+ gange	40	23	11,0	<0,01
1-5 gange	48	53		
0	12	24		

Tabel 2.33. Forældrenes holdning til, at deres børn drak alkohol. %.

Må Deres barn drikke alkohol?	Forældrenes holdning til alkohol	
	Mor (N = 333*) %	Far (N = 286*) %
Ja	40	45
Ja men kun ved specielle lejligheder	54	51
Nej/ved ikke	7	4
Min holdning til, at mit barn drak sig fuld, er, at "Det ville...		
være i orden	12	15
jeg ikke blande mig i	6	11
jeg ikke synes om	76	63
jeg ikke tillade	5	8
ved ikke	2	2

* Der er enkelte uoplyste i nogle af spørgsmålene.

Forældrenes holdning til deres børns omgang med alkohol

Mere end 90% af forældrene tillod, at deres barn drak alkohol. I tabel 2.33 ses dog, at godt halvdelen mente, det kun måtte foregå ved specielle lejligheder, og der var ingen forskel mellem mødrenes og fædrenes holdning til dette spørgsmål. I tabel 2.33 ses også, at forældrenes svar faldt anderledes på

spørgsmålet, om deres barn måtte drikke sig fuld. Et flertal på over 60% ville ikke synes om, at deres barn blev fuld, og 5-8% ville direkte ikke tillade, at deres børn drak sig fulde. I den anden ende af skalaen ses dog også, at 11% af fædrene ikke ville blande sig i det, og 15% syntes, det var OK, hvis deres barn blev fuld. Der var lidt færre af mødrene, der var enige i dette standpunkt. I de tilfælde, hvor begge forældre

Tabel 2.34. Elevernes alkoholadfærd fordelt på forældrenes holdning* til, at deres barn drak så meget, at han/hun blev fuld. %.

Børnenes alkoholadfærd	Forældrenes holdning til at deres barn blev fuld		χ^2 -trend	P
	Accepteres %	Negativ %		
Alkoholdebut				
≤ 11 år	45	29		
12-13 år	45	55		
≥ 14 år	10	16	4,65	0,03
Fuld for første gang, alder.				
≤ 12 år	15	11		
13 år	27	25		
≥ 14 år	58	64	1,02	0,31
Drikkehyppighed/måned				
6+ gange	14	22		
1-5 gange	56	53		
0	31	25	1,75	0,19

* I 15% af familierne var forældrenes holdning til dette spørgsmål ikke den samme. De er udeladt af tabellen.

Tabel 2.35. Forældrenes vurdering af deres egne børns erfaringer med alkohol.

Vurdering af Deres børns alkoholforbrug	Mor (N = 333*) %	Far (N = 286*) %
Drikker Deres barn alkohol?		
Ja	27	25
Ja men kun ved specielle lejligheder	57	57
Nej/ved ikke	16	17
Har Deres barn nogensinde været fuld?		
Ja, flere gange	27	32
Ja, 1 gang	38	28
Nej	30	31
Ved ikke	5	9

* Der er enkelte uoplyste i nogle af spørgsmålene.

havde svaret, var der en forholdsvis høj grad af ovenstemmelse mellem forældrene, idet der kun var 49 forældrepar, hvor den ene var positiv/neutral og den anden negativ. I tabel 2.34 er elevernes alkohol-erfaringer sammenholdt med forældrenes holdning til, at deres børn blev fulde. Forældrenes svar er grupperet således, at de forældre, der mente, det var i orden eller ikke ville blande sig, er i gruppen, der accepterede, at deres børn blev fulde, medens de, der ikke syntes om det eller ikke ville tillade det, er i gruppen, der er negativ. I tabel 2.34 vises kun resul-

tater fra de forældre, der var enige, eller hvor der kun var én, der havde svaret, medens de 49 forældrepar, der er uenige, er udeladt. I tabellen ses, at elever havde en senere alkoholdebut, hvis deres forældre var negative over for, at deres børn blev fulde. Der var en statistisk signifikant trend. I tabel 2.34 ses også, at de andre to mål for elevernes alkoholadfærd kun i mindre grad var associeret med forældrenes holdning til, at deres børn kom fulde hjem, og de viste associationer var ikke statistisk signifikante.

Tabel 2.36. Forældrenes holdning til alkoholpolitisk regulering af tilgængeligheden af alkohol.

Holdning til alkoholpolitiske regulering	Mor (N = 338*) %	Far (N = 286*) %
Skal det være muligt for elever i 9. klasse at købe alkohol til skolefester?		
Ja	17	26
Nej	76	66
Ved ikke	7	8
Min holdning til aldersgrænser for salg af alkohol i butikker og på restauranter/diskoteker.		
Aldersgrænserne er OK	58	65
Begge aldersgrænser bør være 18 år	35	28
Begge aldersgrænser bør være 15 år	4	5
Andet/ ved ikke	4	2

* Der er enkelte uoplyste i nogle af spørgsmålene.

Forældrenes vurdering af deres børns alkoholerfaringer

Flertallet af forældrene anførte, at deres børn drak alkohol, og kun 16-17% havde enten ingen viden om eller mente ikke, at deres børn drak (tabel 2.35). Dette tal er noget højere end det tal, som baserede sig på elevoplysninger, idet 3% af drengene og 5% af pigerne, som det ses i tabel 2.6, ikke havde drukket alkohol i løbet af det sidste år. I tabel 2.35 ses også, at ca. $\frac{1}{3}$ af forældrene ikke mente, at deres børn havde været fulde. Dette tal var lidt afvigende fra de oplysninger, der kan aflæses i figur 2.11. Af denne figur ses, at kun 9-12 % anførte, at de ikke havde været fulde mindst 1 gang.

Forældrenes holdning til alkoholpolitiske tiltag

I tabel 2.36 vises svarfordelingen på forældrenes svar på nogle alkoholpolitiske spørgsmål. I tabellen ses, at forældrene havde lidt forskellig holdning til, om det skulle være muligt for eleverne i 9. klasse at købe alkohol til fester på skolen. 26% af fædre mente, at det burde være muligt, medens kun 17% af mødre havde denne holdning. Flertallet af forældrene mente dog ikke, der skulle udskænkes alkohol til eleverne ved skolefester. På undersøgelsestidspunktet kunne 15-årige købe vin, øl og spiritus i butikker, medens unge skulle være 18 år, før det var tilladt at købe alkohol på offentlige udskækningssteder som f.eks. diskoteker og caféer. I tabel 2.36 ses, at størsteparten af forældrene fandt, at disse aldersgrænser skulle fastholdes, medens ca. $\frac{1}{3}$ mente, at grænserne for, at unge kunne købe alkohol i butikkerne, burde hæves til 18 år.

3

Hash

Forbrug

I undersøgelsen var der en række spørgsmål om erfaringer med hash, dvs. om tidspunkt og omstændighederne ved hashdebuten, eget forbrugsmønster, omgivelsernes forbrug og reaktion på hashrygning samt om risikoen ved hashrygning.

Debut

I ESPAD-undersøgelsen i 1995 fandt vi, at 4% af de unge havde røget hash første gang, inden de blev 14 år. I tabel 3.1 ses, at dette tal var det trediehøjeste i ESPAD-undersøgelsen fra 1995, men det ses også, at to lande (Irland og Storbritannien) klart skilte sig ud fra de andre lande, idet der var en væsentlig højere andel i disse lande, der havde debuteret, inden de blev 14 år. Af tabellen fremgår det endvidere, at der var tre lande, hvor praktisk taget ingen havde deres debut inden 14-års alderen. De øvrige europæiske lande, der deltog i ESPAD-undersøgelsen, havde procentandele på 1-2%.

Ved ESPAD-undersøgelsen i 1999 var andelen, der havde debuteret, inden de blev 14 år, steget lidt i Danmark til 5%, ligesom den totale andel, der hav-

de debuteret på undersøgelsestidspunktet, var steget til 26%. Af tabel 30, appendiks I, og i figur 3.1 ses, at aldersfordelingen for hashdebut var ens for drenge og piger. For langt de fleste (90%) af dem, der havde prøvet at ryge hash, var hash også det første illegale stof, de prøvede. Af tabel 3.2 ses, at hashdebut for de fleste unge foregik sammen med nogle, de kendte. De fik hashen af venner, eller den blev delt rundt i en gruppe, og det var de færreste, der selv havde købt hash første gang, de prøvede det.

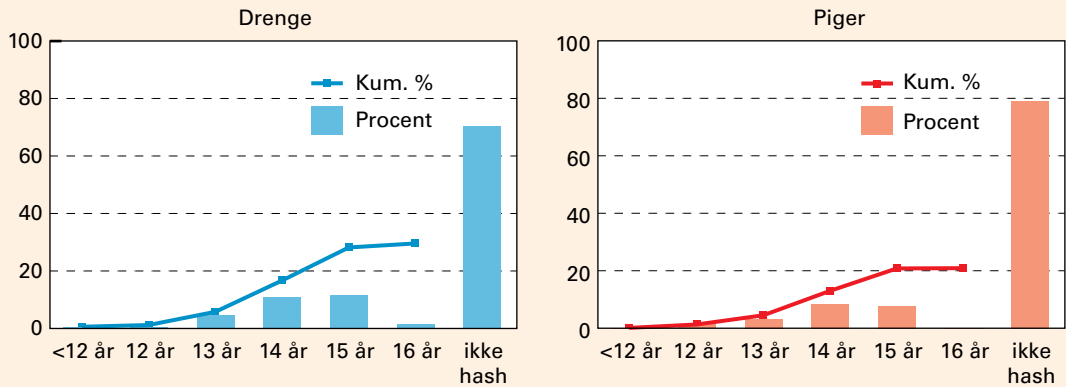
I tabel 3.2 ses også, at der var en tydelig kønsforskel i debutsituationen, idet drengene i større udstrækning end pigerne havde købt hash, medens der var flere piger, der debuterede i forbindelse med, at det blev delt rundt i en gruppe.

Da eleverne bl.a. blev bedt om at begrunde, hvorfor de havde haft lyst til at prøve at ryge hash, gav de flere forskellige svar. De fleste (84%) anførte, at de havde været nysgerrige, og lidt færre (34%) angav, at de havde haft lyst til at prøve at blive høje. Der var mange, der udnyttede muligheden for at give deres begrundelse i fri tekst, og nogle af svarene ses i figur 3.2.

Tabel 3.1. Procentandel af unge, der havde prøvet at ryge hash som 13-årig eller tidligere. Resultater fra seks udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1995.

Lande, hvor debuten var:		Hashdebut inden 14 år %
Tidligst	Storbritannien	14
	Irland	7
	Danmark	4
Senest	Estland	0
	Litauen	0
	Ungarn	0

Figur 3.1. Hashdebut. Alder første gang der blev røget hash. Aldersspecifikke og kumulerede procenter (Kum. %) for drenge og piger i 9. klasse. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Hyppighed af hashrygning

I tabel 3.3 ses, at der i ESPAD-undersøgelsen fra 1995 var 7% i Danmark, der havde røget hash mere end 2 gange det sidste år. Denne hyppighed var lidt højere end gennemsnittet i Europa, men i tabel 3.3 ses, at andelen var markant lavere end tallene for Storbritannien, Irland og Italien.

Fra 1995 til 1999 var andelen af unge i Danmark, der havde røget hash, steget. Fordelingen i 1999 kan ses af tabel 26 i appendiks I. Der var tre spørgsmål

om forbruget henholdsvis den sidste måned, det sidste år og hele livet. Ikke alle elever svarede på alle spørgsmålene, idet nogle af dem, der havde svaret nej til spørgsmålet, om de nogensinde havde røget hash, ikke gentog svaret på spørgsmålet om, hvor hyppigt de havde røget hash det sidste år eller den sidste måned. Omvendt var der også nogle, der kun krydsede af, at de havde røget hash 1-2 gange den sidste måned, men ikke gentog svaret på spørgsmålet om hashrygning det sidste år. I tabel 3.4 er oplysninger

Tabel 3.2. Angivelse af hvorledes eleverne fik fat i hash første gang, de røg, fordelt på køn.

Hvem tilbød dig hash første gang?	Piger		Drenge	
	N	%	N	%
Fik det af søskende eller venner	101	58	137	60
Fik det hjemme	3	2	2	1
Det blev delt rundt i en gruppe	38	22	24	10
Fik det af nogle, jeg ikke kendte	4	2	7	3
Købte det af nogle, jeg kendte	14	8	23	10
Købte det af en fremmed	6	4	29	13
Flere af ovennævnte kilder	8	5	8	4
I alt	174	100	230	100

Figur 3.2. *Forskellige begrundelser for at prøve at ryge hash første gang.*

Det skal jo prøves på et eller andet tidspunkt
 Jeg ville prøve det én gang for alle
 Jeg synes bare, det er noget, der skal prøves, derfor gjorde jeg det
 Det var lidt forbudt! Så det fik jeg et kick af
 Min veninde sagde, det var sjovt
 Jeg tror bare, det var fordi, vi syntes, vi var seje
 Jeg var fuld
 Blev presset til det
 Havde ikke lyst, men gruppepresset kunne jeg ikke klare

fra alle tre spørgsmål kombineret; procentfordelingen er derfor en smule anderledes end den, der ses i tabel 26, appendiks I. Det må dog skønnes, at det er

%-tallene i tabel 3.4, der bedst afspejler fordelingen af de unges hashforbrug i Danmark i 1999. I alt havde 31 % af drengene og 22 % af pigerne prøvet at ry-

Tabel 3.3. *Procentandel, der havde røget hash mindst tre gange den sidste måned og det sidste år. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1995.*

Lande med den højeste eller laveste andel		Røget hash ≥ 3 gange	
		Sidste måned %	Sidste år %
Højest	Storbritannien	14	25
	Irland	11	17
	Italien	8	12
	Danmark	2	7
Lavest	Tyrkiet (Istanbul)	1	2
	Litauen	0	0
	Ungarn	0	0

Tabel 3.4. *Antal og procentandelen der havde røget hash fordelt på forskellige tidsintervaller.*

Køn	Røget hash antal gange	I hele livet		Sidste år		Sidste måned	
		N	%	N	%	N	%
Dreng	0	590	69	657	77	751	89
	1 - 5	143	17	127	15	75	9
	6 - 19	64	8	49	6	12	1
	20 +	58	7	22	3	4	1
Piger	0	714	79	752	85	850	94
	1 - 5	124	14	85	10	45	5
	6 - 19	36	4	37	4	7	1
	20 +	35	4	14	2	0	0
Dreng/piger: χ^2 -trend		23		14		16	
		p < 0,001		p < 0,001		p < 0,001	

Figur 3.3. Steder hvor der kan købes hash, hvis ønsket opstod. Eksempler på svar på et åbent spørgsmål.

Hjemme på min gamle skole i rygeskuret
 Hos min nabo. Han er ikke pusher, men man kan godt købe hos ham
 Nede ved den blå port (i Svendborg)
 Jomfru Ane Gade
 På Odense banegård
 Inde i gågaden fredag og lørdag aften
 På butikstorvet (3 steder)
 På Christiania står de jo og sælger det åbenlyst
 Du kan købe hash overalt, inden for et kvarter kan jeg få 3 gram - det er for let
 Hvis jeg er til fester i større byer, er det meget let at få stoffer
 Det får I ikke at vide

ge hash. Forskellen er statistisk signifikant. Det ses også, at en del havde forladt det eksperimenterende stadium, idet 9% af drengene og 6% af pigerne havde røget hash mere end 5 gange det sidste år.

Tilgængelighed

De fleste (74%) skønnede, at de let kunne få fat på hash, hvis de var interesseret i dette, og i tabel 37, appendix I ses, at der ikke var nogen kønsforskel. De ca. 25%, der havde røget hash, anførte praktisk taget alle, at de let ville kunne få fat på hash igen. Blandt de 75%, der aldrig havde røget hash, så det lidt anderledes ud, idet 15% skønnede, at det ville være umuligt eller meget svært for dem at få fat på hash, og 17% havde ikke tænkt nærmere over det, og de vidste derfor heller ikke, om de kunne få fat på det.

På et spørgsmål om, hvor de konkret ville skaffe stoffet fra, havde hovedparten også et eller flere forslag. Svarfordelingen ses i tabel 34, appendix I. Der var flest, der mente, de kunne få det på diskoteker (53%), men der var også 13%, der mente, at de kunne skaffe det på deres skole. Spørgsmålet var stillet sådan, at svaret kunne udbydes, og de fleste nævnte i den forbindelse, at de kunne få det gennem venner og bekendte, og der var også mange, der nævnte Christiania. I figur 5.6 ses, at der var mange andre kilder til stoffet, og mange kendte konkrete indkøbssteder i lokalsamfundet, hvor de let ville kunne skaffe det.

Sammenligning med de andre ESPAD-lande

Tilgængeligheden er én af flere vigtige faktorer for udbredelsen af det eksperimenterende brug af et stof. I Danmark oplyste 74% af de unge, at de kendte til steder, hvor de kunne skaffe hash, og der er kun to lande (Tjekkiet og Irland), hvor der var en større andel, der oplyste dette. I Danmark var det over halvdelen, der mente, at de kunne få hash på diskoteker, hvilket var betydeligt flere end i de andre ESPAD-lande, hvor gennemsnittet lå på 26%. I forhold til hvor let det åbenbart er at skaffe hash i Danmark, var skolen ikke så almindeligt et distributionssted, idet dette kun blev anført af 13%, hvilket svarer til gennemsnittet på 12% i ESPAD-landene. I andre lande som Frankrig og Italien var der 32-38%, der anførte, at de let ville kunne få hash på deres skole.

Erfaringer med andre rusmidler i relation til frekvensen af hashrygning

Der var 11%, der havde røget hash mere end 5 gange, og 5% havde røget det mere end 19 gange. I tabel 3.5 ses andelen, der havde et forbrug af eller erfaringer med andre rusmidler i relation til hyppigheden af hashrygning. For alle de undersøgte rusmidler var der en meget klar og statistisk signifikant trend i retning af, at jo hyppigere der blev røget hash, jo større en andel havde erfaringer med andre rusmidler. Blandt dem, der havde det hyppigste forbrug af hash (røget ≥ 20 gange), var der både blandt piger og drenge mindst 85%, der havde drukket alkohol ≥ 20

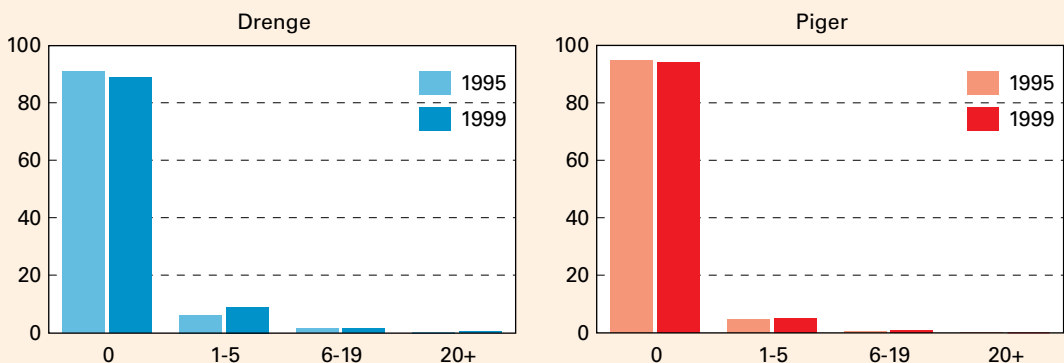
Tabel 3.5. Erfaringer med alkohol og andre rusmidler i relation til hyppigheden af hashrygning. %.

Erfaringer med overforbrug af andre rusmidler		Hashrygning: antal gange				χ^2 - trend	p
		20+ %	6-19 %	1-5 %	0 %		
Drukket alkohol \geq 20 gange det sidste år	Dreng	86	87	79	47	74	<0,001
	Pige	94	75	73	35	96	<0,001
Været fuld \geq 10 gange det sidste år	Dreng	86	86	70	30	146	<0,001
	Pige	85	77	61	25	120	<0,001
Drukket \geq 6 genstande pr. gang \geq 5 gange sidste måned	Dreng	33	27	20	8	52	<0,001
	Pige	26	19	12	4	46	<0,001
Taget amfetamin \geq 1 gang	Dreng	32	16	7	1	108	<0,001
	Pige	35	14	5	0	168	<0,001
Taget ecstasy \geq 1 gang	Dreng	27	16	6	0	122	<0,001
	Pige	36	11	3	0	151	<0,001
Røget brun heroin	Dreng	6	7	2	0	29	<0,001
	Pige	9	3	7	0	38	<0,001

gange og/eller havde været fulde \geq 10 gange det sidste år. Sammenhængen mellem et hyppigt forbrug af hash og erfaringer med rusmidler som amfetamin, ecstasy og rygeheroin var også statistisk signifikant, og omvendt var der praktisk taget ingen af de 75%, der aldrig havde røget hash, der havde prøvet nogle af de tre nævnte stoffer.

Udviklingen fra 1995 til 1999

Der var en lidt større andel, der havde røget hash i 1999 sammenlignet med 1995. I figur 3.4 ses, at forskellen var tydeligst hos drengene, hvor stigningen overvejende fandtes blandt dem, der havde et eksperimenterende forhold til hash (= røget 1-5 gange). Der var ikke en stigning i antallet af unge, der havde røget over 20 gange. Stigningen fra 1995 til 1999 var statistisk signifikant hos drengene (χ^2 -trend = 8,1; p = 0,004).

Figur 3.4. Hashrygning i Danmark 1995/1999 fordelt på drenge og piger i 9. klasse. %.

Tabel 3.6. Procentandel, der havde røget hash mindst tre gange den sidste måned og det sidste år. Resultater fra syv lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande med den højeste eller laveste andel		Røget hash \geq 3 gange	
		Sidste måned %	Sidste år %
Højest	Frankrig	13	22
	Storbritannien	9	19
	Tjekkiet	9	17
	Danmark	3	12
Lavest	Færøerne	0	1
	Cypern	0	0
	Rumænien	0	0

Hashforbruget i 1999 sammenlignet med de øvrige ESPAD-lande

I tabel 3.6 sammenlignes hashforbruget i Danmark med de øvrige ESPAD-lande i 1999. Det ses af tabellen, at selv om andelen, der havde røget hash, var steget i Danmark, var hyppigheden af hashrygning i Danmark stadig tydeligt lavere end i lande som Frankrig og Storbritannien. Men det ses også, at der var lande i Europa, hvor hashrygning i denne aldersgruppe praktisk taget ikke forekom. Man kan også sammenligne med lande, hvor hashrygning har været udbredt i mange år: I USA var der 23% i denne aldersgruppe, der havde røget hash \geq 3 gange det sidste år, og i Holland var det tilsvarende tal 15% (5).

Opvækstvilkår

I tabel 3.7 ses, at procentfordelingen af hashrygning blandt unge fra økonomisk bedre stillede familier og dårligere stillede familier lignede hinanden meget. I disse grupper var der en lidt større andel, der havde røget hash i forhold til unge hashrygere fra familier, der økonomisk tilhørte midtergruppen. Forskellen var dog ikke statistisk signifikant.

Den samme mangel på sammenhæng ses i tabel 3.8, hvor forældrenes samlede uddannelsesniveau ikke var statistisk signifikant associeret med deres børns hashforbrug. I tabellen blev familierne uddannelsesmæssigt placeret efter den af forældrene, der havde den længste uddannelse.

Tabel 3.7. Hashvaner i relation til familiens økonomi. %.

Røget hash, antal gange	Familiens økonomi, i forhold til andre familier.					
	Drenge			Piger		
	Bedre %	Det samme %	Dårlig %	Bedre %	Det samme %	Dårlig %
Aldrig	68	73	69	76	83	69
1-5	17	15	14	13	13	17
6+	15	12	17	11	4	14

Tabel 3.8. Hashvaner i relation til uddannelsesnivea i familien. %.

Røget hash, antal gange	Højeste uddannelse blandt forældrene					
	Dreng			Piger		
	Skole ≤ 10 år %	Mellemlang %	Lang %	Skole ≤ 10 år %	Mellemlang %	Lang %
Aldrig	71	71	66	78	81	73
1-5	14	17	21	14	12	18
6+	15	12	13	8	7	9

Hjemmets opmærksomhed over for deres børn

Forældrenes opmærksomhed over for deres børns adfærd blev bl.a. illustreret med, om de vidste, hvor deres børn tilbragte lørdag aften. Svarene er illustreret i figur 2.21, og det ses, at over 90% som regel eller altid vidste, hvor deres børn tilbragte lørdag aften. Fordelingen af hashrygning på denne variabel var dog meget skæv, og i tabel 3.9 ses, at der var 25-37%, der havde røget hash mere end fem gange blandt de

unge, hvor forældrene ikke var så velorienterede om, hvor deres børn befandt sig lørdag aften. Både blandt drenge og piger var forskellen statistisk signifikant.

En anden variabel, der fortalte lidt om opdragelsesprincipper i hjemmet, var spørgsmålet, om forældrene havde stramme regler for, hvad børnene måtte. Som det ses i tabel 3.10, var denne variabel overhovedet ikke associeret med hashforbrug.

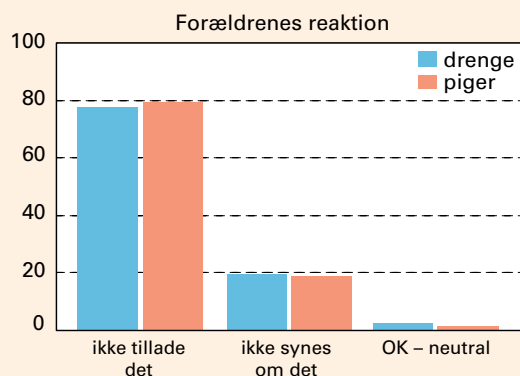
Tabel 3.9. Hashvaner i relation til forældrenes viden om, hvor deres børn tilbragte lørdag aften. %.

Røget hash antal gange	Forældrene vidste, hvor deres barn var lørdag aften			
	Dreng		Piger	
	Somme tider %	Altid/ofte %	Somme tider %	Altid/ofte %
Aldrig	40	72	47	81
1-5	23	16	29	12
6+	37	12	25	7
	χ^2 -trend =33	p <0,001	χ^2 -trend = 34	p <0,001

Tabel 3.10. Hashvaner i relation til om forældrene havde stramme regler for, hvad deres børn havde lov til uden for hjemmet. %.

Røget hash, antal gange	Forældrene havde stramme regler for, hvad deres barn måtte uden for hjemmet			
	Dreng		Piger	
	Somme tider %	Altid/ofte %	Somme tider %	Altid/ofte %
Aldrig	70	75	79	81
1-5	16	16	13	13
6+	15	10	8	7
	χ^2 -trend =0,9	p <0,35	χ^2 -trend =0,1	p <0,71

Figur 3.5. Unges vurdering af, hvorledes deres forældre ville reagere, hvis de fik at vide, at deres barn røg hash, fordelt på køn. %.

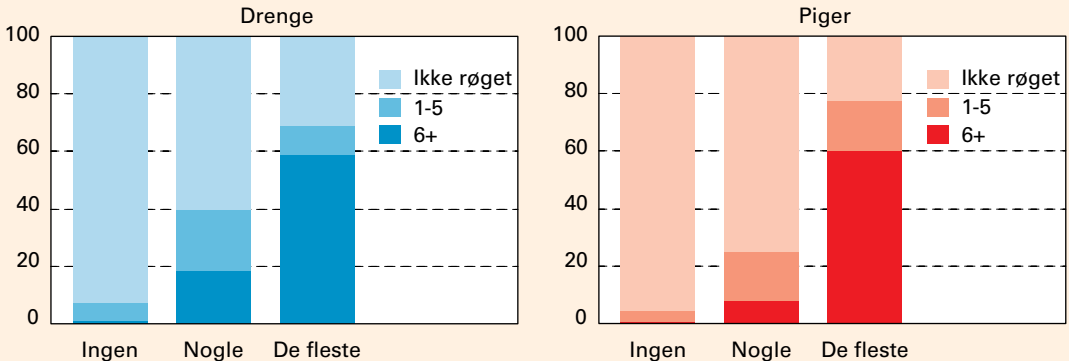
Eleverne blev ligeledes bedt om at vurdere, hvorledes forældrene ville reagere, hvis deres barn røg hash. Svarfordelingen ses i tabel 50, appendiks I, og det ses, at $\frac{3}{4}$ mente, at forældrene ikke ville tillade dette, og kun få procent af eleverne anførte, at forældrene ville være neutrale eller måske ligefrem synes, at det var OK. Antallet af forældre, der ville være neutrale eller positive, er lille, og de er slået sammen til én værdi i figur 3.5. I tabel 3.11 ses, at debutalder og hyppighed af hashrygning er tæt relateret til dette spørgsmål.

Vennernes erfaringer med hash

De fleste oplyste, at de havde nogle venner, der røg hash. Svarfordelingen ses i tabel 38, appendiks I. I figur 3.6 ses, at der for både drenge og piger var en stærk association mellem hvor mange venner, der røg hash, og elevernes egen rygefrekvens. Blandt dem, hvis venner ikke røg hash, var der næsten heller ingen, der selv havde røget hash over 5 gange, og blandt dem, der oplyste, at de fleste af deres venner røg hash, var der ca. 60%, der selv havde røget hash mere end 5 gange.

Tabel 3.11. Unges hash erfaring i relation til forældrenes reaktion, hvis de fik at vide, at deres barn røg hash. Procent.

Erfaring med hash	Mine forældre ville:		
	Ikke reagere på det %	Ikke synes om det %	Ikke tillade det %
Rygefrekvens			
Aldrig	24	48	83
1-5 gange	39	25	11
6+ gange	36	27	6
Debutalder			
- 13 år	18	14	3
14 år	38	20	7
15+ år	18	19	8
Ikke røget	24	48	83

Figur 3.6. Frekvens af hashrygning i relation til hvor mange venner, der røg hash, fordelt på køn. %.

Skole- og fritidsaktiviteter

I tabel 3.12 er en række fritidsaktiviteter sammenholdt med andelen, der havde røget hash, og det ses, at specielt to var associeret med hashrygning. Blandt dem, der havde røget hash, var der en mindre andel, der dyrkede sport, og de gik i større udstrækning i byen. For drengenes vedkommende var der en mindre andel, der havde læst en bog den sidste måned, hvis de havde røget hash.

Færdigheder i skolen

I tabel 3.13 er det faglige niveau i skolen sammenholdt med erfaringer med hashrygning, og det ses, at

for alle variable er sammenhængen signifikant. De, der havde røget hash, havde hyppigere fravær, både på grund af sygdom og pjæk, og de havde også hyppigere et karaktergennemsnit på under 8.

Risikovurdering

Eleverne blev også spurgt om deres vurdering af risikoen for skadevirkninger, når man indtog forskellige rusmidler, herunder også hash. I svaret kunne risikoen for skadevirkninger graderes i fire niveauer fra stor risiko til ingen risiko. Svarfordelingen findes i ta-

Tabel 3.12. Elevernes fritidsinteresser i relation til om de havde røget hash. Procent.

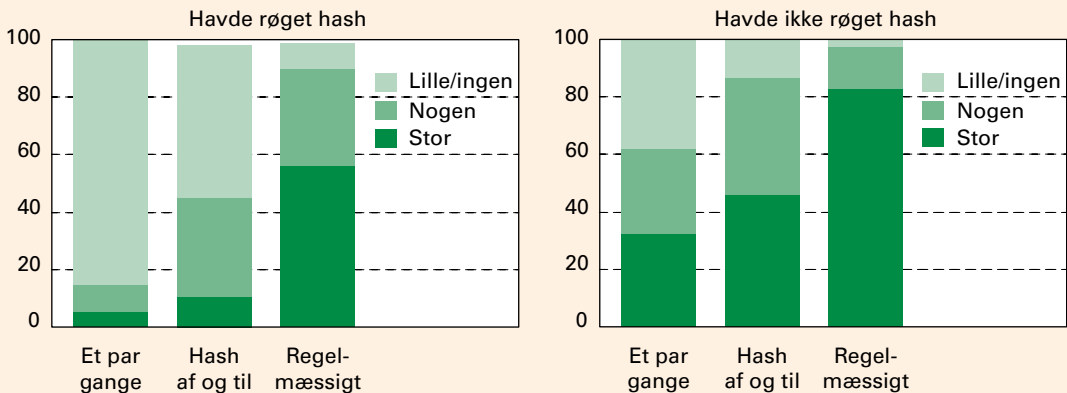
Havde røget hash		Ja %	Nej %	χ^2	<i>p</i>
Spillede på computer dagligt	Drengene	42	48	2,0	0,2
	Piger	5	9	3,7	0,06
Fjernsyn > 2 timer dagligt	Drengene	47	51	1,3	0,2
	Piger	44	44	0,0	1,0
Dyrkede sport ugentligt	Drengene	74	82	6,9	<0,01
	Piger	60	77	22	<0,001
Læste i en bog hver måned	Drengene	23	31	4,5	0,03
	Piger	57	62	1,5	0,2
Gik i byen ugentligt	Drengene	77	37	117	<0,001
	Piger	76	36	93	<0,001

Table 3.13. Elevernes færdigheder samt fravær i skolen i relation til, om de havde røget hash.

Fagligt niveau og fravær i skolen		Havde røget hash			
		Ja %	Nej %	χ^2	p
Karakter under 8	Dreng	47	39	4,6	0,03
	Pige	35	22	13	<0,001
Fraværende på grund af sygdom	Dreng	41	33	4,8	0,03
	Pige	57	44	9,6	0,002
Fraværende på grund af pjæk	Dreng	44	15	43	<0,001
	Pige	47	17	31	<0,001

bel 36, appendiks I. En fjerdedel vurderede, at der var stor risiko ved at ryge hash et par gange, 35% at der var stor risiko ved at ryge det af og til, og 74%, at der var stor risiko ved at ryge hash regelmæssigt. Disse vurderinger er gennemsnitstal, som dækker over store forskelle blandt de unge. Den fjerdedel, der selv havde røget hash, havde en betydelig mere afslappet holdning til den risiko, der kunne knytte sig til at ryge hash end de andre. I figur 3.7 ses, at forskellen i vurderingen specielt er udtalt for det eksperimenterende brug på 1-2 gange, hvilket under 10% af hashrygerne mente var meget risikabelt, medens

ca. 30% af dem, der aldrig havde røget hash, mente, at dette kvantum udgjorde en stor risiko. Derimod var næsten alle enige om, at det regelmæssige brug udgjorde nogen eller en stor risiko. I spørgsmålet skulle eleverne vurdere 20 forskellige stoffers farlighed. Hash vurderedes generelt til at være ufarligt. Kun det at drikke 5 genstande en eller to gange hver weekend blev anset for at være mindre risikofyldt. Det regelmæssige forbrug af hash var der ca. 75%, der vurderede som meget risikabelt, hvilket var på linie med de andre illegale stoffer som amfetamin, ecstasy og kokain.

Figur 3.7. Vurdering af risiko ved at ryge hash i relation til egne erfaringer med hash. ESPAD-undersøgelsen 1999. %.

4

Snifning

Forbrug

Eleverne blev i 1995 spurgt, om de nogensinde havde sniffet lim, hårlak, lightergas eller lignende for at blive høje. Dengang havde 6-7% erfaring med at sniffe, og 1,5% havde sniffet inden for den sidste måned. Hvis man sammenligner procenttallet med de øvrige lande, der deltog i ESPAD-undersøgelsen, ses, at Danmark hørte til i den halvdel, der havde de laveste procentandele. Af tabel 4.1 ses, at Storbritannien, Malta og Litauen lå højest med procentandele på henholdsvis 20, 17 og 16. Lavest lå Portugal, Cypern og Istanbul.

Eleverne blev spurgt om, hvor mange gange de havde sniffet inden for den sidste måned, inden for det sidste år og nogensinde. Af appendiks I fremgår svarfordelingerne af spørgsmål 27b. Godt 8% havde erfaring med at sniffe, hvoraf mere end halvdelen kun havde prøvet det en eller to gange. Svarene på de tre spørgsmål er i det følgende samlet under et, således at man får 3 kategorier: ingen erfaring, erfaring 1-2 gange og 3 eller flere gange. I alt havde 8% erfaring med at sniffe, halvdelen havde prøvet det en eller to gange, og der var ikke forskel på pigers og drenges erfaring (tabel 4.2).

Tabel 4.1. Procentandel af unge, der havde erfaring med at sniffe. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1995.

Lande hvor andelen, der havde prøvet at sniffe, var.	Erfaring med at sniffe %
Høj	
Storbritannien	20
Malta	17
Litauen	16
Danmark	6
Lav	
Tyrkiet (Istanbul)	
Cypern	4
Portugal	3
	3

Tabel 4.2. 9. klasse elevers erfaringer med at sniffe, fordelt på køn.

Hypighed	Drenge %	Piger %	Total %
Aldrig anvendt	91,8	91,5	91,7
1-2 gange	4,6	4,1	4,3
3 eller flere gange	3,6	4,4	4,0

Tabel 4.3. 9. klasse elevers erfaringer med andre rusmidler i relation til, om de havde prøvet at sniffe.

		Erfaring med at sniffe			χ^2 -trend	p
		Nej	1-2 gange	≥ 3 gange		
Erfaring med andre rusmidler		%	%	%		
Røget hash ≥ 3 gange	Dreng	16	51	65	67	<0,001
	Piger	11	43	63	112	<0,001
Fuld ≤ 13 år	Dreng	44	74	81	27	<0,001
	Piger	35	57	73	29	<0,001
Drukket ≥ 6 genstande pr. gang ≥ 5 gange sidste måned	Dreng	11	23	39	24	<0,001
	Piger	5	14	20	18	<0,001
Erfaring med ecstasy	Dreng	2	11	39	99	<0,001
	Piger	1	3	32	107	<0,001
Erfaring med amfetamin	Dreng	3	18	45	117	<0,001
	Piger	1	9	29	120	<0,001

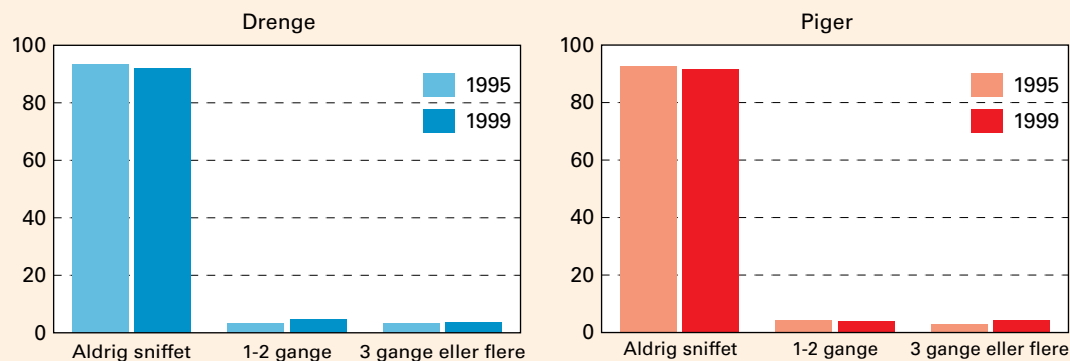
Erfaring med at sniffe og andre rusmidler

I tabel 4.3 sammenstilles erfaring med andre rusmidler med erfaring med at sniffe. Både med hensyn til de valgte illegale stoffer samt erfaring med alkohol var der statistisk signifikante associationer mellem erfaring med andre rusmidler og erfaring med at sniffe. Forskellen mellem dem, der havde sniffet, og dem, der ikke havde sniffet, var mest udtalt for ecstasy og amfetamins vedkommende, hvor de, der havde sniffet mere end 2 gange, 15-30 gange så hyppigt havde erfaring med amfetamin eller ecstasy. De hav-

de dobbelt så hyppigt været fulde, inden de blev 14 år, ligesom en større andel havde haft flere store drikkeepisoder. For alle de valgte rusmidler var der en statistisk signifikant trend.

Udvikling fra 1995 til 1999

Hvis man sammenligner udbredelsen af snifning i 1999 med 1995, var tallene både for piger og drenge stort set uforandrede (figur 4.1). Der var en lille, men ikke statistisk signifikant stigning i perioden.

Figur 4.1. Erfaring med at sniffe. Udviklingen fra 1995 til 1999. %.

Tabel 4.4. Procentandel af unge, der havde erfaring med at sniffe. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande, hvor andelen, der havde prøvet at sniffe, var:		Erfaring med at sniffe %
Høj	Irland	22
	Grønland	19
	Malta	16
	Danmark	7
Lav	Portugal	3
	Bulgarien	3
	Rumænien	1

Sammenligning med de øvrige ESPAD-lande

Hvis man ser på samtlige deltagende lande i ESPAD-undersøgelsen i 1999, var der i gennemsnit 9% af eleverne, der havde erfaring med at sniffe. Danmark lå med 7% således lidt under gennemsnittet og hørte til i den halvdel, der havde den laveste procentandel. Af tabel 4.4 ses, at de lande, der havde den højeste procentandel af unge, der havde prøvet at sniffe, var Irland, Grønland og Malta med procentandele på 22, 19 og 16. Lavest lå Portugal, Bulgarien og Rumænien.

Opvækstvilkår

Dette afsnit skal søge at belyse, om de elever, der havde erfaring med at sniffe, adskilte sig fra elever uden denne erfaring med hensyn til påvirkninger fra nærmiljøet, dvs. forældre, søskende og venner.

Familiens økonomiske rammer

Eleverne blev bedt om at vurdere, hvor godt deres familie var stillet økonomisk. Svarfordelingen ses i appendiks I fordelt på piger og drenge (spørgsmål 73). I kap. 2 er der redegjort for, hvorledes denne va-

Tabel 4.5. Erfaring med at sniffe i relation til familiens økonomi og uddannelsesniveau.

Erfaring med at sniffe	Familiens økonomiske situation i forhold til andre			χ^2 -trend	p
	Dårligere %	Det samme %	Bedre %		
Drenge	12	8	8	1,1	0,3
Piger	14	7	9		
				0,5	0,8
Erfaring med at sniffe	Familiens uddannelsessituation			χ^2 -trend	p
	Skole < 10 år %	Mellemlang uddannelse %	Lang uddannelse %		
Drenge	12	8	8	1,1	0,3
Piger	14	7	9		
				0,5	0,8

Tabel 4.6. Erfaring med at sniffe i relation til forældrenes viden om, hvor de unge tilbragte lørdag aften samt opdragelsestradition.

Forældre vidste, hvor deres barn var lørdag aften				
Erfaring med at sniffe	Sommetider/ sjældent %	Som regel %	χ^2	p
Dreng	18	7	8,9	<0,003
Pige	27	8	22	<0,001

Stramme regler uden for hjemmet				
Erfaring med at sniffe	Sommetider/ sjældent %	Som regel %	χ^2	p
Dreng	8	8	0,03	0,9
Pige	9	8	0,02	0,9

Tabel 4.7. Erfaring med at sniffe i relation til viden om venners forbrug.

Er der nogle af dine venner, der sniffer?				
Erfaring med at sniffe	Ja %	Nej %	χ^2	p
Dreng	17	5	30	<0,001
Pige	19	2	72	<0,001

riabel er valgt til analysen. Af tabel 4.5 ses, at familiens økonomi ikke var associeret med, om de unge havde erfaring med at sniffe. Opvækstvilkårene kan også belyses ved at se på forældrenes uddannelse. Resultatet ses i tabel 4.5. Der var en statistisk signifikant trend for drengenes vedkommende, hvor den højeste andel af elever med erfaring med at sniffe var at finde blandt forældre med den korteste uddannelse (13%) sammenlignet med de mellemlange (7%) og de lange (6%) uddannelser. For pigernes vedkommende var der ikke så tydelig en trend (henholdsvis 10%, 7% og 6%).

Hjemmets opmærksomhed over for de unge

Omkring 94% af de unge mente, at deres forældre altid eller næsten altid vidste, hvor de var lørdag aften. Blandt den gruppe, der havde svaret, at deres

forældre sjældent eller kun somme tider vidste, hvor de var lørdag aften, havde de unge 3-4 gange så hyppigt prøvet at sniffe. Hvis man derimod ser på, om de havde stramme regler uden for hjemmet, var der ingen forskel på sniffevaner hverken for pigernes eller drengenes vedkommende.

Omgivelsernes adfærd

De unge blev spurgt om vennernes adfærd med hensyn til blandt andet at have sniffet. Af spørgsmål 38, appendiks I fremgår, at 68% mente, at det var der ingen af vennerne, der gjorde. I tabel 4.7 ses svarfordelingen i relation til egen erfaring med at sniffe eller ej. Blandt dem, der svarede ja til, at nogle af vennerne havde erfaring med at sniffe, havde drengene 3 gange så hyppigt og pigerne 9 gange så hyppigt selv erfaring med at sniffe. En sammenhæng der var sta-

Tabel 4.8. Elevernes fritidsinteresser i relation til erfaring med at sniffe.

Fritidsinteresse		Erfaring med at sniffe		χ^2	p
		Ja	Nej		
		%	%		
Spillede på computer dagligt	Drengene	36	47	2,9	0,09
	Pigerne	7	8	0,3	0,6
Fjernsyn mere end 2 timer dagl.	Drengene	51	50	0,09	0,8
	Pigerne	48	44	0,5	0,5
Dyrkede sport ugentligt	Drengene	77	80	0,5	0,5
	Pigerne	51	76	21	<0,001
Læste i en bog hver måned	Drengene	15	30	6,7	0,009
	Pigerne	56	61	0,8	0,4
Gik i byen ugentligt	Drengene	74	47	20	<0,001
	Pigerne	72	42	24	<0,001

tistisk signifikant både for drengenes og pigernes vedkommende.

Fritidsliv

I undersøgelsen blev eleverne bedt om at svare på, hvor meget tid de brugte på forskellige fritidsinteresser såsom computerspil og sport. I appendiks I ses svarfrekvenserne i spørgsmål 3 og 4. For visse fritidsaktiviteter er der en udtalt kønsforskel, eksempelvis var det næsten halvdelen af drengene og kun 8% af pigerne, der spillede på computer hver dag. Ligeledes er det omkring 60% af pigerne og 28% af drengene, der læste en bog mere end 1 gang om måneden. For resten af de fritidsinteresser, der blev spurgt om, var der ikke den store forskel på drenge og piger, således dyrkede ca. 80% sport ugentligt, omkring halvdelen gik i byen ugentligt, og lidt mindre end halvdelen så tv mere end to timer om dagen.

Sættes fritidsinteresser i relation til erfaring med at sniffe, var der signifikant forskel på, hvor stor en andel, der gik i byen ugentligt (tabel 4.8). 47% af drengene uden erfaring med at sniffe og 74% af drengene med erfaring gik i byen ugentligt. Den samme forskel var til stede for pigernes vedkommende. For piger-

nes vedkommende fandt vi, at blandt dem, der havde erfaring med at sniffe, var der en statistisk signifikant mindre andel, der dyrkede sport ugentligt (51% mod 76%). For drengenes vedkommende fandt vi, at de, der havde erfaring med at sniffe, i mindre udstrækning læste en bog. For de øvrige fritidsinteresser, som er anført i tabellen, var der ikke signifikant forskel på den gruppe, der havde erfaring med at sniffe og den gruppe, der aldrig havde prøvet det.

Skoleforhold

Færdigheder i skolen

To spørgsmål relaterede sig til færdigheder i skolen. For det første blev de unge bedt om at vurdere, hvordan de lå i forhold til de andre i klassen, for det andet skulle de angive deres gennemsnitskarakter. Svarfordelingerne fremgår af spørgsmål 6 og 54, appendiks I. 17% af alle angav, at de lå under gennemsnittet, og 42% angav, at deres karaktergennemsnit var under 8. Tabel 4.9 viser fordelingen af det oplyste karaktergennemsnit blandt dem, der havde erfaring med at sniffe og dem, der ikke havde, opdelt på køn. Af tabellen fremgår, at drengene 1,5 gange så hyppigt fik under 8, hvis de havde erfaring med at sniffe.

Tabel 4.9. Elevernes færdigheder samt fravær i skolen i relation til erfaring med at sniffe.

Fagligt niveau og fravær i skolen		Erfaring med at sniffe		χ^2	<i>p</i>
		Ja %	Nej %		
Karakter under 8	Dreng	60	40	11	0,001
	Piger	35	24	4,6	0,03
Fraværende grundet sygdom	Dreng	34	36	0,1	0,7
	Piger	59	46	4,3	0,04
Fraværende grundet pjæk	Dreng	34	20	7,3	0,007
	Piger	38	20	11	0,001

For pigernes vedkommende var forskellen mindre udtalt, men dog statistisk signifikant.

Fravær i skolen

36% af alle drengene og 47% af pigerne havde været fraværende på grund af sygdom den sidste måned, og 21% af eleverne havde pjækket den sidste måned.

Svarfordelingerne kan ses i spørgsmål 5, appendiks I. Tabel 4.9 viser relationen mellem at have erfaring med at sniffe og fravær i skolen. Med hensyn til fravær grundet sygdom var der ikke den store forskel. Derimod havde elever, der havde sniffet, været 1,5-2 gange så hyppigt fraværende grundet pjæk den sidste måned.

5

Beroligende medicin

Fordeling af beroligende medicin

Spørgeskemaet indeholdt en række spørgsmål om erfaringer med forskellige typer af medicin, som ikke umiddelbart kan klassificeres som illegale rusmidler. Det drejede sig om nerve-/sove medicin af typen benzodiazepin (f.eks. stesolid, diazepam, apodorm og rohypnol). Der blev spurgt til erfaring både med den lægeordnede og den ikke-lægeordnede medicin. I 1995 i ESPAD-undersøgelsen blev der også spurgt til erfaring med beroligende medicin. I den europæiske del af ESPAD-undersøgelsen sammenlignede man det ikke-lægeordnede forbrug i de europæiske lande. Desværre blev det i det danske spørgeskema ikke præciseret, at det var den ikke-lægeordnede erfaring, der blev spurgt om, så tallet for Danmark må betragtes som et absolut maksimumstal, fordi det formentlig også indeholder forbrug af den lægeordnede beroligende medicin. Af

tabel 5.1 fremgår, at lande med den højeste procentandel var Polen, Litauen, Tjekkiet og Danmark. De lande, der havde den laveste andel, var Norge, Ukraine og Estland.

I 1999 var der mulighed for at se både på det lægeordnede forbrug og den ikke-lægeordnede medicin. Svarfordelingen findes i spørgsmål 28 og 29, appendiks I. I tabel 5.2 ses, at omkring 5-6% havde erfaring med beroligende medicin, dels uden recept dels efter lægeordination. Der var ikke forskel på pigers og drenges erfaring. Det fremgår ligeledes, at der ikke var det store overlap mellem unge, der havde erfaring med medicinen efter lægeordination og unge, der havde erfaring med stoffet, uden at det var lægeordineret.

Tilgængelighed

Omkring halvdelen af de unge mente, at det var svært at få fat på beroligende medicin (51% af drengene og 48% af pigerne), mens 27% mente, at det

Tabel 5.1. Procentandel af unge, der havde erfaring med ikke-lægeordneret beroligende medicin. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1995.

Lande hvor andelen, der havde prøvet beroligende medicin, var:		Erfaring med sove-/nervemedicin %
Høj	Polen	18
	Litauen	15
	Tjekkiet	11
	Danmark*	11
Lav	Ukraine	3
	Norge	3
	Estland	2

* Både læge- og ikke-lægeordneret medicin

Tabel 5.2. Andelen, der havde erfaring med beroligende medicin. Drenge og piger i 9. klasse. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Beroligende medicin	Drenge N=857 %	Piger N=911 %	I alt N=1768 %
Uden recept	5,5	5,5	5,5
Lægeordineret	7,5	5,6	6,5
I alt (enten lægeordineret og/eller uden recept)	11,2	9,8	10,5

Tabel 5.3. 9. klasse elevers erfaringer med hash samt alkoholadfærd i relation til, om de havde taget beroligende medicin.

Erfaring med andre rusmidler		Taget beroligende medicin							
		På recept fra en læge				Uden recept fra en læge			
		Ja %	Nej %	χ^2	p	Ja %	Nej %	χ^2	p
Røget hash ≥ 3 gange	Drenge	14	21	1,5	0,2	26	19	1,5	0,2
	Piger	28	13	9,1	0,003	29	12	11	0,001
Fuld ≤ 13 år	Drenge	52	46	0,6	0,4	59	46	3,0	0,09
	Piger	65	36	17	<0,001	45	37	1,3	0,3
Drukket ≥ 6 genstande pr. gang ≥ 5 gange sidste måned	Drenge	22	12	5,1	0,02	13	13	0,0	0,92
	Piger	18	6	12	0,001	2	6	1,5	0,2
Prøvet amfetamin	Drenge	6	5	0,1	0,71	12	5	4,2	0,04
	Piger	14	2	26	<0,001	8	2	8,3	0,004
Prøvet ecstasy	Drenge	8	4	2,7	0,10	9	4	3,5	0,06
	Piger	16	2	42	<0,001	11	2	15	<0,001

var let. Omkring en fjerdedel svarede »ved ikke« til spørgsmålet.

Erfaring med beroligende medicin sammen med rusmidler

I tabel 5.3 vises forbruget af rusmidler blandt elever, som havde erfaring med beroligende medicin, både hvis det var lægeordineret, og hvis det var uden recept. Drengenes havde dobbelt så hyppigt prøvet ecstasy, hvis de havde erfaring med beroligende medicin, uafhængigt af om det var på recept eller ej. Forskellen var dog ikke statistisk signifikant (p er mellem 0,06 og 0,1). Der var derimod signifikant flere, der havde erfaring med alkoholoverforbrug i form af »binge drinking« (drukket ≥ 6 genstande pr. gang \geq

5 gange den sidste måned) blandt dem, der havde fået medicinen på recept, mens denne forskel ikke var til stede for dem, der havde erfaring med den ikke-lægeordinerede medicin. For pigernes vedkommende tegnede der sig et lidt andet mønster. Signifikant flere havde erfaring med hash, ecstasy og amfetamin, hvis de havde prøvet beroligende medicin, uafhængigt af om det var lægeordineret eller ej. En større andel havde ligeledes erfaring med et stort forbrug af alkohol, hvis de havde taget beroligende medicin, som var ordineret af en læge. Denne forskel var ikke til stede for den ikke-lægeordinerede medicin.

Table 5.4. Procentandel af unge, der havde erfaring med **lægeordineret** beroligende medicin. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande hvor andelen, der havde prøvet beroligende medicin, var:		Erfaring med sove-/nervemedicin %
Høj	Tjekkiet	26
	Kroatien	18
	Frankrig	18
	Danmark	7
Lav	Grækenland	4
	Ukraine	4
	Estland	3

Table 5.5. Procentandel af unge, der havde erfaring med **ikke-lægeordineret** beroligende medicin. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande hvor andelen, der havde prøvet beroligende medicin, var:		Erfaring med sove-/nervemedicin %
Høj	Tjekkiet	18
	Polen	18
	Frankrig	12
	Danmark	5
Lav	Ukraine	3
	Letland	3
	Estland	2

Udviklingen fra 1995 til 1999

Som anført i indledningen til dette kapitel er der ikke spurgt på præcis samme måde i 1995 og i 1999 angående erfaring med beroligende medicin, og selv om man således ikke direkte kan sammenligne resultaterne fra de to undersøgelser, kan man måske alligevel give et kvalificeret bud ved at kombinere spørgsmålene i 1999. Ved at sammenligne estimaterne i tabel 5.1 og 5.2 ses, at andelen, der havde erfaring med beroligende medicin, uafhængigt af om det var lægeordineret eller ej, ligger på samme niveau i 1995 og 1999.

Sammenligning med de øvrige ESPAD-lande

Som omtalt var det i undersøgelsen i 1999 muligt at sammenligne niveauet i Danmark med de øvrige ESPAD-lande, både når det gælder den lægeordinerede og den ikke-lægeordinerede erfaring med beroligende medicin. I begge tilfælde lå den danske procentandel under det gennemsnitlige niveau, som var 10% for den lægeordinerede erfaring og 7% for den ikke-lægeordinerede (tabel 5.4 og 5.5). Den højeste procentandel blev fundet i Tjekkiet, hvor 26% havde erfaring med den lægeordinerede medicin.

Med hensyn til ikke-lægeordineret beroligende medicin var det mest udbredt i Tjekkiet og Polen (18%). Sammenlignes med tabel 5.1 ses, at begge lande også i 1995 havde en høj andel af brugere.

Tabel 5.6. Erfaring med beroligende medicin i relation til familiens økonomi og uddannelsesniveau.

Erfaring med beroligende medicin		Familiens økonomiske situation i forhold til andre				χ^2 -trend	p
		Dårlig %	Det samme %	Bedre %			
Drenge	På recept	14	8	7	3,1	0,08	
	Uden recept	16	6	4	11,1	0,001	
Piger	På recept	11	3	7	0,4	0,5	
	Uden recept	12	4	6	0,09	0,8	

Erfaring med beroligende medicin		Familiens uddannelsessituation (= den højest uddannede af forældrene)			χ^2 -trend	p
		Skole \leq 10 år %	Mellemlang uddannelse %	Lang uddannelse %		
Drenge	På recept	5	8	12	4,2	0,04
	Uden recept	7	5	6	0,2	0,7
Piger	På recept	7	5	4	1,6	0,2
	Uden recept	6	5	7	0,003	1,0

Opvækstvilkår

Familiens økonomiske rammer

I undersøgelsen blev familiens økonomi belyst med to forskellige spørgsmål. I kapitel 2 om alkohol er der redegjort for, at det er elevens vurdering af familiens økonomiske situation, der er valgt til de videre analyser. Af tabel 5.6 fremgår, at for drengenes vedkommende var den højeste andel, der havde erfaring med beroligende medicin, at finde blandt dem, der vurderede familiens økonomiske situation som dårligere end andres. Forskellen var mest udtalt, når man så på erfaring med ikke-lægeordineret beroligende medicin. For pigernes vedkommende var der ikke samme trend, derimod var den laveste andel at finde blandt dem, der vurderede, at deres families økonomi var på samme niveau som andres. Hvis man så på uddannelsesniveau af forældrene, var der

for drengenes vedkommende signifikant flere blandt dem, der havde forældre med lang uddannelse, der havde erfaring med receptpligtig beroligende medicin. Denne forskel var ikke til stede for pigernes vedkommende. Heller ikke for beroligende medicin taget uden recept var der nogen forskel i andelen i de forskellige grupper af uddannelser.

Hjemmets opmærksomhed over for de unge

Langt de fleste unge svarede, at deres forældre vidste, hvor de befandt sig lørdag aften (94%, se spørgsmål 45, appendiks I). Det ses af tabel 5.7, at der kun var signifikant forskel mellem forældrenes viden om, hvor deres barn var lørdag aften og erfaring med beroligende medicin i gruppen af piger, som havde erfaring med receptpligtig medicin, og hverken for drengenes eller pigernes vedkommende havde det betydning for forbruget, om forældrene satte stramme regler for deres børns færden udenfor hjemmet.

Tabel 5.7. Erfaring med beroligende medicin i relation til forældrenes viden om, hvor de unge tilbragte lørdag aften samt opdragelsestradition.

		Forældrene vidste, hvor deres barn var lørdag aften			
Erfaring med beroligende medicin		Sommetider/ sjældent %	Som regel %	χ^2	<i>p</i>
Drenge	På recept	10	7	0,57	0,5
	Uden recept	7	5	0,18	0,7
Piger	På recept	12	5	4,3	0,04
	Uden recept	11	5	2,7	0,1

		Stramme regler uden for hjemmet			
Erfaring med beroligende medicin		Sommetider/ sjældent %	Som regel %	χ^2	<i>p</i>
Drenge	På recept	7	8	0,05	0,8
	Uden recept	6	4	1,2	0,3
Piger	På recept	6	5	0,04	0,9
	Uden recept	6	5	0,12	0,7

Omgivelsernes rusmiddeladfærd

Mens der ikke var den store forskel på forældrenes opdragelsestradition og de unges forbrug af beroligende medicin, tegner der sig et andet billede, når man ser på omgivelsernes forbrug. Eleverne blev spurgt om vennernes erfaring med sove- og nerve-medicin. Af spørgsmål 38, appendiks I fremgår, at over 83% mente, at ingen af deres venner havde erfaring med ikke-lægeordineret medicin. I tabel 5.8 ses svarfordelingen i relation til egen erfaring med beroligende medicin. Blandt dem, der svarede ja til, at nogle af deres venner havde erfaring med beroligende medicin, havde 6 til 7 gange så ofte selv erfaring med den ikke-lægeordinerede medicin. Forskellen var mindre udtalt, men dog stadig signifikant, når man så på erfaring med den lægeordinerede medicin.

Svarfordelingen på spørgsmålet: »Er der nogle af dine ældre søskende, der tager beroligende medicin?« kan ses i spørgsmål 39, appendiks I. Blandt dem, der havde ældre søskende, var der 3% af drengene og 4% af pigerne, der angav, at deres ældre søskende havde erfaring med beroligende medicin. Sættes dette i relation til de unges egen erfaring, finder man, at signifikant flere unge havde erfaring med beroligende medicin, som ikke var lægeordineret, hvis deres ældre søskende havde erfaring (tabel 5.8). Denne forskel var ikke statistisk signifikant, hvis man så på erfaring med lægeordineret medicin.

Tabel 5.8. Erfaring med beroligende medicin i relation til viden om venners og søskendes forbrug.

Erfaring med beroligende medicin		Tager nogle af dine venner beroligende medicin, som ikke er ordineret af en læge?			
		Ja %	Nej %	χ^2	<i>p</i>
Drenge	På recept	14	6	10,5	0,001
	Uden recept	22	3	74,4	<0,001
Piger	På recept	14	4	22,5	<0,001
	Uden recept	17	3	48,1	<0,001

Erfaring med beroligende medicin		Tager nogle af dine ældre søskende beroligende medicin, som ikke er ordineret af en læge?			
		Ja %	Nej %	χ^2	<i>p</i>
Drenge	På recept	13	8	0,3	0,6
	Uden recept	44	4	50,4	<0,001
Piger	På recept	14	5	3,3	0,07
	Uden recept	19	4	9,7	0,002

Tabel 5.9. Elevernes fritidsinteresser i relation til egen erfaring med beroligende stoffer.

Fritidsinteresser		Taget beroligende medicin							
		På recept fra en læge				Uden recept fra en læge			
		Ja %	Nej %	χ^2	<i>p</i>	Ja %	Nej %	χ^2	<i>p</i>
Spillede på computer dagligt	Drenge	45	46	0,01	0,9	41	47	0,5	0,5
	Piger	4	8	1,14	0,3	11	8	0,4	0,5
Fjernsyn mere end 2 timer dagligt	Drenge	47	50	0,2	0,7	37	50	3,0	0,09
	Piger	47	44	0,2	0,7	63	43	7,6	0,006
Læste i en bog hver måned	Drenge	19	29	3,1	0,08	20	29	1,8	0,2
	Piger	54	61	1,0	0,3	52	61	1,5	0,2
Dyrkede sport ugentligt	Drenge	76	80	0,6	0,4	72	80	2,0	0,2
	Piger	74	74	0,007	0,9	60	75	5,3	0,02
Gik i byen ugentligt	Drenge	47	49	0,1	0,7	57	48	1,1	0,3
	Piger	63	44	7,2	0,007	60	44	4,5	0,03

Fritidsliv

Eleverne blev spurgt om, hvor ofte de foretog sig forskellige aktiviteter i fritiden såsom at spille på computer, læse en bog eller deltage i sportsaktiviteter. Svarfordelingen på de enkelte spørgsmål kan ses i spørgsmål 3 og 4, appendiks I. I kapitel 2 er der redegjort for, hvorledes de enkelte variable er anvendt i de videre analyser.

Tabel 5.9 viser tidsforbrug på forskellige fritidsaktiviteter sat i relation til forbrug af beroligende medicin. For de fleste fritidsaktiviteter gælder, at der ikke var signifikant forskel på, om man havde erfaring med beroligende medicin eller ej. Der var en tendens til, at drenge, der havde fået beroligende medicin på recept, lidt sjældnere læste i en bog end dem, der ingen erfaring havde med lægeordineret medicin (19% over for 29%), men forskellen var ikke statistisk signifikant. For pigernes vedkommende var der flere statistisk signifikante forskelle at bemærke. Piger, der havde erfaring med beroligende medicin, gik lidt hyppigere i byen end dem, der ikke havde erfaring, og resultatet var gældende både for den lægeordinerede og den ikke-lægeordinerede medicin. Hvis man så på piger, der havde erfaring med ikke-lægeordineret, beroligende medicin, dyrkede de mindre sport og så mere fjernsyn end piger, der ikke havde

erfaring. For den lægeordinerede medicin var disse forskelle ikke til stede.

Skoleforhold

Færdigheder i skolen

To spørgsmål relaterede sig til, hvorledes eleverne klarede sig i skolen. De blev dels spurgt om, hvor de mente de lå i forhold til gennemsnittet i klassen og dels spurgt om, hvilken gennemsnitskarakter, de havde. Svarfordelingen på spørgsmålene kan ses i spørgsmål 6 og 54, appendiks I. De to variable er tæt forbundne, og i de videre analyser er der derfor kun anvendt den ene (gennemsnitskarakteren). Svarene på dette spørgsmål er efterfølgende grupperet i to grupper: de, der havde fået 8 eller derover og de, der fik under 8. For en mere detaljeret gennemgang af denne opdeling henvises til kapitel 2. I tabel 5.10 er et karaktergennemsnit under 8 sammenholdt med elevernes erfaring med beroligende medicin. For pigernes vedkommende var der en tendens til, at procentandelen, der havde en karakter under 8, var højere blandt piger, der havde erfaring med beroligende medicin, uafhængigt af om det var på recept eller ej (33-35% sammenlignet med 24%). Forskellen var dog ikke statistisk signifikant. For drengenes vedkommende var der ingen forskel.

Tabel 5.10. Elevernes færdigheder samt fravær i skolen i relation til erfaring med beroligende medicin.

Fagligt niveau og fravær i skolen		Taget beroligende medicin							
		På recept fra en læge				Uden recept fra en læge			
		Ja %	Nej %	χ^2	p	Ja %	Nej %	χ^2	p
Karakter under 8	Drenge	42	42	0,008	0,9	44	42	0,07	0,8
	Piger	33	24	2,1	0,2	35	24	2,9	0,09
Fraværende grundet sygdom	Drenge	40	36	0,4	0,5	43	35	1,2	0,3
	Piger	57	46	2,3	0,1	47	54	0,9	0,3
Fraværende grundet pjæk	Drenge	28	21	0,3	0,6	36	20	5,7	0,02
	Piger	18	21	0,8	0,4	24	21	0,2	0,7

Fravær i skolen

Eleverne blev bedt om at vurdere, hvor mange skoledage de havde været fraværende de sidste 30 dage, dels på grund af sygdom og dels på grund af pjæk. I alt havde 35% af drengene været fraværende grundet sygdom og 21% grundet pjæk. For pigernes vedkommende var tallene henholdsvis 47% og 22%. Svarfordelingen kan ses i spørgsmål 5, appendiks I. I tabel 5.10 er elevernes fravær i skolen sat i relation til erfaring med beroligende medicin. Af tabellen fremgår, at med hensyn til fravær på grund af sygdom var

der ikke signifikant forskel på dem, der havde erfaring med beroligende medicin sammenlignet med de øvrige, hverken for den lægeordnede eller den ikke-lægeordnede medicin. For fravær på grund af pjæk tegnede der sig et andet mønster. Drengene, der havde erfaring med den ikke-lægeordnede medicin, havde næsten dobbelt så hyppigt været fraværende på grund af pjæk (36% over for 20%). Denne forskel var ikke til stede for pigernes vedkommende.

6

Stærkere stoffer

Fordeling af de stærkere stoffer

I de senere år har der været tiltagende opmærksomhed over for unges forbrug af og eksperimenter med narkotiske stoffer, specielt ecstasy og amfetamin (de CNS-stimulerende midler). I 1995 fandt vi i Danmark, at 3% af de unge i 9. klasse havde prøvet en eller anden form for illegalt stof (udover hash). Til sammenligning lå Storbritannien, Irland og Italien på henholdsvis 21, 16 og 8%. I resten af de deltagende ESPAD-lande var erfaringerne med stofferne sparsomme, og i ingen af de resterende lande var der mere end 4%, der havde prøvet et eller flere af disse stoffer. Tabel 6.1 viser procentandelen for erfaringerne med udvalgte stoffer i 1995. De lande, der havde de højeste procentandele med hensyn til erfaring med amfetamin og ecstasy, var alle beliggende i Storbritannien.

I figur 6.1 ses, hvor stor en andel af eleverne i Danmark, der havde erfaring med de forskellige typer af

narkotika i 9. klasse. Anvendelsen af de stærkere stoffer var ikke særlig udbredt blandt skoleelever. Det fremgår, at både blandt piger og drenge var de to hyppigst anvendte stoffer ecstasy og amfetamin. Det fremgår ligeledes, at andelen var højere blandt drenge end blandt piger. Op mod en tredjedel af dem, der havde erfaring med enten ecstasy eller amfetamin, angav at have prøvet begge stoffer. I alt 17% anførte, at det første stof, de prøvede, var amfetamin eller ecstasy, og 67% anførte, at de var startet med hash.

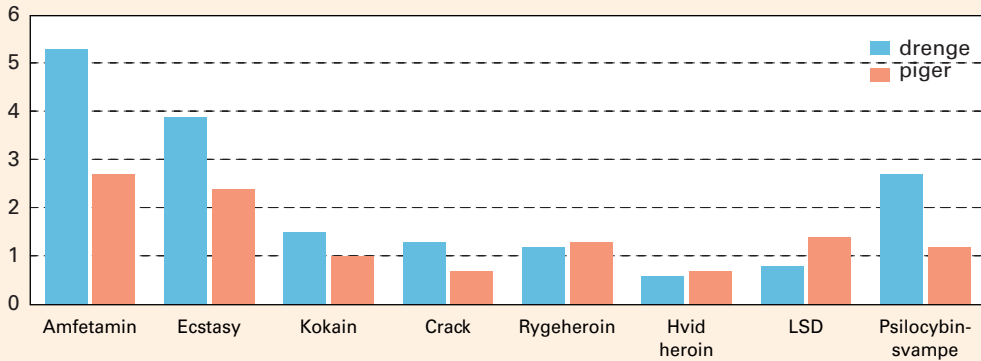
Tilgængelighed

Langt de fleste elever havde hørt om de fleste af de stærkere stoffer. Mere end 90% havde hørt om heroin, kokain, ecstasy og amfetamin. Omkring 75% havde hørt om crack og LSD, mens kun 25% havde hørt om psilocybinsvampe. De unge blev også spurgt om, hvor let de troede, at det var at få fat på forskellige typer narkotika. Tabel 6.2 beskriver stoffernes tilgængelighed. Omkring 30% mente, at det ville væ-

Figur 6.1. Stærkere stoffer. Andelen, der havde prøvet forskellige former for narkotiske stoffer fordelt på køn. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande hvor andelen, der havde prøvet illegale stoffer, var:		Type af stof		
		Amfetamin %	Ecstasy %	Heroin %
Høj	Skotland	22	12	2
	England	12	8	2
	Wales	11	6	2
	Danmark	2	1	2
Lav	Finland	0	0	0
	Ungarn	0	0	0
	Litauen	0	0	0

Figur 6.1. Stærkere stoffer. Andelen, der havde prøvet forskellige former for narkotiske stoffer fordelt på køn. ESPAD-undersøgelsen 1999. %.

re let at få fat i ecstasy eller amfetamin, for de øvrige stoffer lå tallet omkring 20%. Mere end halvdelen mente, at det ville være svært at få fat i de narkotiske stoffer.

Erfaring med amfetamin og/eller ecstasy og andre rusmidler

I tabel 6.3 ses, hvor stor en andel, der havde erfaring med hash blandt dem, der havde erfaring med amfetamin og/eller ecstasy sammenlignet med dem, der ikke havde erfaring. Det ses, at ca. $\frac{3}{4}$ af dem, der havde taget amfetamin eller ecstasy, også havde røget hash flere gange. Med hensyn til alkoholadfærd var de to grupper også forskellige. De, der havde erfaring med amfetamin eller ecstasy, havde dobbelt så hyppigt været fulde, inden de blev 14 år, ligesom

en større andel havde haft flere store drikkeepisoder inden for den sidste måned.

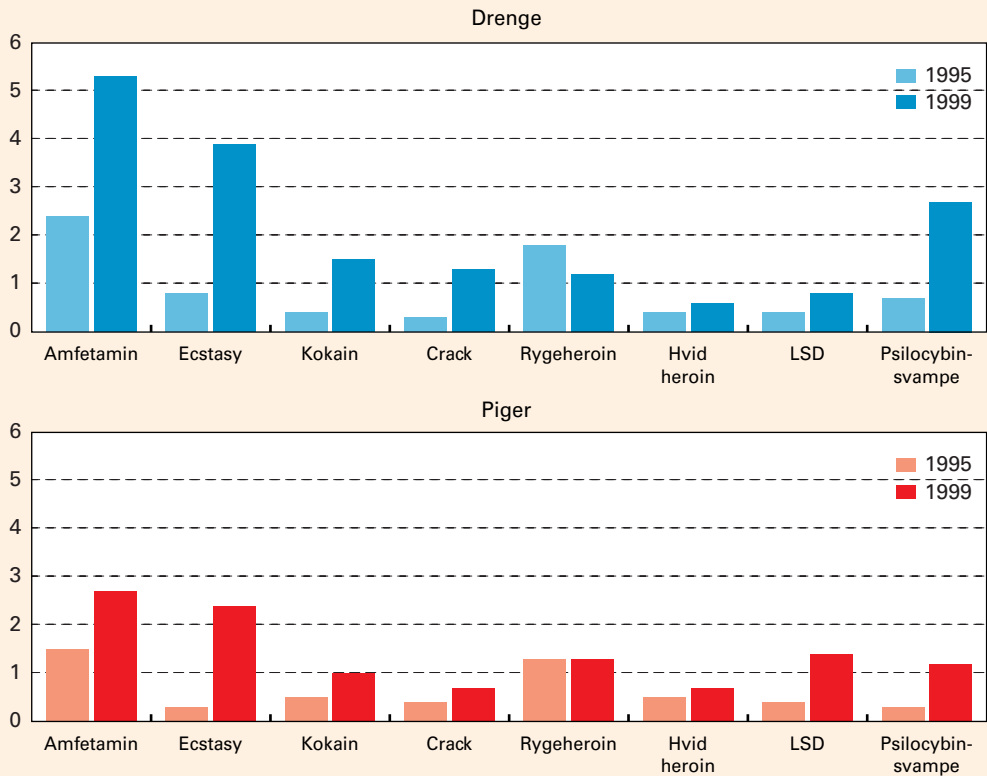
Udviklingen fra 1995 til 1999

For de fleste af de stoffer, eleverne blev spurgt om, var der en stigning i andelen, der havde prøvet dem. Stigningen var statistisk signifikant for amfetamin, ecstasy, crack (drenge), LSD (piger), kokain (drenge) samt psilocybinsvampe. Specielt for ecstasy var der en stor stigning. I 1995 var der 0,3-0,8%, der havde erfaring med stoffet. En andel der på 4 år var vokset til 2,4% hos pigerne og 5,3% hos drengene. Dobbelt så mange havde prøvet amfetamin i 1999 sammenlignet med 1995. Til gengæld var andelen af drenge, der havde erfaring med rygeheroin, faldet fra 1995 til 1999.

Tablet 6.2. Tilgængelighed. Elevernes svar på, hvilke muligheder de havde for at få fat på et af de stærkere stoffer.

Stofstype	Drenge			Piger		
	Svært %	Let %	Ved ikke %	Svært %	Let %	Ved ikke %
Amfetamin	47	32	21	49	26	25
Ecstasy	48	33	19	47	29	24
Crack	56	20	25	55	15	30
Kokain	58	20	22	55	17	28
Heroin	58	20	23	54	17	28
Rygeheroin	57	21	22	53	19	28
LSD	54	22	23	52	20	28
Psilocybinsvampe	55	18	27	54	13	34

Figur 6.2. Erfaring med forskellige former for narkotika. Udviklingen fra 1995 til 1999. ESPAD-undersøgelsen 1999. %.

Sammenligning med de øvrige ESPAC-lande
 I Danmark havde 5% erfaring med et illegalt rusmiddel udover hash. Det var lidt under gennemsnittet af samtlige deltagende ESPAD-lande, hvor ande-

len var 6%. I tabel 6.4 er lande med et højt forbrug sammenstillet med lande med et lavt forbrug. Landene er udvalgt på baggrund af den samlede andel af illegalt rusmiddelforbrug (udover hash). Af tabellen

Tablet 6.3. 9. klasse elevers erfaringer med hash samt alkoholadfærd i relation til, om de havde prøvet amfetamin og/eller ecstasy.

Erfaring med andre rusmidler		Erfaring med amfetamin og/eller ecstasy			
		Nej %	Ja %	χ^2	p
Røget hash \geq 3 gange	Drengene	15	73	116	<0,001
	Piger	10	84	166	<0,001
Fuld \leq 13 år	Drengene	44	73	18	<0,001
	Piger	36	81	31	<0,001
Drukket \geq 6 genstande pr. gang \geq 5 gange sidste måned	Drengene	11	32	33	<0,001
	Piger	6	22	15	<0,001

Tabel 6.4. Procentandel af unge, der havde erfaring med amfetamin, ecstasy eller heroin. Resultater fra syv udvalgte lande. ESPAD-undersøgelsen 1999.

Lande hvor andelen, der havde prøvet illegale stoffer, var:		Type af stof			
		Amfetamin %	Ecstasy %	Rygeheroin %	Anden heroin %
Høj	Storbritannien	8	3	3	0
	Polen	7	3	5	1
	Letland	4	6	7	2
	Danmark	4	3	1	1
Lav	Finland	1	1	1	0
	Malta	1	2	1	0
	Sverige	1	1	1	0

er procentandelen vist for udvalgte stoffer. Det land, som rapporterede det højeste forbrug, var lige som i 1995 Storbritannien, hvor 13% af de unge rapporterede, at de havde erfaring med et illegalt rusmiddel, heraf 8% med amfetamin. Den tilsvarende andel i Letland og Polen var 11%. Som det ligeledes ses i tabellen, var fordelingen af stoffer i de enkelte lande forskellig.

Opvækstvilkår

I de følgende afsnit vil vi se nærmere på de 5,5% af eleverne, der havde prøvet enten ecstasy eller amfetamin, der var de to mest udbredte stoffer i Danmark. Først ser vi på de påvirkninger, de unge modtager fra nærmiljøet, dvs. forældre, søskende og venner, derefter på skole og fritidsliv.

Familiens økonomiske rammer

I undersøgelsen blev familiens økonomi belyst på to forskellige måder. I kapitlet om alkohol er der redegjort for, at kun den ene variabel er valgt til analysen (vurdering af familiens økonomiske situation). Af tabel 6.5 ses, at familiens økonomi for drengenes vedkommende kun i ringe grad var associeret med, om de unge havde erfaring med ecstasy og/eller amfetamin. Hos pigerne var der en tendens til en U-formet sammenhæng, således at den laveste andel, der havde prøvet ecstasy, var at finde blandt dem, hvis fami-

lie havde en økonomi som de fleste. En anden måde at vurdere de unges opvækstvilkår på er at se på forældrenes uddannelse. Af tabel 6.5 ses, at forældrenes uddannelse ikke var associeret med de unges eksperimenter med ecstasy og/eller amfetamin.

Hjemmets opmærksomhed over for de unge

Langt de fleste forældre vidste, hvor deres børn befandt sig lørdag aften. I spørgsmål 45, appendiks I ses, at 94% af de unge mente, at deres forældre altid eller næsten altid vidste, hvor de var lørdag aften. Sættes erfaring med ecstasy og/eller amfetamin i relation til forældrenes viden om, hvor deres barn var lørdag aften, var der signifikant forskel. Denne forskel var mest udtalt for pigernes vedkommende, hvor 3% af den gruppe, hvor forældrene vidste, hvor de var lørdag aften, havde erfaring med ecstasy og/eller amfetamin mod 19% i den gruppe, der aldrig eller kun sjældent vidste, hvor deres teenage-børn tilbragte lørdag aften. Til gengæld havde det for drengenes vedkommende ingen betydning, om forældrene satte stramme regler for deres færden udenfor hjemmet. For pigernes vedkommende var der lidt flere blandt dem, der som regel havde stramme regler, der havde erfaring med amfetamin eller ecstasy sammenlignet med dem, der ingen eller kun sjældent havde regler (5% mod 2%).

Tabel 6.5. Erfaring med ecstasy og/eller amfetamin i relation til familiens økonomi og uddannelsesniveau.

Erfaring med: Ecstasy/amfetamin		Familiens økonomiske situation i forhold til andre		
		Dårlig %	Det samme %	Bedre %
Dreng		8	7	7
Piger		8	2	5
Erfaring med: Ecstasy/amfetamin		Familiens uddannelsessituation		
		Skole ≤ 10 år %	Mellemlang uddannelse %	Lang uddannelse %
Dreng		9	5	8
Piger		3	4	4

Tabel 6.6. Erfaring med ecstasy og/eller amfetamin i relation til forældrenes viden om, hvor de unge tilbragte lørdag aften samt opdragelsestradition.

Erfaring med: Ecstasy/amfetamin		Forældre vidste, hvor deres barn var lørdag aften			χ^2	p
		Somme tider/sjældent %	Som regel %			
Dreng		23	6	27	<0,001	
Piger		19	3	29	<0,001	
Erfaring med: Ecstasy/amfetamin		Stramme regler uden for hjemmet			χ^2	p
		Somme tider/sjældent %	Som regel %			
Dreng		7	7	0,02	0,89	
Piger		2	5	5	0,03	

Tabel 6.7. Erfaring med ecstasy og/eller amfetamin i relation til viden om venners og søskendes forbrug.

Tager nogle af dine:		Erfaring med ecstasy/amfetamin		χ^2	p
		Ja %	Nej %		
Venner amfetamin?	Dreng	22	2	91	<0,001
	Piger	13	1	62	<0,001
Venner ecstasy?	Dreng	18	4	40	<0,001
	Piger	12	2	47	<0,001
Søskende ecstasy?	Dreng	40	8	14	<0,001
	Piger	23	4	18	<0,001

Omgivelsernes rusmiddeladfærd

Eleverne blev spurgt om vennernes vaner med hensyn til bl.a. ecstasy og amfetamin. Af spørgsmål 38, appendiks I fremgår, at over 75% mente, at ingen af

vennerne havde erfaring med stofferne. I tabel 6.7 ses svarfordelingen i relation til egen erfaring med ecstasy. De, der svarede ja til, at nogle af deres venner havde erfaring med amfetamin eller ecstasy,

Tabel 6.8. Elevernes fritidsinteresser i relation til erfaring med ecstasy og/eller amfetamin.

Fritidsinteresser		Erfaring med ecstasy og/eller amfetamin			
		Ja %	Nej %	χ^2	p
Spillede på computer dagligt	Dreng	29	47	7,9	0,005
	Piger	3	8	1,5	0,21
Fjernsyn mere end 2 timer dagligt	Dreng	46	50	0,4	0,52
	Piger	38	45	0,7	0,42
Dyrkede sport ugentligt	Dreng	78	80	0,2	0,63
	Piger	54	75	7,7	0,005
Læste i en bog hver måned	Dreng	21	29	1,6	0,20
	Piger	51	61	1,4	0,24
Gik i byen ugentligt	Dreng	75	47	17	<0,001
	Piger	77	43	16	<0,001

havde 5 til 10 gange så ofte selv erfaring med ecstasy eller amfetamin.

Svarfordelingen på spørgsmålet: »Er der nogle af dine ældre søskende, der tager ecstasy?« kan ses i appendiks I, spørgsmål 39. Blandt dem, der havde ældre søskende, var der 1,9% af drengene og 3,8% af pigerne, der angav, at deres ældre søskende havde erfaring. Sættes det i relation til de unges egen erfaring, finder man, at signifikant flere unge havde erfaring med amfetamin og/eller ecstasy, hvis deres ældre søskende havde erfaring (tabel 6.7).

Fritidsliv

I undersøgelsen blev eleverne bedt om at svare på, hvor meget tid de brugte på forskellige fritidsinteresser såsom computerspil og sport. I kapitlet om alkohol er der redegjort for, hvorledes svarene er grupperet. Næsten halvdelen af drengene spillede på computer dagligt mod 8% af pigerne. Mere end 70% dyrkede sport hver uge, og dobbelt så mange piger som drenge læste en bog hver måned. Omkring 50% af både drenge og piger så tv mere end 2 timer dagligt og gik i byen hver uge. Den gruppe, der havde erfaring med ecstasy og/eller amfetamin, gik hyppigere i byen, men spillede mindre hyppigt på computer (tabel 6.8). For pigernes vedkommende var der

færre i gruppen, der havde erfaring med amfetamin og/eller ecstasy, der dyrkede sport ugentligt (54% mod 75%). Denne forskel var ikke til stede for drengenes vedkommende. Derimod var der hverken for drengenes eller pigernes vedkommende forskel på, hvor hyppigt de læste en bog, eller hvor meget de så fjernsyn.

Skoleforhold

I dette afsnit ser vi på elevernes færdigheder i skolen og hyppigheden af pjæk blandt de elever, der havde erfaring med ecstasy og/eller amfetamin.

Færdigheder i skolen

Omkring 42% af alle elever angav, at deres karaktergennemsnit var under 8. Hvis man ser på, hvordan fordelingen var i gruppen, der havde erfaring med ecstasy og/eller amfetamin, var der forskel på piger og drenge (tabel 6.9). For pigernes vedkommende var der dobbelt så mange, der angav, at de havde en karakter under 8. Denne forskel var ikke til stede for drengenes vedkommende.

Fravær i skolen

36% af alle drengene og 47% af pigerne havde været fraværende mindst 1 gang på grund af sygdom den

Table 6.9. Elevernes færdigheder samt fravær i skolen i relation til erfaring med ecstasy og/eller amfetamin.

Fagligt niveau og fravær i skolen		Erfaring med ecstasy og/eller amfetamin			
		Ja %	Nej %	χ^2	<i>p</i>
Karakter under 8	Dreng	54	41	4,0	0,05
	Pige	57	23	21	<0,001
Fraværende grundet sygdom	Dreng	38	35	0,1	0,74
	Pige	68	46	5,8	0,02
Fraværende grundet pjæk	Dreng	38	20	11	<0,001
	Pige	41	21	7,1	0,008

sidste måned, og 21% af eleverne havde pjækket den sidste måned. Svarfordelingerne kan ses i spørgsmål 5, appendiks I. Hvis man ser på fravær grundet sygdom i gruppen, der havde erfaring med amfetamin/ecstasy, var drengene ikke hyppigere syge end dem, der ikke havde erfaring, mens pigerne lidt hyppigere

havde været fraværende grundet sygdom (68% over for 46%). Når man så på pjæk, tegnede der sig et lidt andet billede. Blandt elever, der havde erfaring med amfetamin/ecstasy, var procentdelen, der havde pjækket inden for den sidste måned, det dobbelte.

Litteraturliste

- (1) Hibell B, Andersson B, Bjarnason T, Kokkevi A, Morgan M, Narusk A. The 1995 ESPAD Report. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 26 European Countries. Stockholm: CAN, 1997.
- (2) Sabroe S, Fonager K. Unge alkoholforbrug i et europæisk perspektiv. I: Sundhedsstyrelsen, editor. Alkohol- og narkotikamisbruget 1997. København: Sundhedsstyrelsen, 1998: 67-74.
- (3) Sabroe S, Fonager K. Unge erfaringer med illegale rusmidler i et europæisk perspektiv. I: Sundhedsstyrelsen, editor. Alkohol- og narkotikamisbruget 1997. København: Sundhedsstyrelsen, 1998: 80-91.
- (4) Sabroe S, Fonager K. Unge og rusmidler. En undersøgelse af 9. klasses elever. København: FADL's Forlag, 1996.
- (5) Hibell B, Andersson B, Ahlström S, Balakireva O, Bjarnason T, Kokkevi A et al. The 1999 ESPAD Report. Alcohol and Other drug Use Among Students in 30 European Countries. Stockholm: CAN, 2000.
- (6) Sabroe S, Fonager K. Resumé og konklusioner fra ESPAD-rapporten: »The 1999 ESPAD Report. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 30 European Countries«. 1-9-2002: <http://www.alkoholviden.dk/unge&alkohol>.
- (7) Currie C, Hurrelmann K, Setterbulte W, Smith R, Todd J. Health and Health Behaviour among Young People. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2000.
- (8) Mäkelä P, Fonager K, Hibell B, Nordlund S, Sabroe S, Simpura J. Drinking Habits in the Nordic Countries. Oslo: SIFA, 1999.
- (9) Broholm K, Møller L, Strunge H. Unge og alkohol. København: Sundhedsstyrelsen, 1999.
- (10) Sundhedsstyrelsen. Drikker danskere øl, vin eller spiritus? Sundhedsstyrelsen, editor. Alkohol- og narkotikastatistik 2001. 13-8-2002: <http://SST.dk/publ/Publ2001>.
- (11) Thombs DL, Beck KH, Mahoney CA, Bromley MD, Bezon KM. Social Context, sensation Seeking, and Teen-age Alcohol Abuse. J School Health 1994; 64:73-78.
- (12) Pedersen W. Foreldre som »alkohollangere«? Tidsskr Nor Lægeforen 1990; 110:1834-1837.
- (13) Beal AC, Ausiello J, Perrin JM. Social Influence on Health-Risk Behaviors Among Minority Middle School Students. J Alc Drug Edu 2001; 28:474-480.

Appendiks I

Oversigtstabeller

Rapportens tabeller og figurer er næsten alle resultater af bivariate analyser, og frekvenstabeller er kun præsenteret for udvalgte spørgsmål. Da nogle læsere kan være interesserede i at se de tilgrundliggende procentfordelinger for alle spørgsmål i spørgeskemaet, er dette vist i appendiks I. Alle tabeller i appendiks er fordelt på køn.

Der var 1.787 skoleelever fra 9. klasse, der udfyldte spørgeskemaerne, og selv om næsten alle elever svarede på alle spørgsmål så var der dog nogle, der

sprang enkelte spørgsmål over. Det er ikke vist i tabellerne, og i alle tilfælde er procentfordelingen beregnet for dem, der svarede på det pågældende spørgsmål. Procentangivelser er afrundet til nærmeste hele tal, og da 0,5 i alle tilfælde er rundet op, vil summen af enkelte tabeller ikke give en sum på 100%.

Der er ét åbent spørgsmål i spørgeskemaet, og svarene på ét af spørgsmålene er ikke valide, disse spørgsmål er sprunget over i appendiks I.

1. Er du ...

	%
Dreng	49
Pige	51

2. Hvornår er du født?

	%	
	Dreng %	Piger %
1981	1	0
1982	11	6
1983	86	90
1984	3	4

3. Hvor ofte foretager du dig noget af det, der er nævnt nedenfor?
(der skal sættes et kryds for hver linie).

Drenge

	Aldrig %	Få gange om året %	En eller to gange om måned %	Mindst en gang om ugen %	Næsten hver dag %	I alt %
Kører på knallert	34	25	14	10	17	100
Spiller på computer	2	5	17	31	46	101
Deltager i sportsaktiviteter	5	8	8	41	39	101
Læser en bog (ikke skole- bøger)	24	48	17	7	4	100
Går i byen med venner om aftenen (diskotek, café, fest)	5	12	34	46	4	101

3. Hvor ofte foretager du dig noget af det, der er nævnt nedenfor ?
(der skal sættes et kryds for hver linie).

Piger

	Aldrig %	Få gange om året %	En eller to gange om måned %	Mindst en gang om ugen %	Næsten hver dag %	I alt %
Kører på knallert	68	20	7	3	2	100
Spiller på computer	5	21	38	28	8	100
Deltager i sportsaktiviteter	4	11	12	46	27	100
Læser en bog (ikke skole- bøger)	5	34	37	12	11	99
Går i byen med venner om aftenen (diskotek, café, fest)	3	12	40	42	2	99
Har andre hobbies (spiller på musikinstrumenter, synger, maler, tegner eller lignende)	18	12	15	33	22	100

4. Hvor meget tid bruger du på at se fjernsyn eller video på en gennemsnitsdag?

	Drenge %	Piger %
Jeg ser ikke fjernsyn eller video	0	1
En halv time eller mindre	7	8
Omkring 1 time	18	17
Omkring 2 timer	25	30
Omkring 3 timer	26	24
Omkring 4 timer	16	14
5 timer eller mere	8	6

5. Hvor mange hele skoledage har du mistet i de SIDSTE 30 DAGE?
(der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge						I alt %
	Ingen %	1 dag %	2 dage %	3-4 dage %	5-6 dage %	7+ dage %	
På grund af sygdom	64	12	11	8	3	2	100
På grund af pjæk	79	10	6	3	1	1	100
Af andre grunde	76	14	4	3	1	2	100
	Piger						
På grund af sygdom	53	15	12	12	4	4	100
På grund af pjæk	78	13	5	2	1	1	100
Af andre grunde	69	17	6	4	2	2	100

6. Hvilken af følgende karakterer beskriver bedst din gennemsnitskarakter i dette skoleår?

	Drenge %	Piger %
10 eller derover	2	4
9-9,9	21	31
8-8,9	34	41
7-7,9	32	21
6,9 eller derunder	10	4

7. Hvor mange GANGE har du røget cigaretter i løbet af hele dit liv?

	Drenge %	Piger %
0	30	26
1-2	13	11
3-5	9	8
6-9	7	6
10-19	5	8
20-39	5	8
40 eller flere	32	33

8. Hvor mange cigaretter har du røget i de SIDSTE 30 DAGE?

	Drenge %	Piger %
Ingen overhovedet	66	58
Mindre end 1 cigaret om ugen	8	10
Mindre end 1 cigaret om dagen	3	6
1-5 cigaretter om dagen	4	10
6-10 cigaretter om dagen	8	8
11-20 cigaretter om dagen	9	7
Mere end 20 cigaretter om dagen	2	1

9. Hvor mange gange har du drukket noget, der indeholder alkohol?
(der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge							I alt
	0 %	1-2 %	3-5 %	6-9 %	10-19 %	20-39 %	40+	
I hele dit liv	2	2	3	5	9	14	65	100
I løbet af de sidste 12 måneder	3	5	8	9	17	21	38	101
I løbet af de sidste 30 dage	14	19	25	20	14	6	3	101
	Piger							
I hele dit liv	4	3	5	6	13	18	52	101
I løbet af de sidste 12 måneder	5	7	10	12	23	23	21	101
I løbet af de sidste 30 dage	18	27	27	16	9	2	1	100

10. Tror du, at du af og til drikker alkohol, når du er 25 år gammel?

	Drenge %	Piger %
Nej	5	5
Ja	80	81
Ved ikke	15	14

11. Tænk tilbage på DE SIDSTE 30 DAGE. Hvor mange gange har du drukket noget af nedenstående? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge							I alt %
	0 %	1-2 %	3-5 %	6-9 %	10-19 %	20-39 %	40+ %	
Øl	17	19	23	17	14	6	5	101
Vin	63	26	7	3	1	0	0	100
Spiritus*	26	34	20	11	6	2	1	100
	Piger							
Øl	30	29	20	14	6	1	1	101
Vin	52	34	9	3	2	0	0	100
Spiritus*	26	36	21	11	5	1	1	101

* Feks. whisky, gin, snaps (men også spiritus blandet med sodavand eller danskvand).

12. Hvor mange øl drak du sidste gang, du drak alkohol? (ikke lyst øl).

	Drenge %	Piger %
Jeg drikker aldrig øl	9	18
Jeg drak ikke øl sidste gang, jeg drak alkohol	8	20
Mindre end to almindelige flasker (<50 cl)	11	16
2-3 flasker (50-100 cl)	15	18
4-6 flasker (101-200 cl.)	23	22
7 eller flere flasker (>200 cl)	34	7

13. Hvor mange alcopops drak du sidste gang, du drak alkohol?
(eksempler på alcopops: Snake Invaders, Mamba).

	Drenge %	Piger %
Jeg drikker aldrig alcopops	65	63
Jeg drak ikke alcopops sidste gang, jeg drak alkohol	22	26
Mindre end to almindelige dåser (<50 cl)	5	5
2-3 dåser (50-100 cl)	5	4
4-6 dåser (101-200 cl)	2	1
7 eller flere dåser (>200 cl)	1	0

14. Hvor meget vin drak du sidste gang, du drak alkohol?

	Drenge %	Piger %
Jeg drikker aldrig vin	44	34
Jeg drak ikke vin sidste gang, jeg drak alkohol	25	26
Mindre end et glas vin (<10 cl)	8	11
1-2 glas vin (10-20 cl)	15	16
En halv flaske vin (ca. 37 cl)	4	9
En flaske eller mere (>75 cl)	3	4

15. Hvor meget spiritus (whisky, »små grå«, gammel dansk og lignende) drak du sidste gang, du drak alkohol? (medregn også drinks, der er blandet med alkohol).

	Drenge %	Piger %
Jeg drikker aldrig spiritus	8	10
Jeg drak ikke spiritus sidste gang, jeg drak alkohol	22	20
Ca. en genstand eller mindre (<5 cl)	14	18
2-3 genstande (5-10 cl)	26	27
4-6 genstande (11-25 cl)	18	19
7 eller flere genstande (>30 cl)	12	7

16. Åbent spørgsmål. Ingen procentangivelser.**17. Tænk på den sidste dag, du drak alkohol. Hvor foregik det henne?**
(sæt evt. flere krydser, hvis du drak flere steder den pågældende dag)

	Dreng %	Piger %
Har aldrig drukket alkohol	2	4
Hjemme	21	21
Hjemme hos andre	63	64
På gaden, i en park, på stranden eller andre udendørs steder	12	8
På en bar eller en café	6	4
På et diskotek	17	19
På en restaurant	2	2
Andre steder	20	17

18. Tænk tilbage på DE SIDSTE 30 DAGE. Hvor mange gange har du i den periode drukket 6 eller flere genstande på én dag? (en genstand er 1 flaske øl (ca. 33 cl), 1 glas vin (ca. 12 cl) eller 1 glas spiritus (ca. 4 cl) eller 1 blandet drink).

	Dreng %	Piger %
Ingen	28	44
1 gang	17	20
2 gange	17	14
3-5 gange	24	15
6-9 gange	9	5
10 gange eller flere	4	2

19. Hvor sandsynligt er det, at et af de udsagn, der er nævnt nedenfor, sker for dig personligt, hvis du drikker alkohol? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drengene					I alt %
	Meget sandsynligt %	Sandsynligt %	Ved ikke %	Usandsynligt %	Meget usandsynligt %	
Blive mere afslappet	17	43	23	12	5	100
Få problemer med politiet	2	8	12	23	55	100
Ødelægge mit helbred	4	13	31	27	25	100
Blive glad	46	42	9	1	2	100
Glemme mine problemer	19	36	24	13	8	100
Blive ude af stand til at holde op med at drikke	3	14	17	33	33	100
Få tømmere mænd	13	35	13	23	16	100
Blive mere venskabelig og udadvendt	35	43	17	4	2	101
Gøre noget jeg senere vil fortryde	12	32	25	21	10	100
Få det sjovt	63	31	5	1	1	101
Blive syg	4	13	23	35	26	101

19. Hvor sandsynligt er det, at et af de udsagn, der er nævnt nedenfor, sker for dig personligt, hvis du drikker alkohol? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Piger					
	Meget sand- synligt %	Sandsyn- ligt %	Ved ikke %	Usand- synligt %	Meget usandsynligt %	I alt %
Blive mere afslappet	18	43	24	12	3	100
Få problemer med politiet	1	2	7	15	75	100
Ødelægge mit helbred	5	15	33	26	21	100
Blive glad	52	37	8	2	1	100
Glemme mine problemer	18	35	25	17	5	100
Blive ude af stand til at holde op med at drikke	3	8	20	34	34	100
Få tømmermænd	16	39	14	20	12	101
Blive mere venskabelig og udadvendt	46	36	14	3	1	100
Gøre noget jeg senere vil fortryde	14	35	26	16	9	100
Få det sjovt	67	27	4	1	1	100
Blive syg	4	20	25	33	17	99

20. Hvor mange gange er du blevet fuld af at drikke alkohol? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge							
	0 %	1-2 %	3-5 %	6-9 %	10-19 %	20-39 %	40+ %	I alt %
I hele dit liv	9	10	10	10	13	16	31	99
I løbet af de sidste 12 måneder	12	16	14	14	17	15	12	100
I løbet af de sidste 30 dage	31	33	23	10	2	1	0	100
	Piger							
	0 %	1-2 %	3-5 %	6-9 %	10-19 %	20-39 %	40+ %	I alt %
I hele dit liv	13	13	12	11	17	16	18	100
I løbet af de sidste 12 måneder	16	20	15	14	19	11	5	100
I løbet af de sidste 30 dage	41	33	18	6	2	0	0	100

21. Tænk tilbage på sidste gang, du var fuld. Prøv på nedenstående skala fra 1-10 at angive, hvor fuld du var.

	Drenge %	Piger %
1 (kun lidt munter)	2	3
2	3	5
3	4	7
4	8	9
5	9	13
6	16	14
7	17	15
8	20	13
9	9	5
10 (så fuld at jeg næsten ikke kunne stå på benene)	5	5
Har aldrig været fuld	8	11

22. Hvor mange genstande plejer du at drikke for at blive fuld? (en genstand er 1 flaske øl (ca. 33 cl), 1 glas vin (ca. 12 cl) eller 1 glas spiritus (4cl) eller 1 blandet drink).

	Drenge %	Piger %
Jeg drikker aldrig alkohol	3	5
Jeg har aldrig været fuld	5	7
1-2 genstande	1	3
3-5 genstande	15	36
6-8 genstande	37	34
9-10 genstande	20	9
11-13 genstande	12	3
14-15 genstande	5	1
16 genstande eller flere	2	0

23. Har du nogensinde haft et af følgende problemer?(der skal sættes et kryds for hver linie, og der må gerne sættes flere krydser for hver linie).

	Drenge			
	Aldrig %	Ja, på grund af alkohol %	Ja, på grund af andre stoffer %	Ja, men det var ikke på grund af alkohol eller andre stoffer %
Skænderier	25	21	4	62
Slagsmål	52	19	2	32
Involveret i ulykke/uheld	67	10	1	25
Mistet penge eller andre ting af værdi for dig	54	15	1	34
Fået ødelagt ting eller tøj	42	29	1	33
Problemer med dine forældre	44	17	3	43
Problemer med dine venner	57	13	2	33
Problemer med dine lærere	58	3	1	29
Nedsat din præstation i skolen eller på fritidsarbejdet	63	9	3	27
Været udsat for røveri eller tyveri	83	2	1	15
Problemer med politiet	81	9	2	11
Været på skadestue eller indlagt på hospital	46	7	0	49
Haft samleje, som du fortrød dagen efter	84	12	2	5
Haft samleje, hvor I ikke anvendte prævention	85	8	1	8
Kørt motorcykel/bil	68	7	1	26

23. Har du nogensinde haft et af følgende problemer?(der skal sættes et kryds for hver linie, og der må gerne sættes flere krydser for hver linie).

	Piger			
	Aldrig %	Ja, på grund af alkohol %	Ja, på grund af andre stoffer %	Ja, men det var ikke på grund af alkohol eller andre stoffer %
Skænderier	15	26	3	72
Slagsmål	82	7	1	12
Involveret i ulykke/uheld	80	6	0	16
Mistet penge eller andre ting af værdi for dig	53	13	1	38
Fået ødelagt ting eller tøj	44	30	1	33
Problemer med dine forældre	36	16	2	54
Problemer med dine venner	36	21	4	50
Problemer med dine lærere	62	2	1	37
Nedsat din præstation i skolen eller på fritidsarbejdet	62	6	3	33
Været udsat for røveri eller tyveri	83	3	0	16
Problemer med politiet	93	3	1	5
Været på skadestue eller indlagt på hospital	49	3	0	48
Haft samleje, som du fortrød dagen efter	86	11	1	4
Haft samleje, hvor I ikke anvendte prævention	85	8	1	8
Kørt motorcykel/bil	86	4	1	11

24. Har du nogensinde hørt om nogle af følgende stoffer eller piller?
(der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge %	Piger %
Sove-/nervemedicin	82	88
Hash (pot, marihuana)	95	95
LSD	75	73
Amfetamin (speed)	90	93
Crack	73	70
Kokain	89	92
Relevin	6	5
Heroin (hvid) eller rygeheroin (brun)	88	92
Ecstasy	87	90
Metadon	71	69
Psilocybin-svampe	29	20

25. Har du nogensinde haft lyst til at prøve nogle af de stoffer, der er nævnt i spørgsmål 24?

	Drenge %	Piger %
Ja	33	31
Nej	67	69

26. Hvor mange gange har du røget hash (pot, marihuana)?
(der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge							I alt %
	0 %	1-2 %	3-5 %	6-9 %	10-19 %	20-39 %	40+ %	
I hele dit liv	70	11	5	4	4	3	4	101
I løbet af de sidste 12 måneder	76	10	5	3	3	1	1	99
I løbet af de sidste 30 dage	89	7	2	1	1	0	0	100
	Piger							I alt %
	0 %	1-2 %	3-5 %	6-9 %	10-19 %	20-39 %	40+ %	
I hele dit liv	79	8	5	2	2	2	2	100
I løbet af de sidste 12 måneder	85	6	4	2	3	1	1	102
I løbet af de sidste 30 dage	94	4	2	0	0	0	0	100

27. Hvor mange gange har du sniffet for at blive høj (lightergas, lim, hårlak, fortynder, benzin, rensmidler)? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge							I alt %
	0 %	1-2 %	3-5 %	6-9 %	10-19 %	20-39 %	40+ %	
I hele dit liv	92	4	2	1	1	1	0	101
I løbet af de sidste 12 måneder	95	3	1	0	1	0	0	100
I løbet af de sidste 30 dage	99	1	1	0	0	0	0	101
	Piger							
I hele dit liv	92	4	2	1	1	1	0	101
I løbet af de sidste 12 måneder	95	3	1	0	1	0	0	100
I løbet af de sidste 30 dage	99	1	1	0	0	0	0	101

28. Har du nogensinde taget sove- eller nervemedicin, fordi en læge har sagt til dig, at du skulle?

	Drenge %	Piger %
Nej, aldrig	93	94
Ja, men i mindre end 3 uger	7	5
Ja, i 3 uger eller mere	1	1

29. Hvor mange gange har du anvendt nogle af følgende stoffer?(der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge				I alt %
	0 %	1-2 %	3-5 %	≥6 %	
Sove- eller nervemedicin (som <u>ikke</u> var ordineret af en læge)	95	3	1	1	100
Amfetamin	95	3	1	2	100
LSD	99	1	0	0	100
Crack	99	1	0	0	100
Kokain	99	1	0	0	100
Relevin	100	0	0	0	100
Rygeheroin (brun)	99	1	0	0	100
Heroin (hvid)	99	1	0	0	100
Ecstasy	96	3	0	0	99
Psilocybinsvampe	97	2	1	0	100
Stoffer taget med sprøjte (som heroin, kokain)	100	0	0	0	100
Alkohol sammen med tabletter	90	6	3	2	101
Alkohol og hash/marihuana på samme tid	75	9	5	10	99
Anaboliske steroider	99	1	0	0	100

29. Hvor mange gange har du anvendt nogle af følgende stoffer?(der skal sættes et kryds for hver linie).

	Piger				I alt %
	0 %	1-2 %	3-5 %	≥6 %	
Sove- eller nervemedicin (som <u>ikke</u> var ordineret af en læge)	95	3	1	1	100
Amfetamin	97	1	0	1	99
LSD	99	1	0	0	100
Crack	99	0	0	0	99
Kokain	99	1	0	0	100
Relevin	100	0	0	0	100
Rygeheroin (brun)	99	1	0	0	100
Heroin (hvid)	99	0	0	0	99
Ecstasy	98	2	0	0	100
Psilocybinsvampe	99	1	0	0	100
Stoffer taget med sprøjte (som heroin, kokain)	100	0	0	0	100
Alkohol sammen med tabletter	82	11	4	3	100
Alkohol og hash/marihuana på samme tid	83	8	4	6	100
Anaboliske steroider	100	0	0	0	100

30. Hvor gammel var du, da du første gang prøvede ... ? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge							I alt %
	Har aldrig prøvet %	≤11år %	12 år %	13 år %	14 år %	15 år %	16+år %	
At drikke øl (mindst 1 glas)	5	41	21	18	11	4	0	100
At drikke vin (mindst 1 glas)	11	33	20	18	14	5	1	102
At drikke spiritus (mindst 1 glas)	6	18	19	26	21	11	1	102
At blive fuld af alkohol	9	9	13	25	28	15	1	100
At ryge den første cigaret	30	18	13	15	15	9	0	100
At ryge cigaretter dagligt	70	1	4	8	8	9	1	101
At tage amfetamin	94	0	0	1	1	3	0	99
At tage sove- eller nervemedicin (uden recept fra en læge)	96	1	0	1	1	1	1	101
At ryge hash (pot, marihuana)	70	1	1	5	11	12	1	101
LSD	99	0	0	0	0	0	0	99
Crack	99	0	0	0	0	1	0	100
Kokain	99	0	0	0	1	1	0	101
Relevin	100	0	0	0	0	0	0	100
Ecstasy	96	0	0	0	1	2	1	100
Heroin (hvid)	100	0	0	0	0	0	1	100
Rygeheroin (brun)	99	0	0	0	0	1	0	100
Psilocybinsvampe	98	0	0	0	1	1	1	100
At sniffe for at blive høj	94	0	1	1	2	3	1	101
Alkohol sammen med tabletter	90	0	0	2	3	5	0	100
Anaboliske steroider	99	0	0	0	0	0	0	99

31. Første gang du prøvede et stof, var det da ... ?

	Drenge %	Piger %
Jeg har aldrig prøvet nogle af de stoffer, der er nævnt her i spørgsmål 31	68	76
Sove- eller nervemedicin (som ikke var ordineret af en læge)	2	2
Hash (pot, marihuana)	27	19
LSD	0	0
Amfetamin (speed)	1	0
Crack	0	0
Kokain	0	0
Relevin	0	0
Heroin (hvid) eller rygeheroin (brun)	0	0
Ecstasy	0	0
Psilocybinsvampe	0	0
Satte to kryds	2	0
Jeg ved ikke, hvad det var, jeg prøvede	0	1

32. Hvordan fik du fat i det stof, du nævnte i spørgsmål 31? (sæt kun ét kryds).

	Dreng %	Piger %
Jeg har aldrig prøvet nogle af de stoffer, der er nævnt i spørgsmål 31	68	76
Fik det af min ældre bror eller søster	1	1
Fik det af en ven, en dreng eller pige, der var ældre end mig	8	5
Fik det af en ven på min egen alder eller yngre	8	6
Fik det af en, som jeg havde hørt om, men som jeg ikke kendte personligt	0	0
Fik det af en, jeg ikke kendte	1	0
Det blev delt rundt i en gruppe af venner	3	4
Købte det af en ven	3	2
Købte det af en, som jeg havde hørt om, men som jeg ikke kendte personligt	1	0
Købte det af en fremmed	2	1
Fik det af mine forældre	1	1
Tog det derhjemme uden mine forældres tilladelse	0	1
Satte to kryds	2	2
Ingen af de nævnte steder	2	2

33. Hvorfor havde du lyst til at tage netop dette stof?

(sæt kryds de steder, som passer til dit svar – det vil sige gerne flere krydser).

	Dreng %	Piger %
Jeg har aldrig taget nogle af de rusmidler, der er nævnt i spørgsmål 31	67	76
Jeg havde lyst til at blive høj	12	6
Jeg havde ikke lyst til at falde uden for gruppen	2	1
Jeg havde ikke noget at give mig til	1	0
Jeg var nysgerrig	25	19
Jeg ønskede at glemme mine problemer	2	3
Andre grunde	5	5
Det kan jeg ikke huske	1	0

34. Hvis du ser på nedennævnte steder, hvor vil du så tro, at du let ville kunne købe hash, hvis det var det, du gerne ville? (sæt kryds de steder, som passer til dit svar – det vil sige gerne flere krydser).

	Drenge %	Piger %
Jeg kender ikke nogen steder, hvor man kan købe hash	25	28
På gaden, i en park og lignende steder	34	30
Her på skolen	15	12
På diskoteker, cafeer og lignende steder	50	58
Hjemme hos en pusher	40	41
Andre steder	29	28

35. Mennesker har forskellige opfattelser af, hvad der er rigtigt og forkert. Se på de nedennævnte handlinger og angiv, om du synes, de er forkerte eller ej. (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge				
	Er ok %	Forkert %	Meget forkert %	Ved ikke %	I alt %
At ryge cigaretter en gang imellem	73	16	7	4	100
At ryge 10 eller flere cigaretter om dagen	32	37	26	6	101
At drikke 1-2 genstande nogle få gange om året (øl, vin, spiritus)	93	3	2	2	99
At drikke 1-2 genstande flere gange om ugen	69	21	4	6	100
At blive fuld en gang om ugen	67	22	5	6	100
At ryge hash et par gange	32	24	40	5	101
At ryge hash af og til	20	30	47	4	101
At ryge hash regelmæssigt	4	25	68	3	100
At prøve LSD eller andre stoffer et par gange	6	23	67	4	100
At prøve heroin et par gange	4	22	72	3	100
At tage sove- eller nervemedicin et par gange (som ikke er ordineret af en læge)	6	27	62	5	100
At tage amfetamin/speed et par gange	9	23	65	3	100
At tage crack et par gange	4	24	68	4	100
At tage kokain et par gange	4	22	71	3	100
At prøve ecstasy et par gange	5	24	67	4	100
At sniffe lim o.lign. et par gange	5	26	66	3	100

35. Mennesker har forskellige opfattelser af, hvad der er rigtigt og forkert. Se på de nedennævnte handlinger og angiv, om du synes, de er forkerte eller ej. (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Piger				
	Er ok %	Forkert %	Meget forkert %	Ved ikke %	I alt %
At ryge cigaretter en gang imellem	83	12	3	2	100
At ryge 10 eller flere cigaretter om dagen	29	41	22	8	100
At drikke 1-2 genstande nogle få gange om året (øl, vin, spiritus)	97	1	1	1	100
At drikke 1-2 genstande flere gange om ugen	52	30	7	10	99
At blive fuld en gang om ugen	56	27	10	8	101
At ryge hash et par gange	28	26	43	4	101
At ryge hash af og til	16	30	50	4	100
At ryge hash regelmæssigt	2	22	74	3	101
At prøve LSD eller andre stoffer et par gange	6	23	67	4	100
At prøve heroin et par gange	4	23	71	3	101
At tage sove- eller nervemedicin et par gange (som ikke er ordineret af en læge)	6	31	59	4	100
At tage amfetamin/speed et par gange	7	23	67	3	100
At tage crack et par gange	4	23	69	4	100
At tage kokain et par gange	3	22	71	3	99
At prøve ecstasy et par gange	7	23	67	3	100
At sniffe lim o.lign. et par gange	6	27	64	3	100

36. Hvor meget tror du, man risikerer at skade sig selv (fysisk eller på anden måde), hvis man ... ? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge					I alt %
	Ingen risiko %	Lille risiko %	Nogen risiko %	Stor risiko %	Ved ikke %	
Ryger cigaretter en gang imellem	19	54	21	3	3	100
Ryger en eller flere pakker cigaretter om dagen	1	6	25	67	2	101
Drikker 1-2 genstande næsten hver dag	14	36	34	12	4	100
Drikker 4-5 genstande næsten hver dag	1	11	32	53	3	100
Drikker 5 eller flere genstande en eller to gange hver weekend	13	37	30	16	4	100
Prøver hash (pot, marihuana) en eller to gange	22	28	20	26	4	100
Prøver hash (pot, marihuana) en gang imellem	6	20	35	35	4	100
Ryger hash (pot, marihuana) jævnligt	1	4	19	73	3	100
Prøver LSD en eller to gange	2	16	28	47	7	100
Prøver LSD jævnligt	0	2	9	84	5	100
Prøver amfetamin (speed) en eller to gange	4	16	29	46	5	100
Tager amfetamin (speed) jævnligt	1	2	10	84	4	101
Prøver kokain eller crack en eller to gange	2	11	26	55	6	100
Tager kokain eller crack jævnligt	1	1	7	88	4	101
Prøver ecstasy en eller to gange	3	13	27	51	6	100
Tager ecstasy jævnligt	1	1	9	85	4	100
Prøver at sniffe en eller to gange	3	17	26	48	7	101
Sniffer jævnligt	0	2	8	85	5	100
Prøver rygeheroin en eller to gange	2	9	25	59	6	101
Tager rygeheroin jævnligt	0	1	5	90	5	101

36. Hvor meget tror du, man risikerer at skade sig selv (fysisk eller på anden måde), hvis man ... ? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Piger					I alt %
	Ingen risiko %	Lille risiko %	Nogen risiko %	Stor risiko %	Ved ikke %	
Ryger cigaretter en gang imellem	18	53	25	2	2	100
Ryger en eller flere pakker cigaretter om dagen	1	4	21	73	1	100
Drikker 1-2 genstande næsten hver dag	5	23	46	24	3	101
Drikker 4-5 genstande næsten hver dag	1	4	20	75	1	101
Drikker 5 eller flere genstande en eller to gange hver weekend	9	29	40	19	3	100
Prøver hash (pot, marihuana) en eller to gange	15	33	27	22	3	100
Prøver hash (pot, marihuana) en gang imellem	3	19	40	35	3	100
Ryger hash (pot, marihuana) jævnligt	1	3	19	75	2	100
Prøver LSD en eller to gange	2	17	36	38	7	100
Prøver LSD jævnligt	0	1	9	84	6	100
Prøver amfetamin (speed) en eller to gange	3	17	38	38	5	101
Tager amfetamin (speed) jævnligt	0	1	11	84	4	100
Prøver kokain eller crack en eller to gange	2	12	37	44	6	101
Tager kokain eller crack jævnligt	0	1	7	87	4	99
Prøver ecstasy en eller to gange	2	15	36	43	5	101
Tager ecstasy jævnligt	0	2	9	87	3	101
Prøver at sniffe en eller to gange	4	18	39	35	5	101
Sniffer jævnligt	0	2	11	84	3	100
Prøver rygeheroin en eller to gange	1	13	34	46	5	99
Tager rygeheroin jævnligt	0	1	6	89	4	100

37. Hvor svært tror du, det vil være for dig at få fat i det, der er nævnt nedenfor, hvis du var interesseret? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge						
	Umuligt %	Meget svært %	Svært %	Let %	Meget let %	Ved ikke %	I alt %
Cigaretter	1	0	0	7	92	1	101
Øl	0	0	0	8	91	1	100
Vin	0	0	1	9	89	1	100
Spiritus	0	0	2	12	85	1	100
Hash (pot, marihuana)	4	8	17	39	22	11	101
LSD	9	15	31	18	5	23	101
Amfetamin (speed)	7	15	24	24	8	21	99
Sove- eller nervemedicin	8	15	28	21	6	22	100
Crack	10	20	26	15	5	25	101
Kokain	11	20	27	15	5	22	100
Ecstasy	8	15	25	25	8	19	100
Heroin (hvid)	10	21	27	15	4	23	100
Rygeheroin (brun)	11	20	26	16	4	22	99
Psilocybinsvampe	13	20	22	12	7	27	101
Noget at sniffe	6	8	12	26	34	15	101
Anabolske steroider	12	18	24	14	6	26	100

37. Hvor svært tror du, det vil være for dig at få fat i det, der er nævnt nedenfor, hvis du var interesseret? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Piger						
	Umuligt %	Meget svært %	Svært %	Let %	Meget let %	Ved ikke %	I alt %
Cigaretter	0	0	0	8	90	1	99
Øl	0	0	1	11	87	1	100
Vin	0	1	1	15	81	2	100
Spiritus	0	1	3	20	74	2	100
Hash (pot, marihuana)	4	8	20	40	13	15	100
LSD	7	17	29	16	3	28	100
Amfetamin (speed)	7	16	26	21	5	25	100
Sove- eller nervemedicin	6	15	28	22	5	25	101
Crack	7	20	28	13	2	30	100
Kokain	7	21	27	14	3	28	100
Ecstasy	6	15	25	23	6	24	99
Heroin (hvid)	8	21	25	14	3	28	99
Rygeheroin (brun)	8	20	26	16	3	28	101
Psilocybinsvampe	10	21	23	10	3	34	101
Noget at sniffe	5	7	17	33	22	17	101
Anaboliske steroider	9	19	24	11	3	34	100

38. Hvor mange af dine venner tror du ... ? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge					
	Ingen %	Få %	Nogle %	De fleste %	Alle %	I alt %
Ryger cigaretter	3	13	48	34	2	100
Drikker alkohol (øl, vin, spiritus)	0	1	6	66	28	101
Bliver fuld mindst 1 gang om ugen	2	15	41	38	4	100
Ryger hash (pot, marihuana)	31	49	17	3	1	101
Tager LSD	85	13	1	0	0	99
Tager amfetamin (speed)	75	21	4	0	0	100
Tager sove- eller nervemedicin, som ikke er lægeordineret	85	14	1	0	0	100
Tager kokain eller crack	87	12	1	0	0	100
Tager ecstasy	79	17	3	0	0	99
Tager heroin	87	12	1	0	0	100
Sniffer	74	23	3	1	0	101
Tager psilocybinsvampe	85	14	1	0	0	100
Drikker alkohol sammen med piller	67	26	6	1	1	101
Tager anaboliske steroider	88	11	1	0	0	100

38. Hvor mange af dine venner tror du ... ? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Piger					
	Ingen %	Få %	Nogle %	De fleste %	Alle %	I alt %
Ryger cigaretter	1	9	42	46	2	100
Drikker alkohol (øl, vin, spiritus)	0	2	4	65	29	100
Bliver fuld mindst 1 gang om ugen	4	15	44	34	3	100
Ryger hash (pot, marihuana)	28	46	23	4	0	101
Tager LSD	82	15	3	0	0	100
Tager amfetamin (speed)	72	22	5	1	0	100
Tager sove- eller nervemedicin, som ikke er lægeordineret	83	15	2	0	0	100
Tager kokain eller crack	85	13	2	0	0	100
Tager ecstasy	75	21	4	0	0	100
Tager heroin	86	11	2	0	0	99
Sniffer	62	29	7	1	0	99
Tager psilocybinsvampe	87	10	2	1	0	100
Drikker alkohol sammen med piller	55	31	13	1	0	100
Tager anaboliske steroider	89	9	1	1	0	100

39. Er der nogle af dine ældre søskende (storebror eller storesøster), der ... ?
(der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge						I alt %
	Aldrig %	Sjældent %	Nogle gange %	Ofte %	Ved ikke %	Har ingen ældre søskende %	
Ryger cigaretter	34	7	4	22	1	31	99
Drikker øl, vin eller spiritus	7	5	29	27	1	31	100
Bliver fulde en gang imellem	10	10	28	19	2	31	100
Tager sove- eller nervemedicin, uden at lægen har sagt, de skal gøre det	63	1	0	0	4	31	99
Tager ecstasy	65	1	0	0	3	31	100
	Piger						
Ryger cigaretter	28	6	8	21	2	36	101
Drikker øl, vin eller spiritus	5	5	29	24	2	36	101
Bliver fulde en gang imellem	7	11	28	16	2	36	100
Tager sove- eller nervemedicin, uden at lægen har sagt, de skal gøre det	59	2	0	0	3	36	100
Tager ecstasy	59	2	1	0	3	36	101

40. Hvilken af følgende personer bor sammen med dig? (sæt eventuelt flere krydser).

	Drenge %	Piger %
Jeg bor alene	1	0
Far	76	75
Stedfar	13	14
Mor	93	95
Stedmor	4	2
Søskende	71	73
Bedsteforældre	1	1
Andre slægtninge	1	2

41. Hvilken skolegang eller uddannelse har din far (stedfar) afsluttet?

	Dreng %	Piger %
7. eller 8. klasse	16	13
9. eller 10. klasse/realeksamen	18	20
Gymnasium/højere handelseksamen/HF eller lignende	14	17
En mellemlang uddannelse (f.eks. lærer, sygeplejerske)	12	12
Universitet eller anden lang uddannelse	14	10
Ved ikke	27	28

42. Hvilken skolegang eller uddannelse har din mor (stedmor) afsluttet?

	Dreng %	Piger %
7. eller 8. klasse	5	5
9. eller 10. klasse/realeksamen	19	21
Gymnasium/højere handels-eksamen/HF eller lignende	21	23
En mellemlang uddannelse (f.eks. lærer, sygeplejerske)	23	25
Universitet eller anden lang uddannelse	8	5
Ved ikke	24	21

43. Hvor godt er din familie stillet økonomisk i forhold til andre familier?

	Dreng %	Piger %
Betydeligt mere velstillet end de fleste	5	4
Mere velstillet end de fleste	16	11
Velstillet	34	31
Nogenlunde lige så velstillet som de fleste andre familier	37	47
Mindre velstillet	5	5
Er økonomisk ringere stillet end de fleste	2	2
Har en rigtig dårlig økonomi	1	1

44. Hvor tilfreds er du i det store og hele med ... ? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Dreng					I alt %
	Meget tilfreds %	Tilfreds %	Hverken tilfreds eller utilfreds %	Lidt utilfreds %	Meget utilfreds %	
Dit forhold til din mor	58	30	8	3	1	100
Dit forhold til din far	51	32	10	4	3	100
Dit forhold til dine venner	58	34	6	2	1	101
	Piger					
Dit forhold til din mor	58	28	8	4	2	100
Dit forhold til din far	44	31	11	7	7	100
Dit forhold til dine venner	61	31	6	2	1	101

45. Ved dine forældre, hvor du tilbringer lørdag aften?

	Dreng %	Piger %
Ja, det ved de altid	54	63
Ja, som regel ved de det	40	31
De ved det kun en gang imellem	5	5
Det ved de næsten aldrig	2	1

46. Hvis du havde prøvet marihuana eller hash, tror du så, at du ville have svaret ærligt på det i dette spørgeskema?

	Drenge %	Piger %
Jeg har allerede sagt, at jeg har prøvet det	27	20
Med sikkerhed ja	44	57
Sandsynligvis ja	17	19
Sandsynligvis nej	5	3
Med sikkerhed nej	7	2

47. Hvis du havde prøvet heroin, tror du så, at du ville have svaret ærligt på det i dette spørgeskema?

	Drenge %	Piger %
Jeg har allerede sagt, at jeg har prøvet det	7	5
Med sikkerhed ja	51	62
Sandsynligvis ja	24	25
Sandsynligvis nej	9	5
Med sikkerhed nej	10	3

48. Hvis du ønskede at ryge cigaretter eller allerede gør det, tror du så, at dine forældre ville give dig lov til det? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge				I alt %
	Ville give mig lov/ jeg har lov at ryge %	Ville ikke give mig lov at ryge hjemme %	Ville ikke give mig lov at ryge overhovedet %	Ved ikke %	
Far	34	17	26	24	101
Mor	36	16	27	21	100
	Piger				
Far	30	13	34	23	100
Mor	32	16	33	20	101

49. Hvis du ønskede at drikke alkohol eller allerede gør det, tror du så, at dine forældre ville give dig lov til det? (der skal sættes et kryds for hver linie).

Dreng					
	Ville give mig lov/ jeg har lov at drikke %	Ville kun give mig lov at drikke ved særlige lejligheder %	Ville ikke give mig lov at drikke overhovedet %	Ved ikke %	I alt %
Far	80	13	3	5	101
Mor	82	15	3	0	100
Piger					
Far	75	15	5	6	101
Mor	80	15	4	0	99

50. Hvordan tror du, dine forældre ville reagere, hvis du gjorde nogle af nedenstående ting? (der skal sættes et kryds for hver linie).

Dreng						
	De ville ikke til- lade det %	De ville ikke synes om det %	De ville være ligeglade %	De ville synes, det var ok %	Ved ikke %	I alt %
Blev fuld	3	24	20	49	5	101
Røg hash (pot, marihuana)	74	19	2	1	4	100
Tog ecstasy	92	5	0	0	3	100
Spillede på spille- automater	5	16	39	33	7	100
Piger						
Blev fuld	6	28	9	51	6	99
Røg hash (pot, marihuana)	77	18	1	1	3	100
Tog ecstasy	91	6	0	0	2	99
Spillede på spille- automater	6	15	44	25	11	101

51. Hvor tilfreds er du sædvanligvis med ... ? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drenge					I alt %
	Meget tilfreds %	Tilfreds %	Hverken tilfreds eller utilfreds %	Lidt utilfreds %	Meget utilfreds %	
Din families økonomiske situation	34	44	15	6	1	100
Dit helbred	50	39	8	2	0	99
Dig selv	44	45	9	2	1	101
	Piger					
Din families økonomiske situation	35	40	16	7	2	100
Dit helbred	39	43	12	6	1	101
Dig selv	27	42	20	8	4	101

52. Svarene på dette spørgsmål er ikke valide

53. Hvor godt passer de nedenstående ting på dig? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Drengene					I alt %
	Næsten altid %	Oftede %	Somme tider %	Sjældent %	Næsten aldrig %	
Mine forældre har meget stramme regler for, hvad jeg har lov til derhjemme	7	11	32	33	17	100
Mine forældre har meget stramme regler for, hvad jeg har lov til uden for hjemmet	6	14	32	31	17	100
Mine forældre ved, hvem jeg er sammen med om aftenen	50	28	16	4	3	101
Mine forældre ved, hvor jeg er om aftenen	59	24	11	3	2	99
Jeg har let ved at få varme og kærlighed af min mor og/eller min far	51	28	16	4	2	101
Jeg har let ved at få støtte af min mor og/eller min far	58	27	11	2	2	100
Jeg har let ved at låne penge af min mor og/eller min far	36	29	23	7	5	100
Jeg kan let få penge af min mor og/eller min far	20	22	32	18	8	100
Jeg kan let få varme og kærlighed af min bedste ven	24	30	30	10	6	100
Jeg kan let få støtte af min bedste ven	50	31	14	3	2	100

53. Hvor godt passer de nedenstående ting på dig? (der skal sættes et kryds for hver linie).

	Piger					I alt %
	Næsten altid %	Ofte %	Somme tider %	Sjældent %	Næsten aldrig %	
Mine forældre har meget stramme regler for, hvad jeg har lov til derhjemme	6	11	29	34	21	101
Mine forældre har meget stramme regler for, hvad jeg har lov til uden for hjemmet	10	17	32	28	13	100
Mine forældre ved, hvem jeg er sammen med om aftenen	66	21	10	3	1	101
Mine forældre ved, hvor jeg er om aftenen	74	16	8	1	1	100
Jeg har let ved at få varme og kærlighed af min mor og/eller min far	64	19	11	4	2	101
Jeg har let ved at få støtte af min mor og/eller min far	66	19	11	3	2	99
Jeg har let ved at låne penge af min mor og/eller min far	48	25	18	5	3	100
Jeg kan let få penge af min mor og/eller min far	26	24	32	14	4	100
Jeg kan let få varme og kærlighed af min bedste ven	57	26	14	2	1	99
Jeg kan let få støtte af min bedste ven	66	23	8	1	1	100

54. Hvordan synes du, at du klarer dig i skolen sammenlignet med andre i din klasse?

	Drenge %	Piger %
Fremragende, jeg er formentlig en af de bedste	14	13
Noget over gennemsnittet	13	15
Over gennemsnittet	20	22
Som gennemsnittet	37	38
Under gennemsnittet	13	9
Noget under gennemsnittet	2	1
Elendigt, jeg er formentlig en af de dårligste	2	2

Appendiks II

Troværdigheden af resultaterne

I denne rapport er der mange tabeller og kurver, der viser procenttal for forbruget af og erfaringen med en række rusmidler, og i teksten generaliseres det anførte forbrug ofte til alle danske skoleelever i 9. klasse. Denne generalisering af de anførte procenter er kun rimelig, såfremt de, der har svaret, har givet korrekte oplysninger om deres rusmiddelforbrug, samt at de elever, der deltog, er repræsentative for alle skoleelever i 9. klasse.

Spørgsmålet om repræsentativitet og selektionsbias er behandlet i afsnittet om samplingstrategi, mens spørgsmålet om troværdigheden af de givne oplysninger, også kaldet informationsbias, er behandlet i det følgende.

Informationsbias

Svar på spørgsmål om livsstilsfaktorer som alkoholforbrug og erfaringer med andre rusmidler kan være behæftet med fejl, fordi eleverne ubevidst over- eller underdriver deres forbrug, men der kan også være tale om, at der bevidst gives forkerte oplysninger, enten fordi eleverne overdriver deres forbrug for at imponere andre, eller der kan være tale om det modsatte, nemlig at de ikke vil stå ved deres forbrug, som de derfor underdriver. Man kan også være ude for total benægtelse af et forbrug af illegale rusmidler, fordi eleverne ikke ønsker at afsløre, at de har begået en ulovlighed. Resultatet er, at eleverne ikke vil fortælle, at de har prøvet rusmidler som hash og narkotika af frygt for, at lærere eller kammerater giver oplysningerne videre til andre.

Anonymitet

Spørgeskemaerne er alle blevet udfyldt på skolen i en klassesstime. Udfyldelsen sker under supervision af en lærer, helst klasselæreren. I informationsbrevet til læreren beder vi denne sørge for, at eleverne får sikkerhed for, at ingen uvedkommende kan se svarene. For at få så ærlige svar som muligt skulle eleverne ikke anføre navn på spørgeskemaet, og de lagde selvkemaet i en kuvert, som de lukkede, inden den blev afleveret til læreren. Læreren skulle lægge alle de indsamlede kuverter i en stor samlekuvert, som skulle sendes til Institut for Epidemiologi og Socialmedicin. Denne procedure sikrede elevernes anonymitet, og denne vished for, at de ikke kunne identificeres, skulle fremme afgivelsen af sande svar, også hvis det drejede sig om illegale rusmidler.

Dobbeltindtastning

Alle spørgeskemaer blev indtastet på computer ved hjælp af EDB-programmet: DATA-entry. Dataindtastning blev foretaget to gange. Denne procedure afslørede knap 1% fejl i indtastningen. Ved uoverensstemmelser mellem de to indtastninger blev det involverede spørgeskema hentet frem, og det korrekte svar indgik i den database, der ligger til grund for dataanalyserne.

Åbenlyst urigtige oplysninger

Vi modtog i alt 1793 udfyldte spørgeskemaer fra de skoler, der deltog. Under indtastningen blev skemaer, der ikke så ud til at være udfyldt seriøst, lagt til side (der var f.eks. tilføjet ukvemsord og negative kommentarer i skemaerne). Efter en nærmere kontrol vi-

Figur 1. To spørgsmål om relevin

Har du nogensinde hørt om relevin?
 Hvor mange gange har du anvendt relevin?

ste det sig, at der i fem af disse spørgeskemaer var mange irrelevante tilskrifter samt adskillige spørgsmål, der var besvaret på en inkonsekvent måde, og de blev derfor ekskluderet fra undersøgelsen. Desuden var der et skema, hvor kun første side var udfyldt, det blev også ekskluderet, så den endelige dataanalyse blev foretaget på svarene fra 1787 spørgeskemaer.

Manglende besvarelser af enkeltspørgsmål

Spørgeskemaet bestod af i alt 294 spørgsmål (inklusive underspørgsmål). Lærerne udfyldte et lille skema om omstændighederne i forbindelse med udfyldelse af spørgeskemaerne. Af lærernes oplysninger fremgik, at eleverne i gennemsnit brugte 38 minutter på at besvare skemaerne, enkelte elever tog op til 65 minutter, og ved gennemgangen af skemaerne kan vi se, at tre elever tilsyneladende har været i stor tidnød, idet de ikke havde udfyldt den sidste side i spørgeskemaet.

Som helhed var skemaerne dog meget omhyggeligt udfyldt, og kun 1,1% af spørgsmålene var ubesvarede, dvs. i gennemsnit manglede 3,1 af svarene på de 294 spørgsmål. Dette gennemsnit bygger på store individuelle forskelle. De fleste havde besvaret alle spørgsmål, men på den anden side var der nogle med mange ubesvarede spørgsmål, og i alt 44 elever havde mere end 20 ubesvarede spørgsmål. Disse skemaer indgår kun i dataanalyserne med de spørgsmål, der var besvaret. Svarprocenten var højest for spørgsmål om narkotika, hvor den lå på 99%, medens den var lavest for spørgsmål om alkohol og specielt om vinforbruget.

Relevin – et ikke-eksisterende narkotika

I spørgeskemaet var der i rækken af spørgsmål om narkotika også to spørgsmål om et stof, der ikke eksisterer. Formålet med dette spørgsmål var at identificere elever, der ureflekteret sagde ja til et forbrug af de fleste stoffer, og hvis afkrydsninger derfor ikke altid var sande. Det viste sig, at der ikke var en eneste

af de danske elever, der anførte, at de havde prøvet dette opdigtede stof, hvilket vi tager som et indicium på, at ingen af eleverne blot havde krydset af ved ja for alle spørgsmål. Vurderet med dette spørgsmål var validiteten af de internationale ESPAD-undersøgelse som helhed høj, idet det kun var i Letland, Cypern og Portugal, at mere end 1/2 % af de unge anførte at de havde prøvet relevin.

I Danmark var der 5%, der oplyste, at de havde hørt om relevin. Det opfatter vi imidlertid ikke som en alvorlig trussel mod elevernes troværdighed. Sammenlignet med flere af de andre lande i undersøgelsen var det en forholdsvis lav procentandel, der var f.eks. 17% i Storbritannien og 11% af eleverne i Sverige, Portugal og Irland, der mente, de havde hørt navnet relevin. Der er mange mærkelige navne på nye piller og euforiserende stoffer i den offentlige debat om narkotika, og elevernes svar kan godt være sande i den forstand, at de unge faktisk mener, at de har hørt om stoffet. Det vigtigste i denne undersøgelse er, at ingen påstår, de har prøvet det, når vi spørger om erfaringer med et konkret stof.

Konsistens mellem svar på forskellige spørgsmål

Spørgeskemaet var opbygget således, at der flere steder i skemaet var spørgsmål om erfaringer og forbrug af det samme rusmiddel. Dette gjorde, at det var muligt at kontrollere, om eleverne gav konsistente svare på spørgsmålene. I tabel 1 ses, at det kun var en lille andel af skemaerne, hvor der var inkonsistens i oplysningerne om livstidsprævalens.

I den internationale undersøgelse er der mulighed for at sammenligne resultaterne mellem landene, og konklusionen på denne sammenligning er, at konsistensen af de danske skoleelevers svar er meget høj i forhold til mange af de andre lande. F.eks. var andelen, der svarede inkonsistent på hashforbrug, 11% i Ukraine og 6% i Grønland og Island, og andelen af

Tabel 1. Inkonsistens mellem to spørgsmål om livstidsprævalens og andel, der ikke havde svaret på spørgsmål om forskellige rusmidler. %.

Rusmiddel	Inkonsistens* (livstidsprævalens) %	Uoplyste spørgsmål %
Været fuld	1	3
Sniffet	3	2
Røget hash	1	3
Røget cigaretter	2	1

* Inkonsistens mellem et spørgsmål om frekvensen af brugen af et rusmiddel og et senere spørgsmål om debutalder for det samme rusmiddel. F.eks: »Hvor mange gange har du røget hash« og »Hvor gammel var du, da du første gang prøvede at ryge hash« (se appendiks I, spørgsmål 26 og 30).

inkonsistente svar på spørgsmål om sniffning var 12% i Cypern, og 6% i Frankrig og Grønland. Der kan godt være en rimelig forklaring på den ret høje inkonsistens, der blev fundet i nogle lande. De to spørgsmål, der sammenlignes, er nemlig ikke helt ens. I det ene spørges, hvor mange gange et stof er brugt. I det andet spørges om, hvor gammel man var første gang, man prøvede stoffet. Elever, der f.eks. kun har prøvet at ryge hash en enkelt eller to gange, vil måske oplyse dette i det første spørgsmål, men i det andet spørgsmål om alder, vil de ikke anføre en alder for, hvornår de startede, idet de ikke opfatter sig selv som brugere.

En anden måde at vurdere konsistensen af besvarelsene er at se på, om besvarelsen af det enkel-

te spørgsmål logisk set ikke kan være sand (»logisk inkonsistens«). I flere af spørgsmålene er der tre svarmuligheder, der alle skal besvares. F.eks. blev der i spørgsmål 20 spurgt: »Hvor mange gange er du blevet fuld af at drikke alkohol?, og som svarmuligheder var der antal gange i hele livet (livstidsprævalens) i løbet af de sidste 12 mdr. (1 års periode prævalens) og i løbet af de sidste 30 dage (1 måneds prævalens). I tabel 2 ses, at den andel, der svarede konsistent på forbruget over de tre tidsperioder, var på 98% eller mere, hvilket er en meget høj andel, specielt sammenlignet med flere andre af ESPAD-landene. I Grønland var der inkonsistens i 13-15% og i Bulgarien i 7-10% af denne type spørgsmål.

Tabel 2. Inkonsistens* mellem svar på spørgsmål om livstidsprævalens, brug sidste år og sidste måned. %.

Rusmiddel	Alle deltagere		Kun elever der har prøvet det pågældende stof	
	Drenge	Piger	Drenge	Piger
Drukket alkohol	1,2	1,4	0,9	0,7
Været fuld	1,1	1,5	0,8	1,1
Sniffet	0,1	0,0	0,0	0,0
Røget hash	0,4	0,4	1,0	2,0

* Der er »logisk inkonsistens«, hvis blot én af følgende situationer er til stede: a) forbruget sidste måned er større (hyppigere) end sidste år b) forbruget sidste måned er større (hyppigere) end forbruget hele livet c) forbruget sidste år er større (hyppigere) end forbruget hele livet (se f.eks. appendiks I, spørgsmål 9, 20 eller 26).

Table 3. Oplysninger om vurderingen af klassekammeraters og egen ærlighed i i et spørgeskema, der var udfyldt 3-5 dage forinden.

Spørgsmål	Cypern %	Danmark %	Litauen %	Malta %	Slovakiet %	Sverige %	Ukraine %
Har du selv svaret ærligt på spørgsmål om:							
Alkoholvaner	95	97	92	97	94	96	92
Rusmiddelvaner	99	99	96	98	98	98	98
Tror du dine kammerater har svaret ærligt på spørgsmål om:							
Alkoholvaner	88	89	82	86	78	88	76
Rusmiddelvaner	87	93	86	85	74	92	71

Er der svaret ærligt?

I alle undersøgelser om rusmidler er der en relevant diskussion af, om de, der spørges, nu også svarer ærligt på de spørgsmål, der stilles. Det gælder specielt for spørgsmål om erfaringer med rusmidler, det ikke er lovligt at handle med. En måde at vurdere dette på er at spørge, om der er svaret ærligt, og så at håbe på at eleverne svarede ærligt på dette spørgsmål.

I perioden mellem ESPAD-95 og ESPAD-99 gennemførtes nogle metodestudier i udvalgte lande. Data blev indsamlet to gange med 3-5 dages mellemrum i 1998, og det andet spørgeskema indeholdt nogle få spørgsmål om det første studie. Et af disse spørgsmål var, om eleven i det første skema havde svaret ærligt på spørgsmål om rusmiddelforbruget, og i et andet spørgsmål spurgte vi, om de mente, deres kammerater havde svaret ærligt.

I tabel 3 vises resultaterne fra dette metodestudie, og det ses, at i alle landene var det over 90% af eleverne, der oplyste, at de selv havde svaret ærligt. Langt de fleste mente også, at klassekammeraterne havde svaret ærligt, de laveste procenttal ses i Slovakiet og Ukraine, hvor ca. 75% mente, at kammeraterne svarede ærligt på spørgsmålene, dette var lidt forskelligt fra Danmark og Sverige, hvor 88-93% mente, at kammeraterne besvarede spørgsmålene om rusmidler ærligt.

I ESPAD-undersøgelsen 1999 var der sidst i spørgeskemaet to spørgsmål om, hvor ærligt, der var svaret på skemaet. Svarfordelingen kan ses i appendiks

I, spørgsmål 46 og 47. Svaret svarer helt til de danske resultater fra metodestudiet i 1998, idet kun 4-5% angav, at de ikke ville svare ærligt på disse spørgsmål. Det er lave procenttal sammenlignet med f.ex. Kroatien, hvor 23-25% og Malta hvor 15-17% af eleverne anførte, at de ikke ville svare ærligt på spørgsmål om hash og heroinforbrug. For hovedparten af eleverne er dette et hypotetisk spørgsmål, idet de ikke har erfaring med de rusmidler, vi spørger om. Derfor er svarene analyseret i forhold til, om eleverne havde prøvet de omtalte stoffer, og resultatet kan ses i tabel 4 og 5, hvor svarene for Danmark er opdelt efter, om eleverne tidligere i skemaet havde oplyst, at de havde prøvet de pågældende rusmidler, og der ses en tydelig forskel efter, om svarpersonen havde prøvet rusmidlet. Blandt dem, der havde prøvet det pågældende rusmiddel, var det kun en lille andel, der sagde, de ikke ville oplyse om et forbrug. Hele problemet om ikke at ville oplyse om eget forbrug findes blandt de elever, der ikke har prøvet det. Det ses også tydeligt i tabel 5, hvor spørgsmålet drejer sig om heroin.

Dette mønster gentages i alle de deltagende lande, idet det var sådan, at de, der sagde, de ikke ville svare sandt på disse spørgsmål, heller aldrig havde prøvet rusmidlet. En grund til, at de ikke havde erfaring med rusmidlet, kunne være, at det er illegale stoffer, som de ikke vil bruge. Spørgsmålet er imidlertid hypotetisk for disse elever, og det kan være, at hvis de engang prøver f.eks. hash, så vil brugen af stoffet bli-

Tabel 4. Villighed til at oplyse om forbrug af hash. %.

Vil du svare ærligt på spørgsmål om hash?	Elevernes oplysninger i spørgeskemaet			
	Havde røget hash		Havde ikke røget hash	
	Dreng %	Piger %	Dreng %	Piger %
Har prøvet det	70	73	8	4
Ja, med sikkerhed	21	22	54	68
Ja, sandsynligvis	4	3	22	23
Sandsynligvis nej	2	2	7	3
Med sikkerhed nej	3	1	9	2

Tabel 5. Villighed til at oplyse om forbrug af heroin. %.

Vil du svare ærligt på spørgsmål om heroin?	Elevernes oplysninger i spørgeskemaet			
	Havde taget heroin		Havde ikke taget heroin	
	Dreng %	Piger %	Dreng %	Piger %
Har prøvet det	31	47	6	4
Ja, med sikkerhed	54	40	50	63
Ja, sandsynligvis	15	13	24	26
Sandsynligvis nej	0	0	9	5
Med sikkerhed nej	0	0	10	3

ve afmystificeret, og de vil skifte standpunkt, og ville godt oplyse om brugen i et anonymt spørgeskema.

Samlet må det konkluderes, at eleverne i den danske undersøgelse har svaret konsistent på spørgsmålene, skemaerne er udfyldt meget omhyggeligt, kun få elever har ikke svaret på alle spørgsmål, og ingen har påstået, at de har prøvet dummy-stoffet relevin. Dataindsamlings metoden med anonyme spørgeskemaer har måske medvirket til dette resultat, og vi må konkludere at vi skønner at undersøgelsen ikke i særlig stor grad er belastet af informationsbias.

Samplingstrategi og stikprøvens repræsentativitet

Af indledningen fremgår, at dette studie er en del af en europæisk undersøgelse, hvor 30 lande deltog. Opgaven var at skaffe tal, der gjorde det muligt at give en beskrivelse af rusmiddelforbrug blandt unge skoleelever i Danmark, som så bagefter kunne sammenlignes med tilsvarende beskrivelser fra de andre lande. Da det netop er i de unge år, at skoleeleverne er i gang med at eksperimentere med rusmidler, vil det målte forbrugsmønster afhænge meget af elevernes alder på det tidspunkt, spørgeskemaerne udfyldes. For at kunne sammenligne fra land til land skal

skemaet i alle lande udfyldes på samme tid, i denne undersøgelse var det i løbet af foråret (marts-april). Eleverne skal have samme alder, og i den internationale undersøgelse indgår derfor kun elever fra én fødselsårgang: Skoleelever født i 1983, og i appendix I, spørgsmål 2 ses, at i Danmark var 88% af eleverne i 9. klasse født i 1983, og det er kun disse 88%, der indgår i tabellerne i den internationale rapport.

I den foreliggende danske rapport har vi ikke foretaget denne restriktion af datamaterialet, idet det er mere naturligt at beskrive rusmiddelvanerne blandt skoleelever på et bestemt klasstrin snarere end at foretage en aldermæssig afgrænsning. Formålet med denne rapport er derfor at beskrive rusmiddelforbruget blandt elever i 9. klasse. I kapitel 1 tabel 1.1 kan det ses, at der er ca. 500 privat- og efterskoler. Selv om disse skoler som hovedregel er noget mindre end de ca. 1100 kommuneskoler, er det en betydelig andel af eleverne i 9. klasse, der går i denne type skoler. I indledningen i kapitel 1, er det beskrevet, hvorledes vi, ved udvælgelsen af skolerne, har tilstræbt at få et repræsentativt sample på 8% af alle typer skoler. Men af tabel 1.2 ses, at det for privatskolernes vedkommende mislykkedes totalt, idet 85% af disse skoler ikke ville deltage. Fra nogle af disse skoler fik vi oplyst, at man principielt ikke deltog i »denne type undersøgelser«, andre angav blot, at de ikke havde tid.

Af tabel 1.2 fremgår endvidere, at deltagerprocenten for de resterende skoler var ca. 60%. Umiddelbart er dette heller ikke helt tilfredsstillende. Ved en efterfølgende telefonisk kontakt oplyste flere skoleledere, at begrundelsen for ikke at deltage var, at tidspunktet for undersøgelsen ikke var optimal (marts 1999), idet mange af 9. klasserne var på lejrskole i denne måned, og derefter var skoleskemaet fuldt be-

sat af forberedelse til sommereksamen, og klasselærerne og skolelederne vurderede derfor, at det ikke var hensigtsmæssigt, at eleverne mistede en undervisningstime til noget, der ikke var eksamensrelevant. I de samtaler, vi havde med de ikke deltagende skoler, var der ikke noget, der tydede på, at rusmiddelvanerne blandt de ikke deltagende skoler adskilte sig fra de skoler, der deltog, og vi vurderer derfor, at vi trods den forholdsvis lave deltagerprocent kan generalisere det målte forbrugsmønster til at gælde for alle 9. klasser.

I de klasser, der deltog i undersøgelsen, var det kun de elever, der var i skole den pågældende dag, der udfyldte skemaet. Af tabel 1.2 ses, at der på en tilfældig valgt skoledag var knap 10% af eleverne, der var fraværende. I rapporten er det for mange rusmidler vist, at de, der er fraværende enten p.gr.a. sygdom eller er fraværende af andre grunde, havde et statistisk signifikant afvigende rusmiddelmønster (se f.eks. tabel 2.22-2.24, tabel 3.13, tabel 4.9 og tabel 6.9). Eleverne debuterede tidligere, drak hyppigere, røg hyppigere hash, og en større andel havde sniffet

Med hensyn til selektionen af skoler vurderer vi, at det store frafald af privatskoler medfører, at resultaterne kun kan generaliseres til 9. classes elever i kommuneskoler og efterskoler, men på den anden side er der intet, der tyder på, at der er sket en selektion af disse skoler, og vi vurderer, at de deltagende skoler er repræsentative for kommune- og efterskoler, der har 9. klasser.

Selektionen, der følger af, at ca. 10% af eleverne ikke var i skole den dag, undersøgelsen blev foretaget, vurderes at medføre en lille undervurdering af det faktiske forbrug.